

LAITTONAN TAITEEN KAUPUNKI

Luvatonta taide kaupunkikokemuksessa ja kaupunkisuunnittelussa

Sandra Kangaspeska
Arkkitehtuurin diplomityö
Tampereen yliopisto 5/2021

LAITTONAN TAITEEN KAUPUNKI

Luvaton taide kaupunkikokemuksessa ja kaupunkisuunnittelussa

Sandra Kangaspeska
Diplomityö, arkkitehtuurin yksikkö
Rakennetun ympäristön tiedekunta, Tampereen yliopisto
Tarkastajat: Pekka Passinmäki, Laura Uimonen, Kaisa Soini
5/2021

TIIVISTELMÄ

Sandra Kangaspeska: Laittoman taiteen kaupunki
Luvaton taide kaupunkikokemuksessa ja kaupunkisuunnittelussa
Diplomityö
Tampereen yliopisto, arkkitehtuuri
5/2021

Kuten arkkitehtikin, luvattomasti toimiva taiteilija pyrkii parantamaan kaupunkitilaa, vaikka keinot toimintaan ovat näiden kahden tekijän kesken erilaiset. Tässä diplomityössä esittelen, mitä on laitton kaupunkitaide, miten se vaikuttaa paikan kokemukseen kaupunkiympäristössä ja esimerkkejä tapauksista, joissa luvaton taide ja kaupunkisuunnittelu kohtaavat. Analysoin luvattomiin taideinterventioihin pohjautuvaa kokemuksellista kaupunkiympäristöä käyttämällä kävelyä ja puolistrukturoituja haastatteluja tutkimusmetodeinani. Katsoakseni kaupunkitilaa arkkitehtiopiskelijan lisäksi myös muiden siitä kiinnostuneiden silmin, haastattelen taiteilijoita, joilla on intohimoa ottaa kantaa yhteiseen kaupunkiympäristöön visuaalisin keinoin, muttei virallisesti siihen tunnustettua lupaa.

Laittomasta kaupunkitaiteesta puhuttaessa keskustellaan pääsääntöisesti graffitista puolustavaan tai kieltävään sävyyn. Tässä diplomityössä esitän, että graffitit ovat vain pieni osa laittoman taiteen kenttää, johon kuuluu paljon spraymaalattuja tageja ja graffiteja monipuolisempi taiteen tekemisen kirjo, joka vaikuttaa kaupunkiympäristöön ja sen kokemiseen eri tavoin. Huomion ulkopuolelle ovat aikaisemmin jääneet esimerkiksi laittomat installaatiot, tarroittaminen, sapluunatyöt ja osallistava luvaton kaupunkitaide. Luvatonta kaupunkitaidetta tehdään monipuolisin menetelmin ja lähtökohdin, jonka vuoksi niiden vaikutus kaupunkiympäristön kokemukseen on vaihtelevaa.

Laitton taide ja kaupunkisuunnittelu kohtaavat etenkin vajaakäyttöisissä rakennetuissa ympäristöissä, joissa luvaton taide- ja kulttuuritoiminta ovat saaneet jalansijaa. Tällaiset ympäristöt, kuten tässä diplomityössä yhtenä case-esimerkkinä esitelty tamperelainen Pispalan feimi voivat kehittyä aktiivisiksi urbaaneiksi kulttuuri- ja taidekeskittymiksi ilman, että niiden kehitykseen on virallisesti osallistuttu kaupunkisuunnittelun keinoin. Laittoman taiteen keskittymät voivat myötävaikuttaa kaupungin vetovoimaan, sekä kaupunkilaisten vapaa-ajan toimintamahdollisuuksiin. Kaupunkisuunnittelulla voidaan tukea ruohonjuuritason taidetoiminnan jatkumista, tai puoltaa toiminnan lopettamista.

Avainsanat: Luvaton taide, kaupunkitaide, kävely tutkimusmetodina, kaupunkisuunnittelu

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Sandra Kangaspeska: City of illegal art

Unauthorised art in urban experience and urban planning

Master's thesis

Tampere University, Architecture

5/2021

Unauthorised artists strive, just like architects, to improve urban space, even though the means of action of these two actors are different. This Master's thesis discusses what illegal urban art is, how it affects one's experience in an urban setting, and showcases examples of cases where unauthorised art and urban planning meet. I will be examining the experiential urban environments by using walking and semi-structured interviews as my research methods. The purpose of this thesis is to see urban space through the eyes of not only an architecture student but others interested in it, too. Artists who have a passion for influencing their environment through visual means, but lack officially recognised authorisation to do so, will be interviewed.

The discourse on illegal urban art is predominantly a defensive or dismissive discussion on graffiti. This thesis wishes to emphasise that graffiti is only a small part of the scope of illegal art, which includes a much wider and more colourful range of art making than spray painted tags and graffiti. For example illegal installations, decals, stencils and participatory unauthorised urban art have been left out of the discourse. This thesis presents how diverse methods and starting points are used to create unauthorised urban art, which is why their impact on the experience of the urban environment is variable.

Illegal art and urban planning meet especially in underutilised built environments where unauthorised artistic and cultural activities bloom. Such environments, as the Tampere-based Pispalan feimi discussed in this thesis, can evolve into a culturally and artistically important and active urban sites without any formal contribution through urban planning in their later development. Unauthorised art in urban environment can positively impact in cities' appeal and leisure opportunities for city dwellers. Urban planning can ensure the continuation of these grassroots art and culture activities, or increase the possibility of suspending these functions.

Keywords: Unauthorised art, urban art, walking as a research method, urban planning

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

ALKUSANAT

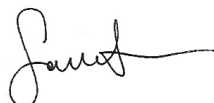
Luvattomasti toimiva taiteilija ja arkkitehti kommentoivat kaupunkitilaa muokkaamalla sitä parhaaksi katsomallaan tavalla. Tekeminen ei välttämättä liity vain yksiselitteisesti elinympäristön parantamiseen, vaan tätä abstraktimpaan ympäristön ja ihmisyiden tulkitsemiseen. Molempien tekijöiden työskentelyyn liittyy vahingon ja hyödyn välillä tasapainottelu. Toivon saavani uusia näkökulmia rakennetun ympäristön suunnitteluun ja tulkitsemiseen keskustellessani taiteilijoiden kanssa elinympäristöömme laittomasta kajoamisesta ja yhteisestä kaupunkiympäristöstä.

Uskon, että taiteilija ja arkkitehti kokevat samanlaista pienuutta isojen sosiaalisten ja yhteiskunnallisten kysymysten äärellä, vaikka teosten fyysinen mittakaava näiden kahden tekijän töiden välillä on tavallisesti hyvin erilainen. Niin arkkitehtuurissa kuin taiteessa pyritään esittämään tapoja kokea elämää ihmisen saappaissa. Taiteen ja arkkitehtuurin ilmaisumuodoissa on toistensa piirteitä, ja ne voivat yhdisteltynä vahvistaa toistensa ilmaisuvoimaa. Kumpikin on tapahtumapaikka katseelle, kokemukselle ja toiminnalle.

Toivon kaupunkitaiteen tulkitsemisen avaavan uusia näkökulmia tarkastella ihmisyyttä ja sen kautta omaa suunnitteluani. Professori Juhani Pallasmaa pohtii modernistirunoilija Ezra Poundin tulkintaa eri taiteenlajien välisistä yhteyksistä: "Kirjallisuus, kuvataide ja elokuvat tarjoavat erinomaisia oppitunteja arkkitehtuurin olemuksesta ja vaikutuksesta. (...) Poundin näkemyksen mukaisesti voimme sanoa, että rakennustaide kadottaa inhimillisen sisältönsä etääntyessään elämän eksistentiaalisista kuvista sekä maailman runollisesta kokemisesta." (Pallasmaa 2010). Diplomityöni tavoitteena on löytää yhteys luvattoman kaupunkitaiteen ja arkkitehtuurin välillä oman katseeni alla kaupunkiympäristössä kävellessäni. Haluan kehittää itseäni kohti Pallasmaan "maailman runollista tulkitsijaa" oppimalla luvattomasta kaupunkitaiteesta ja taiteilijoiden tavasta nähdä kaupunkitila ateljeena. Pyrin suunnittelijana löytämään taiteilijoiden ja luvattoman taiteen avulla uudenlaisen yhteyden rakennettuun ympäristöön, joka avaa opintojeni loppusuoralla vielä koluamattomia näkökulmia kaupunkitilan tarkasteluun.

Haluan kiittää haastattelemani taiteilijoita luottamuksesta, tukijoukkojani kotona, sekä ohjaajiani Pekkaa, Lauraa ja Kaisaa ajastanne, sekä kiinnostavista ja innostavista näkökulmista ja rohkaisusta.

Tampereella 24.3.2021
Sandra Kangaspeska

SISÄLLYSLUETTELO

1. Lähtökohdat	1
1.1 Yhteistyö yli taiteenalojen	1
1.2 Aikaisempi tutkimus	2
2. Luvaton kaupunkitaide	5
2.1 Kaupunki on monipuolinen taideympäristö	7
2.2 Kielletyn ja sallitun häilyvä raja	11
2.3 Laittoman taiteen sijoittuminen taiteen ja arkkitehtuurin kentälle	13
3. Luvattoman taiteen ympäristö koettuna kaupunkitilana	20
3.1 Kävely tutkimusmetodina	23
3.2 Taiteilijahaastattelut ja koettu laitton kaupunki	25
3.2.1 Unohdetun ostarin veikeät ilmeet	26
3.2.2 Myötäelämistä teräspilarissa	31
3.2.3 Luvattonta haravointia	36
3.3 Rakennetun ympäristön luvaton taideturismi	40
4. Laiton taide kaupunkisuunnittelussa	42
4.1 Case Hiedanranta	47
4.2 Case Pispalan feimi	51
4.3 Esimerkkejä maailmalta: luvattomista taideympäristöistä kulttuurikohteiksi	56
4.3.1 Metelkova Mesto, Ljubljana	57
4.3.2 5Poinz, New York	58
4.3.3 Magacin cultural center, Belgrad	59
5. Johtopäätökset	60
6. Lähteet	65
7. Liitteet	73

SANASTO

Feimi, Feimit ovat usein laiminlyödyille alueille tai radanvarsiin syntyviä katu- taideympäristöjä, joihin kohdistuu luvatonta maalaamista toistuvasti ja suurella volyymilla. Laiton maalaaminen on epävirallisesti viranomaisten tiedossa, mutta siihen ei puututa syystä tai toisesta. Feimit voivat olla ovat maalauskorsteleita tai yksittäisiä rakennuksia tai muureja, joihin kerääntyy paikallinen katutaiteen kirjo. (Ylinen 2015, 2.)

Graffiti, Sana juontuu todennäköisesti italian kielen sanasta graffito (raaputus) tai kreikan kielen sanasta graphein (kirjoittaa, piirtää). Alun perin graffitilla on tarkoitettu antiikin roomalaisten rakennusten pinnoille raaputettuja merkkejä. (Konttinen 2000, 124.) Tässä diplomityössä graffitia käytetään kattoterminä spraylla tai huopakynillä toteutetuista teoksesta, jolla viitataan julkiseen kaupunkitilaan tehtyihin maalauksiin. Graffitilla tarkoitan luvatonta teosta, ellei laillisuudesta ole erikseen mainintaa.

Kaupunkitaide, (engl. Urban Art) Katututaiteilijoiden tekemä taide. Käytetään myös kaupallisessa yhteydessä puhuttaessa muualle kuin kaupunkitilaan tehdyistä teoksista, joiden tekijänä on katutaiteilija. (Bengtsen 2013, 252.) Tässä diplomityössä puhun kaupunkitilaan sijoittuvista laittomista, sekä laillisista taiteen teko- ja tyyllilajeista kattotermillä kaupunkitaide.

Katutaide, (engl. street art) ”Julkisessa tilassa toteutettu eri aloja edustava taide, esim. katuteatteri ja -näyttely tai seinämaalaus.” (Konttinen 2000, 185). Termin määritelmä on ikuisessa muutoksessa kuten taide kaupunkitilassa. Siksi määritelmää on vaikea tehdä eikä se tule koskaan pysymään aloillaan. (Bengtsen 2017, 104.)

Muraali, (engl. mural) Seinään, kattoon tai muuhun rakennusten tasaiseen pintaan pysyvästi maalattu teos, jonka aiheet ovat graffiteista tuttuihin nimimerkkeihin varrattuna monipuolisempia. Muraaleista puhuttaessa voidaan tarkoittaa kaupunkiympäristön tai sisätilojen maalauksia. Muraaleja ovat niin laittomat kaupunkiympäristön teokset, kuin DaVinchin tai Tove Janssonin toteuttamat seinämaalaukset. (Kordic 2015.)

Piissi, Tägeja (ks. alla) hienostuneempi ja suunnitelmallisempi teos, jonka suunnitteluun ja toteutukseen on käytetty aikaa, harkintaa ja teknistä osaamista. Piissit ovat monimuotoisia ja suuria. (Ylinen 2015, 17.)

Tagi, tagaaminen, Taiteilijan tyylliteltysti maalattu nimimerkki, joka juontuu englannin kielen sanasta tag (merkitä, merkki). Graffitin ja katutaiteen yhteydessä tagilla ja tagaa-

misella tarkoitetaan tyylisuuntausta, jossa tekijä kirjoittaa nimimerkkiään julkiseen katutilaan. (Konttinen 2000, 124; Toiskallio 2020, 10.) Tageihin viitataan usein puhuttaessa töhryistä (Ylinen 2015, 17).

Wraitteri, (engl. graffiti writer) Graffitiä tekevä henkilö, jolle nimen kirjoittaminen on graffitin ensisijainen päämäärä. Graffititaiteilijan ja wraitterin ero on häilyvä. Tekijä voi määritellä itse, kumpaan tekijäjoukkoon kuuluu. (Ylinen 2015, 9; Toiskallio 2020, 10-13.)

1. LÄHTÖKÖHDAT

Tämä diplomityö on toteutettu laadullisen tutkimuksen metodein, jossa analysoin laitonta taidetta kaupunkiympäristön kontekstissa. Syvennyn aiheeseen puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla, sekä kokemuksen kautta hyödyntäen kävelyä tutkittavassa kohteessa tutkimusmetodinä. Selvitän laittoman kaupunkitaiteen ja taiteilijoiden avulla näkökulmia siihen, mitä kaupunkiympäristö on, ja miten yksityishenkilöt ottavat urbaaniin ympäristöön kantaa ilman vakiintuneita prosesseja ja muokkaamiseen tunnustettua lupaa. Pyrin suunnittelijana löytämään taiteilijoiden ja luvattoman taiteen avulla kosketuksen rakennettuun ympäristöön, joka avaa uusia näkökulmia kaupunkitilan tarkasteluun ja suunnitteluun sekä siihen, millaisissa yhteyksissä luvaton taide ja kaupunkisuunnittelu kohtaavat.

1.1 Yhteistyö yli taiteenalojen

Arkkitehdin ja laittomasti toimivan kaupunkitaiteilijan toimintaa voi verrata heidän kajotessaan yhteiskäyttöiseen kaupunkiympäristöön. Molempien tekijöiden teosten toteutusta ennakoidaan tekemällä tulkintoja sijoituspaikan ominaisuuksista, haasteista ja vahvuuksista. Paikkaan tehtävät muutokset ovat erilaisia riippuen siitä, minkälaista roolia suunnittelija tai taiteilija edustaa, vaikka lähtökohdat, eli ympäristön laadun parantaminen tai sen kommentoiminen olisivatkin samansuuntaisia. Jotta esimerkiksi merkityksettömänä koetusta paikasta saataisiin kokemuksellisempi, laittomasti toimiva taiteilija ja arkkitehti lähestyvät tehtävää eri keinoin ja resurssein. Erilaisista kokemuksellisista ja käytännöllisistä tulokulmista analysoitava paikka on tehtävää toteuttaville erilainen, ja johtaa ymmärrettävästi erilaisiin johtopäätöksiin ja lopputuloksiin.

Arkkitehti ja taiteilija toimivat tilanteissa, joissa he puuttuvat kaupunkilaisille yhteisten paikkojen olemukseen. Tulevana arkkitehtina vaikutan siihen, millaisia todellisia paikkoja ihmiset käyttävät ja joissa he aistivat ja kokevat. Jotta lopputulos olisi optimaalisin kaupungin käyttäjille, minun on suunnittelijana osattava päästää osittain irti myös omista lähtökohdistani. Olen kouluttautunut katsomaan paikkaa arkkitehdin silmin, mutta nyt minun on aika lainata taiteilijan saappaita. Taiteilijahaastattelujen tavoitteena on jalkautua ympäristöön yhdessä itsestäni eriävistä lähtökohdista kaupunkia tutkivan henkilön silmin ja oppia katsomaan tarkemmin.

Opintojeni aikana olen kahdesti työskennellyt startup-kentällä ensin mobiilipelisuunnittelun, ja myöhemmin Piilaaksossa työskentelevien teknologiatyöntekijöiden parissa. Startup-piireissä työskentelyssä korostuvat eri alojen välinen yhteistyö ja työntekijöiden monialaisten lähtökohtien synnyttämät näkemykset ja toimintatavat. Minulle oli pitkään arvoituksellista se, miksi Piilaakson huippuosajien kanssa työskentelevään startup-tiimiin haluttiin arkkitehtiopiskelija kauppakorkeakoulun käyneen ammattilaisen sijaan. Ymmärsin lopulta, että kuten suunnitteluammateissa, myös startupessa asiakkaat ovat työntekijätiimiä monipuolisempi joukko. Jotta empatia ja ymmärrys käyttäjiä kohtaan voidaan saavuttaa, tekijöillä on oltava mahdollisimman laaja tulokulma aiheiden tarkasteluun. Tärkeintä on, että tekijöitä yhdistää yhteinen päämäärä. Jos innovaationa pidetään moniosaajaryhmien kompromissia, ajattelen, että laittoman taiteilijan ja valmistuvan arkkitehdin näkemykset voivat olla hedelmällinen sulautuma analysoida kaupunkiympäristöä.

Startup-maailmasta tuttu lähestymistapa suunnitteluun ei ole ilmiönä uusi. Esimerkiksi Eliel Saarisen ja Gerge Boothin lanseeraamassa yhä toimivassa tutkijakoulussa (engl. graduate school) Crandbrook Academy of Art:ssa oppiminen muistuttaa Startup-keskittyviä, joissa ideat ja yhteistyö kukkivat yli ammattikuntien. Paikassa opiskelee arkkitehtien lisäksi eri alan taiteilijoita, jotka mahdollisimman vähän rajoitetussa ympäristössä jakavat osaamistaan keskenään. Yhdessä kokeilemisen kautta oppiminen synnyttää uusia toimintamalleja, jotka rajoitetummassa oppimisympäristössä jäisivät löytämättä. (Wilkins 2020.)

1.2 Aikaisempi tutkimus

Suomessa laitonta kaupunkitaidetta on tutkittu monialaisesti esimerkiksi sosiologian, sosiaalipsykologian, sekä kulttuuri- ja yhteiskuntapolitiikan tulokulmasta. Aiempi tutkimus keskittyy tekijöihin, alakulttuureihin, viestintään ja konfliktiin ilmiön laittomuudesta ja osittaisesta hyväksymisestä. Laittomasta taiteesta tehdyn tutkimuksen keskittyessä pitkälti graffitiin, wraittaamiseen ja tagaamiseen, se jättää kaupunkitaiteen monialaisuuden graffiti-ilmiön varjoon.

Aikaisempi tutkimus ja julkinen keskustelu Suomessa pureutuvat luvattoman kaupunkitaiteen ristiriitaan vandalismin ja taiteen kautta haitan ja hyödyn välillä tasapainoiluun, sekä graffitiin ilmiönä (esim. Laine 2009; Syrjänen 1999; Isomursu 1999; Ihalainen 2017; Helin 2014). Tässä diplomityössä en etsi vastauksia siihen, millainen toimiminen kaupunkitilassa on oikein, ja mikä väärin, vaan tutkin kaupunkitaiteen monipuolisuutta ja sen synnyttämää kokemuksellista kaupunkiympäristöä. Muraalien vaikutusta

kaupunkimaisemaan on tutkinut Aalto-yliopiston maisema-arkkitehtuurin diplomityössä Julia Jussilainen, jonka mukaan murallit toimivat kaupunkiympäristön maisemallisina elävöittäjinä vuodenaikasta riippumatta, toisin kuin esimerkiksi kaupunkiympäristön kasvillisuus. Jussilan mukaan muraalien näyttävyys on merkittävä visuaalinen kaupunkiympäristöä muokkaava interventio. (Jussila 2020.) Yksittäisiä muraaliteoksia ja niiden suhdetta kaupunkiympäristöön on tutkinut myös Jyväskylän yliopistossa Pro Gradu -tutkielmassaan alue- ja ympäristöpolitiikan näkökulmasta Katariina Karppinen (2016), jonka mukaan muraaliteoksia voidaan tutkia analysoimalla niiden taustalla vaikuttavia ilmiöitä ja motiiveja. Tarkastelunäkökulmaa voi Karppisen mukaan muuttaa liittämällä tutkimukseen teoksia ympäröivän kaupungin (Karppinen 2016, 56).

Graffitin praktiikkaa, luonnetta ja siihen liittyviä ilmiöitä ovat tutkineet taidehistorioitsija-tutkijatohtori Jacob Kimvall, sekä Lundin yliopistossa taidehistorioitsija ja sosiologi Peter Bengtsen (esim. Bengtsen 2013, 2017, 2018, 2020 ja Kimvall 2016). Bengtsenin keskeisimpiä ajatuksia luvattoman kaupunkitaiteen aikaansaamasta kokemuksesta on graffitin kyky havahduttaa katsoja tarkastelemaan kaupunkiympäristöä uudella tavalla, mikä toimii lähtökohtana myös tälle diplomityölle (Esim. Bengtsen 2013). Tässä diplomityössä kuitenkin tarkastelen kaupunkiympäristöä graffitin lisäksi myös muun laittoman kaupunkitaiteen kautta.

Kaupunkiympäristön visuaalisten ja graafisten elementtien vaikutusta kaupunkiympäristöihin on tutkinut Aalto-yliopiston taiteen tohtori Marja Seliger (2009, 2013), jonka mukaan rakentamisen, kaavoituksen, arkkitehtuurin ja kaupunkikalusteiden muotoilun lisäksi katunäkymiin vaikuttaa monipuolinen informaatiografikka. Seligerin mukaan kaupunki ei muutu ainoastaan rakennusten muuttuessa, ja vertaa Helsingin Museokadun atmosfääriä neljänkymmenen vuoden takaisesta ajasta nykyhetkeen. Vaikka rakennukset vastaavat niiden alkuperäistä estetiikkaa, ympäristön infografiikan muuttuessa kaupunginosan ilme muuttuu. Infografiikan salliminen katutilassa ei ole yksiselitteisesti mahdollista, sillä sen laatua ja sopivuutta on kontrolloitava. Tämä liittyy keskustelun myös urbaaniin visuaaliseen taidekulttuurin kontekstiin, sillä on keskusteltava siitä, kuka lupia infograafiseen esittämiseen myöntää, kenelle ja miksi. Kaupunkitilan visuaalisuus asettuu mainonnan rajanvetoja tehtäessä laajempaan visuaaliseen kaupunkikulttuurin kontekstiin puhuttaessa siitä, millaista visuaalista materiaalia kaupunkitilassa on oikeus levittää. (Seliger 2013, 80 ja 91-92).

Paikkasidonnaista taidekokemusta on tutkinut arkkitehtuurin historian ja teorian tohtori Miwon Kwon (2002), jonka mukaan tiettyyn paikkaan sijoitettu teos muuttaa ympäristön esillepanoalustasta osaksi esillepanoa. Taideteos muualla kuin galleriatilassa muodostuu pelkän teoksen sijasta taidekokonaisuudesta, johon kuuluu teoksen lisäksi sitä ympäröivä

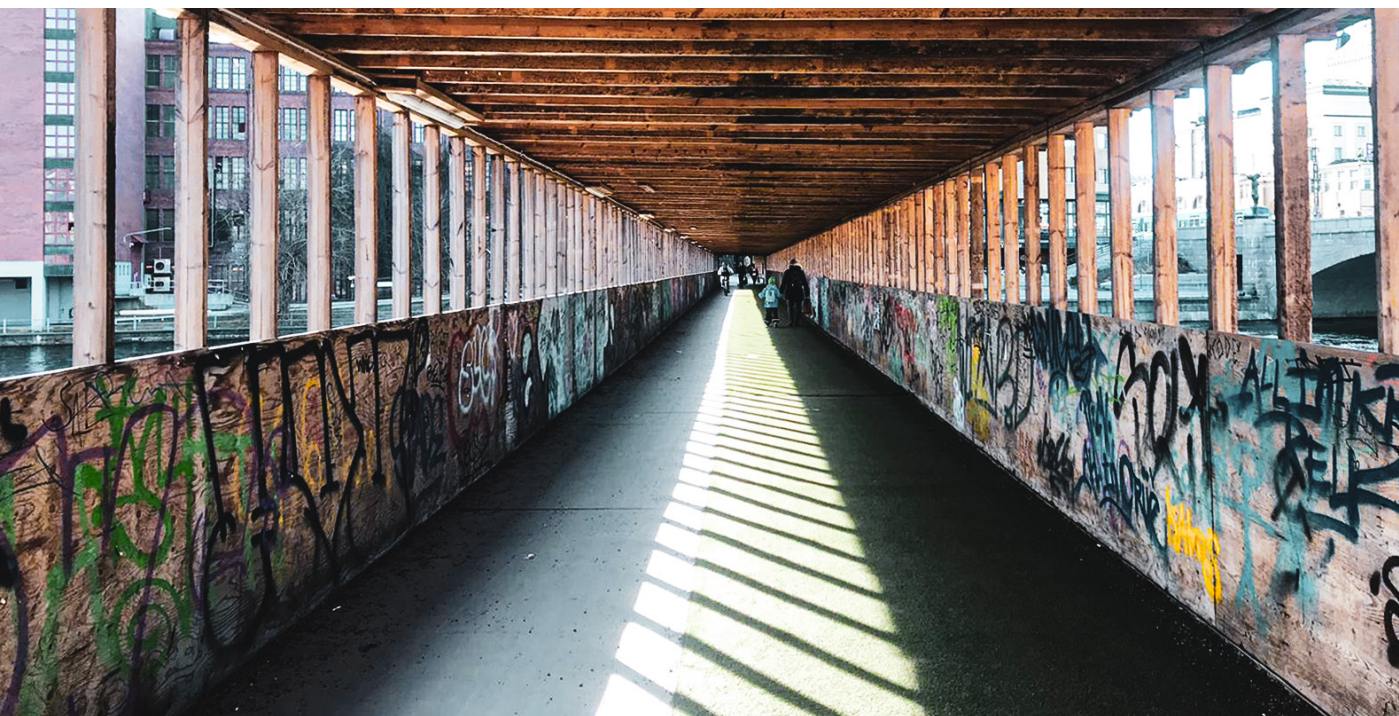
tila. Paikka Kwonin mukaan voi olla fyysisen ympäristön lisäksi myös sosiaalinen tai kokemuksellinen konstruktio, johon liittyvät sekä historiallinen että yhteiskunnallinen näkökulma. (Kwon 2002). Tämä pätee etenkin laittoman kaupunkitaiteen kohdalla, sillä kuten jo todettu, siitä käytävä keskustelu liittyy olennaisesti kysymyksiin esimerkiksi julkisen rakennetun ympäristön omistajuudesta ja yhteisen kaupunkiympäristön estetiikasta (esim. Ihalainen 2017; Helin 2014).

2. LAITON KAUPUNKITAIDE

Luvaton kaupunkitaide voi olla samanaikaisesti esteettinen vahingonteko tai taideteos, joka venyttää julkisen tilan omistajuussuhteita ja kaupunkikuvan suunnitelmallisuutta. Se on paradoksaalinen kaupunkitilan kommentoimisen muoto, josta käytyyn edestakaiseen keskusteluun sisältyvät kaikki määritelmät aina töhrystä vandalismiin ja taideteokseen. Keskustelu sen puolesta ja sitä vastaan tuskin tulee loppumaan, sillä kaupunkitaide sisältää moninaisia päällekkäisiä merkityksiä ja arvoja. (Ylinen 2015, 14-15). Vaikka kaupunkitaideteos on joissain tapauksissa kannanotto, luvatun teos voi olla myös leikkiä kaupunkiympäristön tylsiksi koetuilla rakennuspalikoilla. Bs.As.Stencil-kollektiivissa vaikuttavan Gonzalo-nimimerkillä toimivan taiteilijan mukaan luvatun kaupunkitaide on rajoituksista vapaata kaupungissa olemista, joka on irrallaan taloudellisista ja sosiaalisista hyödyistä. Anonyymina toimimisen myötä jokaisesta kaupunkilaisesta tulee epäilty taiteilija, joka vaikuttaa yhteiseen urbaaniin ympäristöön. (KET 2014, 19-20).

Määrittelen laittoman kaupunkitaiteen näkyvyyden ja piilossa pysymisen tasapainotuksen taidemuotona, jossa suunnitellaan ja toteutetaan teoksia kaikille yhteiseen kaupunkitilaan luvatta. Laiton kaupunkitaide on korostetun aika- ja paikkasidonnaista, sillä sen varaudutaan olevan väliaikaista ja sijaitsevan tiettyssä ympäristössä vapaasti

Kuva 1: Kaupunkiympäristön väliaikaiset elementit houkuttavat etenkin wraittereita. Kuvassa tagattu keyven liikenteen silta, joka on rakennettu Tampereen Hämeensillan saneerauksen aikaiseen kulkuun..

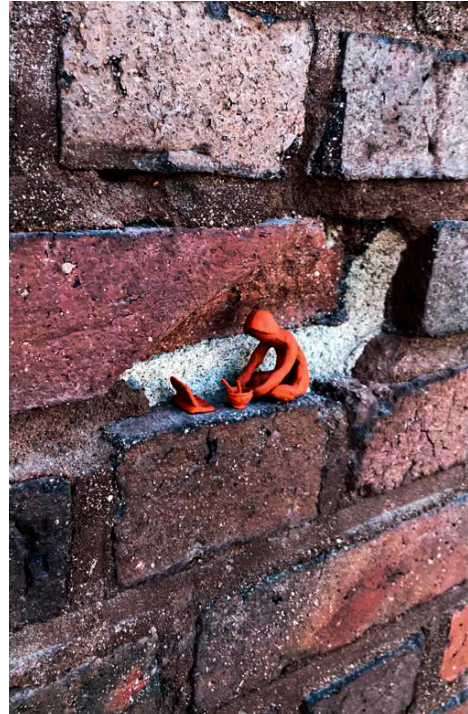

nähtävillä. Suuri osa sen vaikuttavuudesta ei perustu ainoastaan fyysiseen teokseen, vaan väliaikaisuuteen ja laittomuuden ilmiöön (KET 2014, 6). Laiton taide kaupunkitilassa on kiinteä osa rakennuskantaa, eikä sen ilmentymistä voida täysin kontrolloida. Sen tekeminen on lähtöisin taiteilijoista itsestään ilman ylhäältä asetettuja rajoitteita, tavoitteita ja toimeksiantoja, toisin kuin järjestäytyneesti kaupunkitilaan suunnitellut ja toteutetut interventiot. (Haastatteluaineisto 2021.)

Niin kaupunkitaidetta tutkittaessa, kuin sitä tehtäessä paikkasidonnaisuus on korostetun tärkeää, sillä teosta ei voi sijoittaa tekemättä paikan analyysia. Taideteoksen sijoittamiseen tähtäävä paikan analyysi on lähtökohdiltaan hyvin erilaista, kuin mihin itse olen arkkitehtiopiskelijana tottunut, mutta myös yhtäläisyyksiä on paljon. Luvattomasti toimivan ympäristötaiteilijan on tehtävä päätelmiä paikan valoisuudesta, ympäristön reiteistä ja pintojen materiaaleista, mutta myös esimerkiksi vartioinnista ja alueen vilkkaudesta. Lisäksi huomioidaan ympäristön muut taideteokset, sekä sijoituspaikan ja rakennuksen oletettu arvo. Paikan ja ympäristön analyysi on välttämätöntä tekemisen jatkuvuuden kannalta, sillä päämääränä on samanaikaisesti saada teokselle näkyvyyttä ja pysyvyyttä, sekä olla joutumatta luvattomasta toiminnasta vastuuseen. (Haastatteluaineisto 2021.)

Vaikka kaupunkitaide on sidoksissa paikkaan, ei se välttämättä tarkoita, että taide olisi paikalle alisteinen. Päinvastoin taideteos saattaa olla ilmaisuvoimaltaan sitä voimakkaampi, mitä enemmän se riitelee sijoituskohteen kanssa. Tämä pätee etenkin silloin,

Kuvat 2-4: taideinterventioita Tampereen Tammerkosken sillalta ja sen läheisyydestä..

kun paikka, tässä tapauksessa kaupunkitila nähdään fyysisen kohteen lisäksi sosiaalisena ja poliittisena konstruktiona. Taideteos voi paikkaan sulautumisen sijaan uhmata ja haastaa (engl. confront) koetun paikan atmosfääriä ja omistajuutta. (Kwon 2002, 74 ja 88.)

Laittomalla taideinterventiolla taiteilija voi vaikuttaa kaupunkitilaan ilman, että tehtäviä muutoksia arvioitaisiin ennalta muun kuin taiteilijan tai taiteilijaryhmän itsensä toimesta. Se on suoraa vaikuttamista ympäröivään kaupunkitilaan, jossa oman vision toteuttamisen esteenä ovat ainoastaan kiinnijäämisen uhka ja oma arviointikyky. Laittoman taiteen interventiot ovat kokeiluja kaupungissa toimimisesta, joissa kaupunkilaiset ottavat rakennetun ympäristön muokkaamisen omiin käsiinsä. Se on ilmiönä erityinen, sillä lopputuloksena syntyy kaupunkiympäristöjä, joiden estetiikkaan eivät ole vaikuttaneet kaupunkisuunnittelun ammattilaiset, vaan kaupunkilaiset itse. Vaikka laittomassa kaupunkitaiteessa kyseessä on suhteellisen marginaalisen tekijäryhmän toteutettu näkemys, katutaiteen arvostus ja aiheen presenssi julkisessa keskustelussa kertovat siitä, että iso osa kaupunkilaisista seisoo näiden toimintamallien takana tai vaihtoehtoisesti ainakin pohtii kaupunkiympäristöä laittomien taideinterventioiden myötävaikutuksesta.

2.1 Kaupunki on monipuolinen taideympäristö

Laittoman kaupunkitaiteen ilmaisun kirjo on rajaton. Olen itse nähnyt luvattomiksi väliaikaisiksi teoksiksi tulkitsemiani installaatiota, sprayteoksia, maalauksia, tarroittamista sekä tekstiili-, juliste- ja sapluunataidetta. Kaupunkiympäristössä toimiminen tarjoaa taiteen tekijöille keinon laajentaa ilmaisua ideologisia ja taloudellisia rajoituksia pidemmälle, joita taidemaailma instituutiona kohtaa (Bengtsen 2013). Rakennetussa ympäristössä taiteen ilmaisuvoima vahvistuu perinteiseen gallerianäyttelyyn verrattaessa, jos taideteoksen tarkoituksena on kommentoida sen suhdetta arkkitehtuuriin ja kaupunkitilaan. Sosiaalista ympäristöä kommentoidessaan taide urbaanissa tilassa on kriittinen paikkasidonnainen teko, (engl. critical spatial practice) (Rendell 2006, 16) jonka mittakaava voi olla galleria- ja museonäyttelyihin verrattaessa monipuolisempi teosten laajentuessa esimerkiksi teossarjoiksi koko kaupungin alueelle.

Kaupunkeja suunnitellaan palvelemaan suurta joukkoa, minkä vuoksi rakennukset ovat yksittäiseen käyttäjään nähden suhteellisen suuria. Katukuva käsittää suuria yhtenäisiä kokonaisuuksia esimerkiksi julkisivuissa ja katupinnoitteissa. Kaupunkiin tehdyt taideinterventiot voivat toimia elementteinä, joiden katsojana toimii kerrallaan yksi ihminen suuren käyttäjäjoukon sijasta. Katutaiteella usein puututaankin siihen, minkä kokoiselle käyttäjälle kaupunkia oikeastaan suunnitellaan. Esimerkiksi entisen maisema-

Kuvat 5-6: Malmö Streets Projectissa taiteilijat koristelivat katukiveystä.

Kuva 7: Mask-taiteilijapari kiinnittää penkin istuimelle kankaan.

arkkitehdin aloittamassa Malmö Streets projektissa katutaiteilijat somistivat yksittäisiä katukiviä jalkakäytävillä (Kuvat 5-6). Projektiin osallistuneen Erikin mukaan interventioilla lisättiin katukuvaan ihmisen mittakaavaan sopivia elementtejä. (Andersen et al. 2007, 31.)

Luvattomia teoksia rahoitetaan omakustanteisesti, lahjoituksilla, talkootyöllä ja ylijäämämateriaaleja käyttämällä, (Haastatteluaineisto 2021) mutta valitettavasti vandalismin piirteitä saavilla katutaiteen muodoilla myös materiaaleja varastamalla (Keso 2021). Kentällä on tekijöitä kuvataiteen opiskelijoista visuaalisten alojen ammattilaisiin (Arhinmäki 2016; Haastatteluaineisto 2021; Andersen et al. 2007), mutta myös tekijöitä, joiden tekemisen pääasialliseksi lähtökohdaksi tulkitsen kansalaistottelemattomuuden, ja joissa teosten taiteellinen laatu on adrenaliinipiikkien hakuisuuteen nähden toissijaista (Keso 2021). Kuulin haastatteluja tehdessäni tekijöiden käyttävän kyseisestä paheksumastaan toiminnasta termiä "egourheilu" ja "logourheilu", joiden tulkitsen tarkoittavan tekemistä, jossa kaupunkiympäristöön kajoaminen edustaa enemmän

kansalaistottelemattomuutta, kuin taidetta. Ajattelin ensin rajaavani vandalismin piirteitä nauttivan tagauksen, eli nimimerkin kirjoittamiseen tähtäävän toiminnan kokonaan pois aiheen käsittelystä, mutta lopulta en voi kieltää, etteikö se olisi olennainen osa laittoman kaupunkitaiteen synnyssä ja kehittymisessä (Konttinen 2000; Helin 2014, 12-24). Ilman tagailyn vastakulttuurista luonnetta ei olisi nykyistä katutaidetta siinä monipuolisuudessa, missä se nykyään kaupunkiympäristöissä vaikuttaa.

Kun tutkin laitonta taidetta kaupunkiympäristössä paikan ja teoksen kokemuksen kautta, voin todeta, että mitä epäsopivampi ja häiritsevämpi teos on kaupunkiympäristössä, sitä varmemmin se vaikuttaa paikan atmosfääriin. Vaikka tagaus- ja graffiti edustavat katutaidekulttuurin ääripäätä sen suhteen, miten vastahakoisesti niihin julkisessa keskustelussa suhtaudutaan (Kimvall, 2016; Ihalainen 2017), päätin kuitenkin sisällyttää ne tutkimukseeni. Tagaamiseen liittyy kantaaottavuutta, kalligrafiaa, kulttuuri- ja paikkasidonaisuutta sekä itseilmaisua, jotka mielestäni pudottavat tagayksen riittävästi luvattoman kaupunkitaiteen määritelmän alle, ja vaikuttavat kaupunkitilan atmosfääriin ominaisuuksiin.

Kuva 8: Ajankuva-lehdessä vuonna 1997 ilmestynyt artikkeli kertoo tapauksesta, jossa Anne Isomursun Pro Gradu -tutkimusta käytettiin todistusaineistona graffitintekijöitä vastaan Vantaan käräjäoikeudessa. Artikkelissa on myös havaittavissa suhtautuminen wraittaamiseen puolesta ja sitä vastaan.

Kaupunki maalaa puhtaaksi syrjäistä Pasilan graffitigalleriaa. Anne Isomursusta graffitivaino on vaarallisen liioiteltua.

Graffitigradu oikeudessa

Anne Isomursu säikähti, kun poliisi soitti kesän alussa ja kutsui laitokselle käymään. "Poliisilla on oma tapansa puhua. Kauhea syyllisyys heräsi heti. Mietin, että mitä olen nyt tehnyt."

Soiton syynä oli Annen edellisvuonna ilmestynyt gradu, *Uusi graffitikulttuuri Helsingin seudulla vuosina 1984-*

ISO GEE

Sarjassa esitellään valmistuneita graduja ja niiden tekijöitä.

sintä, joka poiki sarjan kuulusteluja ja lisää kotietsintöjä. Neljä nuorta istui useita viikkoja tutkintovankueudessa.

Lopulta nuorimmat murtaivat. Omiensa jälkeen VR on valokuvannut jokaisen töhryn ennen puhdistamista.

us, jossa syytettynä oli yhdeksäntoista 15-22-vuotiaasta nuorta. Syytekohtia oli 93 ja ne paukuttiin läpi vauhdilla seitsemän istunnon aikana.

Isomursun gradua käytettiin oikeudessa todistamaan, että graffitimaalarin maalama tag on jokaisen tekijänsä henkilökohtainen nimi-merkki.

"Sanoin moneen kertaan poliisille

Syyttäjä käytti Anne Isomursun gradua oikeudessa graffitimaalareita vastaan. Vantaan käräjäoikeus tuomitsi 19 nuorta maksamaan yli miljoonan vahingonkorvauksia. Pojista 13 sai ehdonalaista ja kahden vanhat ehdolliset tuomiot muutettiin vankeudeksi ja yhdyskuntapalvelukseksi.

helppo jäljitellä. Kysymyksessä saattaa olla myös ryhmän tunnus."

Valtaa puhtauden nimissä

Annen mielestä Vantaan tuomiot ovat kohtuuttomia verrattuna suorasta väkivallasta tai suurista talousrikoksista langetettaviin tuomioihin.

"Ne saattavat nuorille pahaan elämänvaiheeseen. Tekijälle voi kertyä satojen tuhansien velat, koska vahingonkorvaus kasvaa vuotuista korkoa 11 prosenttia."

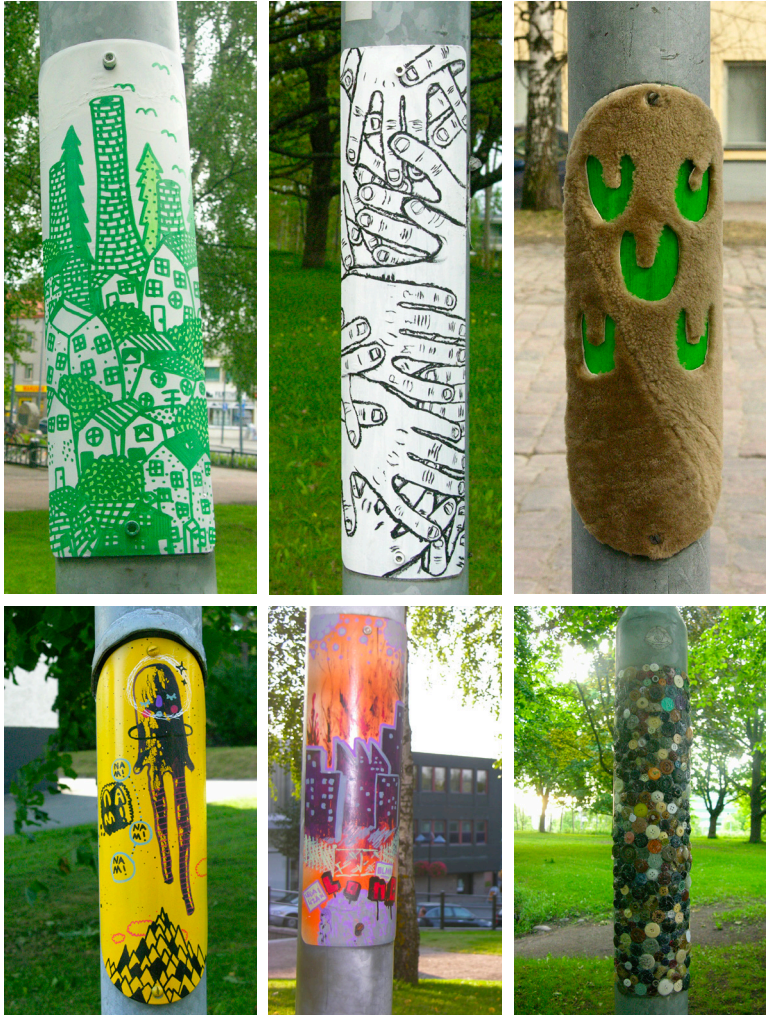
Lisäksi korvaukset ovat yhteisvastuullisia ja näittävät nuoret yhteen loppuiksi.

VR:n turvallisuuspäällikkökin totesi graffitimiehille käräjäoikeuden tupakkahuoneessa, ettei nuorilta saada perittyä kuin pieni osa korvauksista. Pelkkä oikeusavustajien palikkaaminen maksoi valtiolle yli 400 000 markkaa ja seuraavaksi juttu siirtyi hovioikeuden käsittelyyn.

"Loppujen lopuksi graffitimaalaus ei junaa pysäytä. On poliittinen valinta, että junien täytyy olla puhtaita. Kumpi on tärkeämpi arvo yhteiskunnassa: suvaitsevaisuus vai siisteys?"

Mycös kauppa- ja teollisuusministeriön tuore graffitimietintö korostaa, että nuorten ankara rankaiseminen johtaa heidän ajautumiseensa entistä pahemmin yhteiskunnan ulkopuolelle.

Yhteiskunnan reaktiot ja laillisuus jäivät Isomursun folkloristiikan gradussa vähemmälle huomiolle. Nyt on kerääntynyt jo niin paljon aineistoa, että hän tuntee lähes velvollisuudekseen kirjoittaa. Valmisteilla on ainakin kirja, jotta muutkin kuin viranomaiset

Kuvat 9-14: Lyhtypylväisiin tehtyjä luvattomia taideinterventioita Lappeenrannassa.

2.2 Kielletyn ja sallitun häilyvä raja

Hannerzin ja Kimvallin mukaan (2009, 398) katutaiteen jako lailliseen ja laittomaan on turhan laaja, sillä se vie pontta kaupunkitaiteen eri tyyllilajien ja toteutustapojen kirjolta. Laillisen ja laittoman kautta määrittely vertautuu myös keskusteluun kaupunkitaiteesta rikollisuuden ja taiteen välillä. Tässä diplomityössä ei oteta kantaa siihen, missä teosten tekeminen kaupunkitilaan oikeutettua ja missä ei. Kuitenkin sillä on merkitystä, onko kaupunkitilaan tehdyn teoksen syntyyn vaikuttanut joukko ihmisiä, jolla on ammattiosaamista kaupunkisuunnittelusta, vai onko teos lähtöisin ruohonjuuritaso toiminnasta, joka herättää vuosikymmenestä toiseen keskustelua kaupunkitilasta ja kaupunkilaisuudesta. Oletan, että laitton taide edustaa jälkimmäistä, ja siksi käytän kaupunkiympäristön tutkimisen lähtökohtana Hannerzin ja Kimvallin kyseenalaistamaa jaottelua laittoman ja laillisen välillä.

Rikosoikeudellisesti luvatta yksityisiin tai julkisiin pintoihin kajoaminen on sakkojen ja vankeustuomion uhalla rankaistava vahingonteko (Helin 2014, 20). Vaikka aihe on näennäisen yksiselitteinen, sallitun ja kielletyn tekemisen välillä on tasapainoteltu yhtä kauan kuin kaupunkitaidetta on tehty. Etenkin graffitista keskusteltaessa esiin nousee keskustelua sen puolesta, kuin myös vastareaktioita kuten jo pian siitä lähtien, kun se rantautui Suomeen 1980-luvulla. (Siurala 1994; Helin 2014, 8 ja 17; Ihalainen, 2017). Toiminnan laittomuuden vuoksi en tule mainitsemaan tässä diplomityössä haastateltujen henkilöiden identiteettiä, jos tekijän henkilöllisyys ei ole entuudestaan julkisesti tiedossa, vaikka jokainen heistä antoikin minulle siihen suostumuksensa.

Luvattoman taiteen tyylejä pohdittaessa on hyvä tarkastella hyväksytyä ja paheksuttua, jos halutaan selvittää, millaisesta kaupunkiympäristöstä käyttäjät viihtyvät, ja mitä kaupunkisuunnittelua tehdessä tulee huomioida. Suomen Taiteilijaseuran teettämässä kyselyssä (Hyyry 2016) tarkasteltiin suomalaisten käsityksiä taiteesta osana yhteistä kaupunkiympäristöä. 75% 1495:stä vastaajasta vastasi ”kyllä” kysymykseen ”Haluatko taideteoksia arkiympäristöosi, kuten asuinalueellesi, opiskelu- tai työpaikallasi, kirjastoihin ja muihin vastaaviin paikkoihin?” Myöntävästi vastanneiden määrä oli kasvanut viidellä prosentilla kahdessa vuodessa vuosien 2014 ja 2016 välillä. 66% vastaajista vastasi myöntävästi väittämään: ”Kaupungissa pitäisi edistää katutaidetta, esimerkiksi seinämaalauksia ja laillisia graffiteja.” (Hyyry 2016, 4-5, 9). Kyselyssä ei vastattu väittämiin luvattomasta kaupunkitaiteesta, mutta se antaa vihjeen siitä, että kaupunkilaisilla on kiinnostusta graffitin piirteitä nauttivan kaupunkitaiteen lisäämiseksi.

Laitton kaupunkitaideteos on osittain hyväksyttyä niin kauan, kun se pitäytyy sille jo osoitetuissa paikoissa, kaupunkitaideteokeskittymissä tai poissa näkyvistä. Suomessa kieltävästä

ja sallivasta suhtautumisesta kaupunkitaiteeseen julkisessa keskustelussa on havaittavissa jokseenkin yhteinen konsensus, jossa ei hyväksytä ”kyhäelmiä” ja ”huonoja” teoksia, tai ”töhryjä”. (Ihalainen 2017, 50-53.) Edellä mainittuja ilmaisuja on juridisesti vaikea määritellä tai sanallistaa yksiselitteisesti ohjaamaan taideteoksten esteettistä vaatimustasoa, sillä käytetyt ilmaisut ovat subjektiivisia. Asuinkerrostalon julkisivuun ilmestynyt wraitterin, eli toistuvasti nimimerkkiään kirjoittavan tekijän tagi on siksi laittomuudessaan yhtä sallittu, kuin toista ääripäätä edustava huolellisesti suunniteltu ja toteutettu luvaton kaupunkitaideteos esimerkiksi hylätyssä rakennuksessa, vaikka niiden aiheuttama paheksunta olisikin keskenään eri luokkaa. Kaupunkitaiteen laajalle kentälle installaatioista sapluunatoihin ei voida osoittaa kollektiivisia taiteellisia vaatimuksia määritteleviä linjoja, sillä keskustelu ajautuu koskemaan abstrakteja kysymyksiä siitä, mitä on hyvä taide.

Kaupunkiympäristöön sijoittuvia taidetoiveita on tutkinut tutkijatohtori Laura Uimonen (2010), jonka mukaan kaupunkitilaan sijoittuvaa taidetta on tarkasteltava yksittäistä teosta suurempana kokonaisuutena, eli prosessina. Tekijöistä puhuttaessa taiteen kategorioille ei tule asettaa liian suurta painoarvoa, sillä tyyppillisesti laillista kaupunkitaidetta tekevän taiteilijan työ vaihtelee kategorioiden, tyylien ja työvälineiden välillä. Teoksissa ei keskitytä yksiselitteisesti materiaaliseen teokseen, vaan lisäksi prosesseihin ja tapahtumiin. (Uimonen 2010, 20.) Sama monialaisuus pätee myös luvattoman taiteen kentällä. Suuri osa tekijöistä, jotka toimivat kaupunkitaidelkentällä luvattomasti, tekevät myös luvallista taidetta niin kaupunkitilassa, kuin muuallakin (Haastatteluaiaineisto 2021; Anderson et al. 2007). Lisäksi julkisessa keskustelussa sallivuuden ja kieltämisen rajapinnassa käyty argumentointi keskittyy enemmän katutaiteeseen ilmiönä, kuin yksittäisiin teoksiin. Niiden luvattomuudesta keskusteltaessa teokset kytkeytyvät suurempaan yhteiskunnalliseen kokonaisuuteen, kuin mitä yksittäinen teos edustaa (Ihalainen 2017).

Laiton kaupunkitaideteos on käytännössä määräysten ja säännösten ulottumattomissa, sillä sen torjumiseen tarvitaan resursseja, joita on vaikea venyttää täydelliseen valvontaan ja kontrolliin. Suomessa kattavaa kontrollia kokeiltiin vuosina 1997-2008 Stop töhryille! -hankkeessa, jonka tavoitteena oli saavuttaa nollatoleranssi yksityishenkilöiden toteuttamalle taiteelle kaupunkiympäristössä. Kieltävä linjaus koski kattavasti ruohonjuuritason visuaalista vaikuttamista kaupunkiympäristöön maalaamisesta, tarroittamisesta ja esimerkiksi julisteiden liimaamisesta. Kampanjan taustalla oli linjaus, jossa todettiin yksiselitteisesti tyylistä, tekotavasta ja laadusta riippumatta kaupunkitaideteos katutilasta siivottavaksi ”töhryksi”. Hankkeessa käytettiin varoja pääosin vartiointiin ja siivoamiseen yhteensä 23,5 miljoonaa euroa, josta suurin osa saatiin Helsingin kaupungin budjetista. (Helin 2014, 41-45.)

Nollatoleranssista koituvia suuria kustannuksia on käytetty julkisessa keskustelussa vasta-argumenttina laittoman katutaiteen sallivan suhtautumisen puolesta (esim. Arhinmäki 2016; Ihalainen 2017, 46). On taloudellisesti kannattavampaa hyväksyä laiton taide kaupunkitilassa, kuin käyttää resursseja sen torjumiseen ja siivoamiseen, mutta täysin salliva suhtautuminen kaupunkitilan luvattomaan muokkaamiseen olisi luopumista kontrollista yhteisen ympäristön estetiikan suhteen. Nollatoleranssista luovuttiin Suomessa ensimmäisenä Pohjoismaissa. Esimerkiksi Ruotsissa asenteet kaupunkitaidetta kohtaan lieventyivät vasta vuonna 2014. (Roth 2016.) Stop töhryille! -hankkeen aikaisen keskustelun lopputulemana Helsinkiin pystytettiin Suomen ensimmäinen virallinen luvallinen maalauspaikka eli vapaa seinä (engl. open wall) laittoman taiteen torjumiseksi vuonna 2009 (Helin 2014). Luvallisten maalausseinien rakentamisen ja sallivampaan suhtautumiseen siirtymisen jälkeen nollatoleranssista koituneet kustannukset ovat vähentyneet noin puoleen.

Tekijöiden keskuudessa vallitsee sisäinen konsensus siitä, ettei arvokennuksia tule vahingoittaa taideteoksilla. Tekemieni haastattelujen aikana kuulin, miten selvä alalla vallitsevan etiketin todetaan olevan, ja sen perusteella luotetaan tekijöiden pystyvän arvioimaan, mihin taideteoksia on oikeutettua sijoittaa. (Haastatteluaineisto 2021.) Kuitenkin mietin, miten vaativaa arkkitehtienkin on yksiselitteisesti määrittellä rakennetun ympäristön rakennustaiteellisia arvoja, joten on haastavaa luottaa myöskään luvattomasti toimivien taiteilijoiden näkemyksiin esimerkiksi siitä, millainen rakennus on tulevaisuudessa rakennustaiteellisesti arvokas.

2.3 Laittoman taiteen sijoittuminen taiteen ja arkkitehtuurin kentälle

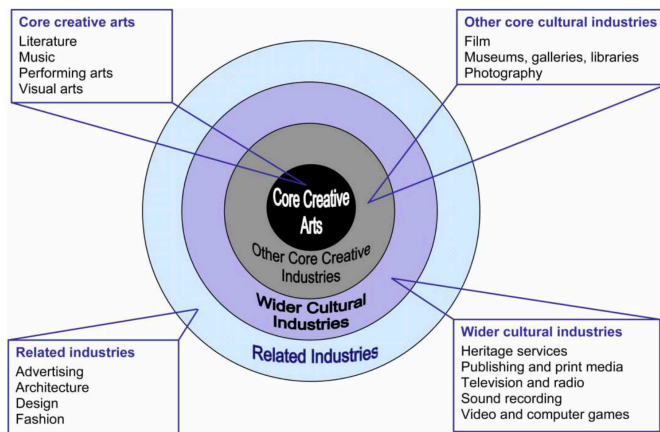
Arkkitehtuurin professori ja filosofian tohtori Jane Rendell käsittelee teoksessaan "Art and architecture: a place between" kaupunkitilaan sijoittuvaa taidetta ja arkkitehtuuria pohtimalla niiden suhdetta toisiinsa. Rendellin mukaan kaupunkitaidetta on taiteen ja arkkitehtuurin yhteensulautuma, jossa arkkitehtuuri lainaa taiteelle ominaisempaa vapautta taloudellisista rajoitteista. Vastapainoisesti arkkitehtuuri tarjoaa kaupunkitaideteelle funktionaalisen kontekstin, joka taideteoksilta tavallisesti puuttuu. Kaupunkiympäristössä sijaitseva taideteos on ilmaisuvoimainen, sillä se lainaa arkkitehtuurista ja taiteesta merkittäviä rakennusosasia ja yhdistelee niitä sopivan ristiriitaisella tavalla. (Rendell 2006, 15.)

Helsingin taidemuseo HAM aloitti vuonna 2015 dokumentoimaan laitonta katutaidetta. Verkkosivuillaan julkaisemassaan tiedotteessa (HAM 2015) kuvailtiin "merkittävää katutaiteen lahjoitusta", joka oli toimitettu Kampin metroasemalle

muovikassissa. Lahjoituksen sisältö koostuu katutaidetta dokumentoivista valokuvista ja luonnosvihkoista. Arvostetun taideinstituution elettä museoida graffitia ja katutaidetta voidaan pitää osoituksena suomalaisen taidekentän sallivasta suhtautumisesta niin laillista kuin laitonta kaupunkitaidetta kohtaan. Dokumentoinnin yhteydessä HAM:issa alettiin suunnitella vuoden 2018 katutaidetta esittelevää näyttelyä, sekä katutaiteen tutkimusprojektia. Vuoden 2018 Graffiti-näyttelyn yhteydessä keskusteltiin myös Arkkitehti-lehden paneelissa urbaanista ympäristöstä ja katutaiteesta. (HAM 2015.) Vaikka katutaiteilijoiden teoksia nykyisellään museoidaan ja myydään arvostetuissa taidehuutokaupoissa (Uosukainen 2021), niiden arvoa on vaikea perustella taloudellisilla mittareilla niin kauan kuin ne sijaitsevat katutilassa. Laittomista teoksista koituu enemmän kustannuksia kuin taloudellista hyötyä. Suhteuttamalla luvaton taidetoiminta muiden luovien toimialojen kentälle voidaan tarkastella sitä, miten se vertautuu muihin kulttuuriarvoja sisältäviin luoviin aloihin, joiden arvo ei perustu yksinomaan taloudelliseen tuottavuuteen.

Sydneyläinen taloustieteen professori David Thorsby on tutkinut (2008) taiteen ja kulttuurin ekonomiaa suhteuttaen luovia aloja taiteenalojen kentälle. Luovien alojen suhteutumista toisiinsa hän kuvaa ympyrämallilla, jossa kulttuuriarvoihin vahvimmin perustuvat taidealat sijoittuvat sisimpiin kerroksiin ja taloudellisesti mitattavimmat luovat alat sijoittuvat uloimmalle kerrokselle. Arkkitehtuuri sijoittuu tässä mallissa uloimpaan kerroksen mainosalan, muotoilun ja muodin joukkoon, mikä tarkoittaa, että sen arvo todetaan enemmän taloudelliseksi kuin kulttuurilliseksi. Koska kulttuurillista arvoa ei voida tarkasti mitata ja määritellä, kyseisen mallin jaottelussa kulttuurinen arvo määräytyy sen mukaan, miten paljon luovaa panosta käytetään arvon luojana. (Thorsby, 2008).

Kuva 15: Kulttuurialojen ympyrämalli (Thorsby 2008.)

Mallissa sisimmällä kehällä sijaitsevien alojen harjoittamisessa Thorsby toteaa tarvittavan luovaa taiteellisuutta. Tässä kontekstissa taiteellisuudella tarkoitetaan tieteellisestä erillistä sisältöä. Uloimmalla kaarella sijaitsevien alojen, kuten arkkitehtuurin, todetaan vain liittyvän luoviin taiteisiin. Thorsbyn mallin perustuen esimerkiksi Suomen Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore (Cupore, 2019) on havainnollistanut Suomen taide- ja kulttuuripolitiikkaa. Jos luvaton kaupunkitaide sijoitettaisiin Thorsbyn malliin, sijoittuisi se kentän keskelle vertautuen luovuudellisilta ja taloudellisilta merkityksiltään lähimmäksi kirjallisuutta, musiikkia, esittävää ja visuaalisia taiteenlajeja.

Luvatonta kaupunkitaidetta on kulttuuriarvoja sisältävien taidemuotojen kentällä yksinkertaisinta verrata lailliseen kaupunkitaiteeseen. Molempien taiteenlajien kirjo on valtava, mutta tekotavasta ja teosten aiheista riippumatta teoksen sijainti kaupunkitilassa on molemmille ominaista. Alojen laaja-alaisuuden vuoksi on vaikea vertailla toteutuneita teoksia, mutta kaupunkisuunnittelun kannalta on merkityksellistä verrata tekemisen prosesseja, jotka eroavat toisistaan huomattavasti.

Siinä missä luvaton taideteos matkaa ideasta toteutukseksi hyvin nopeasti, luvallisen kaupunkitaiteen prosessit kestävät vuosia. Uimonen (2010) käsittelee kaupunkitaideteoksia prosesseina toteuttamiensa haastattelujen pohjalta. Uimosen mukaan Turun vanhan suurtorin taideteoksessa "Ajan Virta" yhdistyvät useiden tekijäosapuolten taidetoiveet kaupunkikuvassa. Teoksen suunnittelu ja toteutus olivat laaja-alaisen tekijäjoukon yhteensulautuma, jossa taiteilija oli yksi osa monipuolista tekijäjoukkoa. Yhteisenä tavoitteena oli huomion kohdistaminen kaupunkikuvaan taideteoksen suunnitteluprosessissa, jossa yhdistyvät ympäristötaidehanke ja kaupunkisuunnittelu. Alueen kaupunkisuunnittelullinen perinne ja historia olivat keskeisiä lähtökohtia, joita haluttiin korostaa kehitettäessä alueen imagoa. Taideteoksen suunnittelua pohjustivat aluesuunnittelussa syntyneet odotukset ja annetut konkreettiset lähtökohdat muurimaisesta teoksesta torin laidalle. Hanke Turku – Eurooppalainen kuvanveistokaupunki oli myös yhtenä osapuolena määrittelemässä taidetoiveita kaupunkisuunnittelun ja kaavoitusosaston kanssa. (Uimonen 2010, 96-99, 211-214 ja 205-206.)

Kaupunkitaideprojekteissa Uimosen mukaan taiteilijan prosessia vaikeuttavat odotukset suunnittelun kokonaisvaltaisuuudesta, jossa suunnittelun jatkumo käsittää arkkitehtonisen kokonaisuuden kaupungin mittakaavasta aina pienimpään yksityiskohtaan asti. Fyysisen kokonaisuuden lisäksi on huomioitava historiallinen kaupunkisuunnittelun jatkumo ja perinteet. (Uimonen, 2010 s. 99-101). Luvallisen kaupunkitaiteen prosessi ja toteutus ovat tekijäjoukon kompromissi, kun taas luvattoman taiteen tekijälle toteutus on yksilösuoritus. Lisäksi toteutuksiin käytettävät resurssit vaikuttavat siihen, miksi toteu-

tusten esteettinen lopputulos esimerkiksi samoin materiaalein toteutetuissa laittomissa ja laillisissa kaupunkitaideteoksissa on hyvin erilainen.

Perinteisiin kaupunkitaiteen tuottamisen prosesseihin nähden laiton taide ei aina tähtää edustavuuteen tai kollektiivisesti tunnustettuun hyvän teoksen titteliin, muuta kuin skenen, eli alan tekijöiden joukossa (Haastatteluaineisto 2021). Laitonta taidetta tehtäessä kaupunkikuvalliseen kokonaistaideteokseen tähtääminen on merkityksettömämpää kuin julkishallinnon toteuttamissa taidehankkeissa, joissa monipuolinen ammattilaisjoukko analysoi kaupunkitilaa ja sinne mahdollisesti sopivaa taidetoteutusta. Laittomat ja lailliset taidetoteutukset kaupunkiympäristöt eroavat toisistaan huomattavasti, minkä vuoksi ne eivät taiteenlajeina voi puolin tai toisin korvata toisiaan.

Paikkaisdonnaista taidetta teorisoinut taidekriitikko ja –historioitsija Rosalind E. Krauss esitti teoksessaan *Scupture in the expanded view* (1979) kuvanveiston jaottelun, jolla hän teorisoi 1960—1970 –lukujen murroksessa olevaa modernia kuvanveistoa. Kraussin mukaan kuvanveiston silloinen määritelmä jättää aukkoja paikkasidonnaisen taiteen kenttään, jota Krauss teoriallaan täydentää. Kraussin mukaan veistos on olemassa suhteessa paikkaan, johon se lisää symbolista merkitystä tai kommentoi sen käyttöä toimien sekä fyysisenä, että metaforisena esityksenä. Paikassa sijaitseva veistos on teos ei-arkkitehtuurin ja ei-maiseman välissä. Kraussin määritelmä paikkasidonnaisista teoksista täydentyy kääntämällä negaatiomääritelmä arkkitehtuurin ja maiseman käsitteisiin, ja niiden välisiin yhteyksiin. Ks. Kuva 10. (Krauss 1979, 33, 36, 38). Vaikka Kraussin jaottelu syntyy kuvanveiston kautta, teoria käsittelee pääsääntöisesti teosten paikkasidonnaisuutta, jolloin sitä voidaan soveltaa myös muiden toteutusten, kuin veistostöiden käsittelyyn.

Veistoksen lisäksi Kraussin kaavio esittelee kolme muuta paikkasidonnaisen teoksen määritelmää: arkkitehtuurin ja maiseman kautta määrittyvät merkityt paikat, paikka-rakennelmat ja aksiomaattiset rakenteet. (engl. marked sites, site construction, axiomatic structures.) (Krauss 1979, 38). Luvattomista kaupunkitilaan sijoittuvista teoksista on osoitettavissa esimerkkejä kaikista edellä mainituista ryhmistä, joista jokaisesta voidaan Kraussin määritelmän mukaan määritellä elementtejä maisemasta, arkkitehtuurista ja niiden negaatioista. Yhteinen tekijä on teoksen saama merkitys sen sijainnista tietyssä paikassa esimerkiksi galleriatilan sijaan.

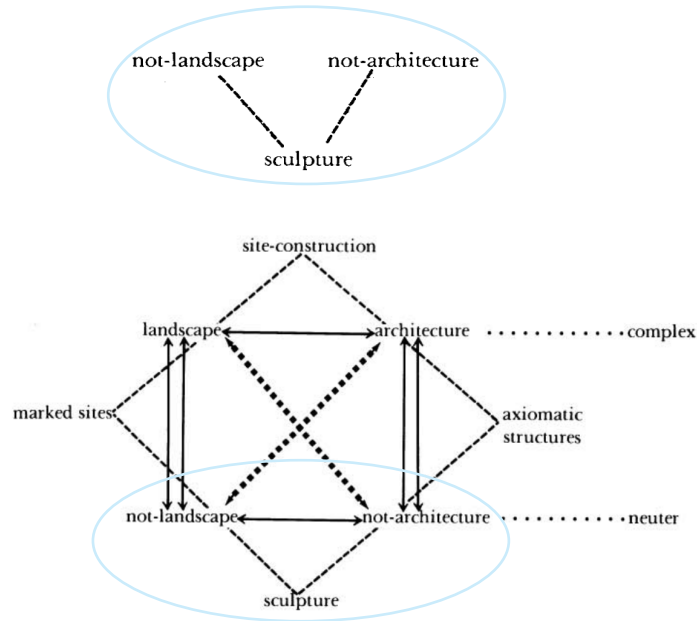
Veistos = paikkasidonnainen teos, joka ei ole puhtaasti arkkitehtuuria tai maisemointia

Merkitty paikka = teos, joka samanaikaisesti sulautuu maisemaan ja erottuu siitä

Paikka-rakennelma = arkkitehtuuriin ja maisemaan sitoutuva teos.

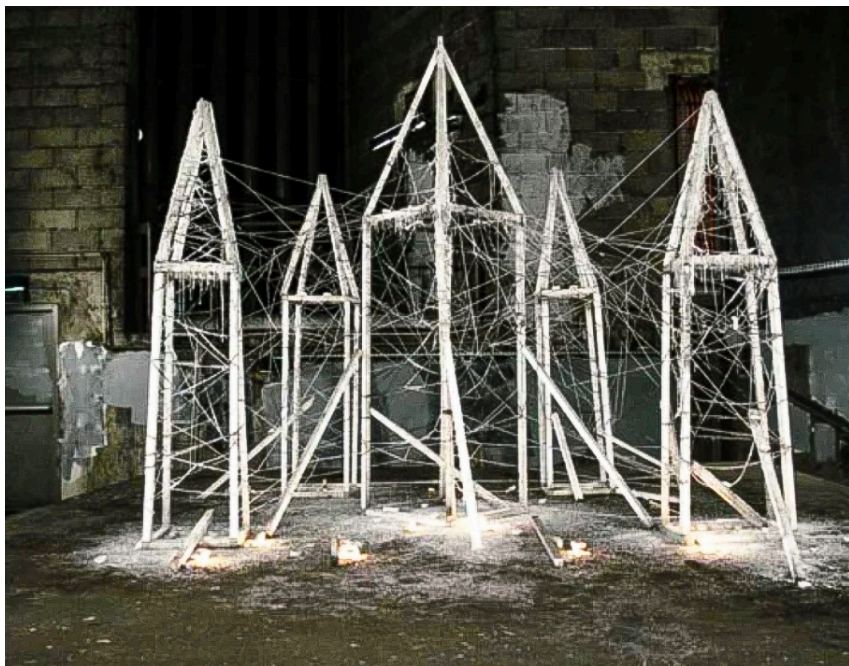
Aksiomaattinen rakennelma = arkkitehtuuriin kohdistuvat interventiot. (Krauss 1979)

Kuva 16: Kraussin nelijaottelu paikkasidonnaisesta taiteesta. Yllä veistoksen määritelmä ja alla täydennettynä merkityt paikat, paikka-rakennelmat ja aksiomaattiset rakenteet.

Luvattomat kaupunkitilaan kohdistuvat interventiot ovat yksiselitteisimmin aksiomaattisia teoksia, sillä ne lainaavat alustakseen rakennettua ympäristöä olamatta arkkitehtuuria itsessään. Esimerkiksi seinämaalaukset, julisteet ja rakennettuihin kaupunkitilan elementteihin liimattavat teokset ovat aksiomaattisia. Samanaikaisesti voidaan kuitenkin tarkastella niiden suhdetta maisemaan, ja sitä, miten ympäristö tai katsojan kokemus kaupunkiympäristöstä muuttuu teoksen myötä, jolloin teokset saavat paikka-rakennelman ja merkittyjen paikkojen piirteitä.

Ranskalainen taiteilija Radouan Zeghidour on urbaani tutkimusmatkailija (termiä käsitellään tarkemmin luvussa 3.3 Rakennetun ympäristön luvaton taideturismi), joka tekee taideteoksia kaupungin maanalaisiin tunneleihin esimerkiksi Pariisin katakombeihin ja metroverkostoon (Kuva 11). Teokset valmistuvat paikalta löydetystä materiaaleista, joista Zeghidour kokoaa rituaalipaikkoja muistuttavia installaatioita. (Noémie 2016.) Teokset lainaavat vain niukasti olemassaolevaa arkkitehtuuria sijainnin ja alustan kautta, sillä ne voisivat sijaita fyysisesti samanlaisina missä tahansa muuallakin. Teokset kuitenkin saavat merkityksensä juuri kyseisestä rakennetusta ympäristöstä luvattoman tunkeutumisen ja paikan merkitsemisen myötä. Laiton teos voi edustaa samanaikaisesti esimerkiksi kaikkia Kraussin nelijaottelun kenttiä. Merkityksiä voidaan tutkia pohtimalla teosten suhdetta arkkitehtuuriin ja maisemaan, joihin luvattomat rakennettuun ympäristöön sijoitetut interventiot ottavat lähtökohtaisesti aina kantaa.

Kuvat 17-18:

Zeghidourin vahasta ja puusta rakennettu installaatio Pariisin maanalaisessa tunneliverkostossa.

Kuvat 19-24: kaupunkiympäristön luvattomat taideinterventiot lainaavat olemassa olevan rakennetun ympäristön elementtejä ja ottavat ympäristön osaksi teosta eri tavoin sulautumalla ja erottumalla.

FRZ, Question Mark, Tabriz, Iran, 2021

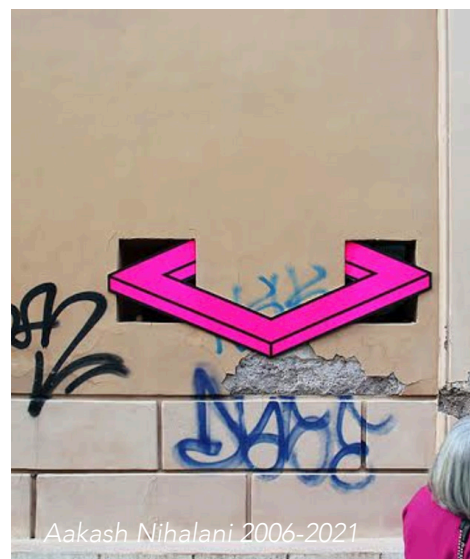
Banksy, London, England, 2011

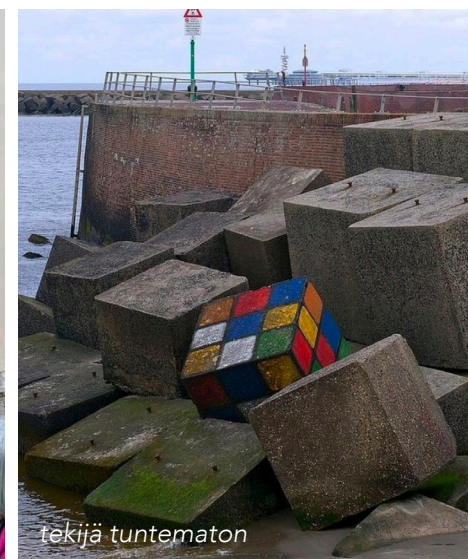
Banksy, Bronx, New York, 2008

Buff Diss

Aakash Nihalani 2006-2021

tekijä tuntematon

3. LUVATTOMAN TAITEEN YMPÄRISTÖ KOETTUNA KAUPUNKITILANA

Kun ihmisen ympäristö on tuttu ja suhteellisen pysyvä, se voi tuntua arjessa yllätyksettömältä (Haapala 2015, 131). Laiton taide kaupunkitilassa kuitenkin liikkuu ja muuttuu, ja muokkaa kaupunkitilaa suhteellisen nopeassa syklissä. Se on pinnoite kaupunkitilassa, jota seuraamalla arkisesta kaupungista avautuu aivan uusia kerroksellisia maisemia. Vaikka kaupunki on arkinen toimintaympäristö, se on samanaikaisesti alati muuttuva galleria. Tunne harhailemisesta ennalta tuntemattomassa kaupungissa ja kulttuurissa voi olla läsnä tutussa kaupunkiympäristössä, kun sille antaa mahdollisuuden.

Luvattomien teosten katsominen kaupunkitilassa on minulle harjoittelua ulos juurtuneista tavoistani tulkita rakennettua ympäristöä. Havitellessani taitoa suunnitella aikaa kestävää arkkitehtuuria, minun on nähtävä vallitsevien muoti-ilmiöiden läpi kyseenalaisten vallitsevia normeja. Voin etsiä siihen keinoja taiteen kautta, sillä taiteen kenttä on rakennusalaan rohkeampi ja joustavampi maasto tarkastella ja kyseenalaistaa vallitsevia toimintamalleja. Kuten kuvataiteilija-arkkitehti ja yliopisto-opettaja Kaisa Soini puhuu julkaisussaan *Desire Vacui* (2005) ajan hengestä ja sen ulkopuolelle katsomisen merkityksestä, taiteilijan, kuten arkkitehdinkin kasvaminen vaatii kasvamista ulos ajankohtaisuudesta (Soini 2005, 7). Epäajankohtaiseksi kasvaminen ei ole muuttumista irrelevantiksi, vaan se on katsomista henkilökohtaisemmin – horisontin yli. Laittoman taiteen kautta voin analysoida kaupunkitilaa ja sen herättämiä tunteita uudesta näkökulmasta. Luvaton taide muuttaa kaupunkiympäristön näkymiä ja ympäristön herättämiä mielikuvia, joten se on kaupunkitilaan puuttumisen keinona radikaali. Voin tarkastella ympäristön heikkouksia ja vahvuuksia suhteuttamalla sinne kuulumattoman taideteoksen herättämiä kysymyksiä esimerkiksi paikan merkityksellisyydestä ja omistajuudesta. Laittomista taideinterventioista voin tulkita vihjeitä siitä, mitkä asiat kaupunkiympäristössä huolettavat, kiinnittävät huomiota, herättävät tunteita tai jäävät huomaamatta.

Katutaiteen popularisoituessa sen herättämät mielikuvat kaupunkiympäristössä muuttuvat. Kun tekijäjoukko laajenee ja teosten aiheet käsittelevät monipuolisempaa aiheistoa, mielikuva katutaiteilijoista siirtyy yhä enemmän ”heistä” ”meihin”. Suuri muutos Kivallin (2007) mukaan tapahtui Yhdysvalloissa 9/11 terrori-iskujen jälkeen, kun luvattomasti maalatuilla muraaleilla alettiin kommentoida kansan yhteistä

vihollista. Muutoksessa oli yleisen suhtautumisen lisäksi katutaiteen aikaansaama rakennetun ympäristön atmosfääri, jossa luvattomasti maalatut urbaanit ympäristöt eivät olleet yksiselitteisesti merkki levottomuuksista tai epäturvallisuudesta, vaan yhteenkuuluvuudesta ja yhteisöllisestä katutilasta. Maalattu kaupunki ei ollutkaan uhkaava, vaan yhteinen, kun tekijät ja kaupunkilaiset olivat samalla puolella. (Kimvall 2007, 10).

Lundin Yliopistossa kaupunkitaidetta tutkinut Peter Bengtsen (2018) esittää, että katutaide voi muuttaa tavanomaisen julkisen tilan "tutkiskelun paikaksi" (engl. site of exploration), kun katsoja kohtaa teoksen, joka ei kuulu kaupunkitilaan. Odottamaton kohtaaminen voi toimia pysähdyksenä, joka vetää katsojan pois arjesta ja havahduttaa ympäristön tietoiseen kokemiseen. Katutaide voi muuttaa kaupungissa kävelemisen arkisesta läpikulkemisesta lähiympäristöön kohdistuvaksi tutkimusmatkaksi. Yllätykselliset muutokset kaupunkitilassa voivat edesauttaa totutun tarkastelukulman muuttamista, kun katutaideteosten rajoja on vaikea määritellä niiden laajentuessa teoksen fyysisiä ulottuvuuksia suuremmalle alueelle vuorovaikutukseen urbaanin ympäristön kanssa. (Bengtsen 2018, 126-127 ja 134).

Esimerkiksi Isaac Cordalin cement eclipses -teossarjassa taiteilija on sijoittanut katutilaan veistoksia, joiden tarkoituksena on pysäyttää ohikulkija havainnoimaan ihmiselämän rutiininomaisuutta ja toisaalta absurdiutta. (Cement Eclipses, 2021). Teokset osuvat katsojan arjen oheen yllättäen vailla varoitusta ja ne ottavat olemassa olevan kaupunkiympäristön osaksi taideteosta.

Kuva 25: Isaac Cordalin teos "Isolated in the modern outdoors", jossa rakennuksen ulkoseinä on osa teos-

ta.

Tavallisesti huomioimme arkisia asioita tilanteissa, joissa ne eivät ole olemassa olettamallamme tavalla. Kuten kynän toimintaan kiinnittää huomiota vasta musteen loppuessa, harmaan betoniseinän esteettinen arvo sellaisenaan kaupunkiympäristössä mitataan silloin, kun se ei ole enää entisensä. Harvaa elementti lähtökohtaisesti kiinnostaa sellaisenaan, mutta esimerkiksi maalauksen ilmestyttyä siihen, puhtaan seinän menetetty arvo mietityttää. Haapala (2015) puhuu rakennusten läsnäolevuudesta kaupunkitilassa, mikä tarkoittaa arkisten asioiden häviämistä ihmisten huomion piiristä. Arkisen läsnäolevuuden voi rikkoa esteettinen lisäys, joka sisältää vieraan esiin tulemisen muuten tavanomaisessa ympäristössä. (Haapala 2015, 136-137) "Emme näe silmillämme olevia silmälaseja; ne on otettava pois niiden luonnollisesta kontekstista, toimintaympäristöstä, mikäli niihin halutaan kiinnittää huomiota." Tällä Haapala viittaa jokapäiväisessä ympäristössä toimimisen havainnoimisen hankaluuteen, jossa tutun asian pohtiminen vaatii erityisen ärsykkeen. Haapala kutsuu näitä ärsyksiä "arjen säröiksi", joita ovat taide ja esteettisyys arjen toimintaympäristössä. (Haapala 2015, 130.)

Tutkiessani lähdekirjallisuutta taiteen ja arkkitehtuurin rajapinnasta kumpuavasta kokemuksesta kiinnostuin jälleen Huseyn Yanarin näkökulmista aiheeseen. Yanar toimi professorinani opintojeni alkuvuosina, ja olen palannut mielessäni hänen näkemyksiinsä taiteesta ja arkkitehtuurista toisinaan opintojeni varrella. Yanarin kurssilla harjoitustyöni esiteltyäni Yanar sanoi minulle: "Sandra you're not an architect. You're a sculptor". Kontekstista riippuen olen pitänyt tuota lausahdusta niin ongelmallisena kuin siunauksena itselleni tulevana arkkitehtina. Arkkitehdin roolissa toimin pääsääntöisesti etäällä taiteesta tekniikan ja talouden ehdoilla, mutta tekemisessäni pyristele veistäjä, jolle maailma on muovailuvahaa.

Yanar kommentoi julkiseen tilaan miesten takeista installaatioita tekevän taiteilija Kaarina Kaikkosen teoksia sanomalla, "Vaikka edessämme on vain pikkutakki, meidän on kuunneltava sitä korvat höröllä." (Yanar 2010, 30). Uskon Yanarin lausahduksellaan pohtivan sitä, miten kävelemme ohi ympäristöstämme kokematta sitä tarkkaan. Unohdamme ajatella, miten paljon katsomalla aivan likeltä löydämme kysymyksiä ja merkityksiä kaikesta mitä näemme. Ajattelen rakennetussa ympäristössä sijaitsevan taiteen pysäyttävän meidät huomioimaan itsemme suhteessa ympäröivään maisemaan. Kun taideteoksen kokija kysyy: "Miksi?", teos vastaa, "Hyvä kysymys, sano sinä".

Luvaton taide kaupunkitilan kokemuksessa voi aiheuttaa Haapalan (2015) "arjen säröjen" lisäksi merkittäviä muutoksia rakennettujen ympäristöjen atmosfääreissä. Paallasmaan mukaan erilaiset atmosfäärit stimuloivat meitä tilan tai paikan käyttöön ja ohjaavat mielikuvitustamme. Paikan atmosfääri voi antaa sille uniikin ja mieleenpainuvan identi-

teetin, joka voi jäädä kävijän mieleen voimakkaasti. Atmosfääri ei muodostu ainoastaan materiaalistien ominaisuuksien myötävaikutuksesta, vaan esimerkiksi kokijan sosiaalisen position, tai paikkaan liitetyn musiikin tai taiteen kautta. Saapumalla ensimmäistä kertaa tilaan tai paikkaan voimme aistia sen atmosfäärin luonteen ennen kuin teemme huomioita sen yksityiskohdista. (Pallasmaa 2014, 19-21).

Juhani Pallasmaa puhuu esseessään "Aistien maisema" arkkitehtuurin kahtiajakoisuudesta, jossa osittain arkkitehti työskentelee visuaalisessa, kuvallisessa toimintaympäristössä, mutta tehtävään sisältyy myös tilojen ja paikkojen kohtaaminen todellisessa elämässä moniaistillisesti. Moniaistillinen kokemuksellinen arkkitehtuuri, sekä elämismaailmasta irrallinen arkkitehtuuri jakavat suunnittelijan huomion, ja herkästi suunnittelija keskittyy moniaistillisen kokemuksen sijasta tietomallipohjaiseen tilan ja paikan ymmärtämiseen ja suunnitteluun. Pallasmaan mukaan tutkimalla paikkoja kokemuksellisesti ja moniaistillisesti voimme arkkitehteina ymmärtää paremmin ihmistä. (Pallasmaa 2014, 15-27.)

Paikkojen kokeminen ja ihmistuntemuksen syventäminen on välttämätöntä, jos tekemisen perimmäisenä tavoitteena on laadukkaan, eli humanin elinympäristön suunnittelu. Usein kaupunkiympäristöjä pohtiessani huomaan tutkivani kuitenkin arkkitehtien suunnittelemissa paikoissa, joten minun on kyseenalaistettava, syvennänkö todellisuudessa ymmärrystäni kaupunkilaisista, vai kaupunkisuunnittelijoista? Esimerkiksi kouluprojekteissa tekemäni paikan analyysi ja siitä oppiminen tarkoittavat usein joko arkkitehtien ja rakennusteollisuuden toteutuneiden näkemysten, tai luonnonympäristön vaikutusten tutkimista kohteessa. Vaikka rakennettu ympäristö on pitkien suunnitteluprosessien, analyysin ja kompromissien tulos optimaalisimman toteutuksen saavuttamiseksi, on mielenkiintoista tutkia myös erilaisin prosessein toteutunutta kaupunkitilaa. Jos haluan oppia kaupunkiympäristön avulla esimerkiksi ihmisyydestä ja yksittäisistä kaupunkilaisista, minun on tutkittava kaupunkilaisten itsestään sinne jättämiä vihjeitä, kuten luvattomia taideinterventioita.

3.1 Kävely tutkimusmetodina

Tässä diplomityössä käytän kävelemistä lähtökohtana kaupunkitilan tutkimiselle, sillä pelkät kuvat, kartat ja oma mielikuvitukseni eivät vastaa koettua todellisuutta, tai tavoita paikoissa vallitsevaa kokonaisvaltaista tunnelmaa.

Kävely tutkimusmetodina on työväline, jolla voimme tuntee yhteyttä ja olla vuorovaikutuksessa ympäristömme kanssa. Analysoimalla paikkaa kävelemällä emme

pelkästään havainnoi näkemällä, vaan myös tuntemalla. Kävelemällä koemme paikkaa fyysisesti, ja voimme tarkastella moniaistillisesti esimerkiksi kaukaisen ja lähellä olevan suhdetta, sillä voimme kokea paikkoja suhteuttamalla itsemme niihin. (Benesch & Specq 2016.) Kun tulkitsem kaupunkitilaa taiteilijoiden kanssa, on tärkeää, että saan paikasta autenttisen ensikäden kokemuksen. Sekä minä, että taiteilija voimme yhtäaikaaisesti tarkastella teoksia ja niiden suhdetta kaupunkitilaan kävelemällä teoksen luona. Pelkkä teosten tarkasteleminen kuvista ei olisi tässä työssä hedelmällistä, sillä tarkoitus on tutkia teoksia suhteessa paikkaan, kokemukseen ja kaupunkitilaan.

Kävelyn kautta kokemisen yhteydessä haluan jättää perinteisen paikan dokumentoinnin, eli valokuvaamisen pois tutkimuksesta. Koska valokuvan rajaama katse ympäristöön on valikoitu nopea hetki, haluan sen sijaan keskittyä venyttämään kokemuksen dokumentoinnin aikaikkunaa ja piirtää kokemiani paikkoja jälkikäteen muistikuvieni perusteella. Haluan korostaa kokemuksellisesti merkityksellisiä asioita suhteessa paikkakokemuksessani huomiotta jääneisiin aiheisiin. Muistin perusteella piirretty visuaalinen dokumentti ei ole absoluuttinen kuvaus ympäristöstä, mutta se on valokuvaan nähden läheisempi dokumentti paikan kokemuksesta, joka ei ole sidottu tiiviisti kuvanottohetkeen, vaan pitempään kokemukselliseen prosessiin (Granö 2013, 68).

”Kävellessä keho ja mieli liittyvät vuorovaikutukseen ympäristön kanssa ja tarjoavat kattavan tavan ottaa ”maailma sisään” ja ymmärtää sitä.” (Benesch & Specq 2016). Käveleminen paikassa on paljon enemmän kuin hyvin koordinoitu ruumiinosien liike. Se on osoitus ihmisen taipumuksesta tutkia. Käveleminen edustaa liikkuvan olemassaolon tilaa, jossa mieli on vapaa historian ja perinteen rajoituksista. Siksi kävely voi tarjota oivalluksen hetkiä, jotka ilman sitä jäisivät huomaamatta. (Benesch 2016.) Rakennetun ympäristön tarkastelu kohteessa on vapaampaa, kuin paikan tai taideteoksen tarkastelu esimerkiksi valokuvasta. Kohteessa, toisin kuin valokuvassa kukaan ei valitse tarkasteltavaa kuvakulmaa tai yksityiskohtaa puolestani, vaan teen valinnan itse. Pysähdyn jos haluan, tarkennan jos kiinnostun ja jatkan matkaani, jos siltä tuntuu.

Vaikka kävellessä näköaistimus saattaa dominoida kokemuksen syntymisessä, voimme sen avulla aktivoida myös muita aistejamme. Vaikkemme edes koskettaisi, haistaisi tai kuulisi mitään, voimme näköaistillamme ”koskettaa” materiaaleja, värejä, pintoja ja tunnelmaa. Teemme aistiemme yhteistyöllä jo ensivillkaisella tulkinnan paikan vieraanvaraisuudesta tai luotaantyöntävyydestä. Juhani Pallasmaa kommentoi esseessään Aistien maisema (2014) rakennetun ympäristön kokemista aistein verraten sitä tietokoneavusteiseen näppärään suunnitteluun, joka tapahtuu välillisesti ilman tilan aistillista kokemista. Jälkimmäinen voi olla jännittävää silmän ja älyn kannalta, mutta

kokonaisvaltainen eksistentiaalinen tuntomme saattaa torjua nämä ympäristöt elämälle vieraina. (Pallasmaa 2014, 25). Arkkitehtuurisuunnitteluun tähtäävä ympäristön analyysi tulee tehdä kehollisesti, jotta aistein koettu ympäristön tuntemus pysyy mukana analyysissä ja mahdollisessa suunnittelutyössä.

Kun käytän kävelyä metodina rakennetun ympäristön ja laittoman taiteen tutkimiseen, on muistettava, etteivät edes omat havaintoni, saati niiden sanallistaminen vastaa todellisuutta, sillä ne kuvaavat ainoastaan omaa kokemustani. Minun havaintoihini yhdistyvät oma tapani jäsentää merkityksiä kokonaisuuksiksi ja suhteuttaa tietoa omiin ennako-oletuksiini ja lähtötietoihin. Siksi niin tämä diplomityö, kuin myös kävelty ja sanallistettu paikan kokemus kertovat enemmän minusta kuin kokemistani taide-teoksista ja ympäristöistä. Kirjattu tai piirretty aistimus eivät voi täysin välittää kokijan yhdistämiä merkityksiä ja suhdetta paikkaan, joka kokemuksessa ja ajassa muodostuu (Granö 2013, 69).

3.2 Taiteilijahaastattelut ja koettu laiton kaupunki

Haastattelujen kautta haluan monipuolistaa kuvaa siitä, mitä katutaide ja kaupunkitilaan luvattomasti tehdyt installaatiot ovat ja millaisia kokemuksellisia ympäristöjä ne herättävät. Kuten jo todettu, luvaton kaupunkitaide on pelkää graffitia ja tagaysta monipuolisempi kenttä, eikä tekijäjoukko lähesty kaupunkitaidetta yhtenäisesti samanlaisista lähtökohdista, ikäluokista ja taustoista. Haastattelin tässä diplomityössä eri ikäisiä henkilöitä, joiden luvattoman kaupunkitaiteen tekotapa, materiaalit ja teokset eroavat toisistaan, ja siksi heidän vaikutuksensa kaupunkikuvaan ja urbaanien ympäristöjen atmosfääriin on keskenään hyvin erilainen. Otin yhteyttä luvattoman taiteen tekijöihin, jotka keskenään edustaisivat erilaisia lähestymistapoja yhteisen kaupunkiympäristön kommentoimiseen luvattoman taiteen kautta. Tavoitin haastateltavia sosiaalisen median, sekä yhteisten tuttavien kautta.

Haastattelin julistetaitelijaa, tarroittajaa ja osallistavia installaatioteoksia tekevää taiteilijaa. Haastatteluista yksi toteutettiin etäyhteydellä, ja kaksi taideteoksen vaikutuspiirissä kaupunkitilassa. Haastattelujen yhteydessä vierailin taideteosten sijoituspaikoilla joko yksin tai taiteilijan kanssa, mihin perustuen kirjoitin kaupunkikokemuksistani yhdistellen omia ja taiteilijan näkemyksiä. Haastattelujen dokumentoinnin tyyli ei ole referoiva, vaan taide- ja kaupunkitilakokemustani tukeva. Vaikka pitäydyn kirjoittamasta tarkkoja lainauksia käymistäni keskusteluista tulevassa kappaleessa, se ei tarkoita, etteivätkö keskusteluni taiteilijoiden kanssa vaikuttaisi siihen, millaisen kaupunkitilakokemuksen koin ja kirjasin. Tein haastattelut puolistrukturoidusti niin, että lähetin osan kysymyksistä taiteilijoille ennalta pohdittavasi, ja osa aiheista nousi esiin keskustelujemme yhteydessä.

3.2.1 Unohdetun ostarin veikeät ilmeet

Matkalla ensimmäiseen haastatteluuni katson alueen uusia asuinkerrostaloja, jotka muistuttavat minua kurssitöidemme loppukritiikeissä näkemiäni visualisointeja. Ne seisovat samanlaisina kuin kuvissa, mutta nyt ne tuntuvat liikkuvan katseeni edetessä niitä pitkin perspektiivin muuttuessa. Rakennuksen kodeista ei kajasta aivan samanlainen valo, eikä kukaan vedä pihalla lasta pulkassa, kuten visualisoinneissa olen tottunut näkemään. Rakennukset näyttävät tutuilta, mutta elämä niiden ympärillä ei. Mietin, miten ne on suunniteltu useiden kotien kokonaisuudeksi, mutta sitä ei yksi silmäpari kykene kerralla näkemään. Aihe vertautuu mielessäni julistetaideteokseen, jota olen matkalla katsomaan. Toisin kuin kerrostaloissa, sen suunnittelussa ja toteutuksessa mittakaavana on yksi ihmiskeho ja sen maksimiulottuvuudet. Pystytysvaiheessa apuna saattaa olla jakkara, mutta se ei vielä muuta teoksen mittakaavaa ohi yhden ihmissilmäyksen tarkastelukapasiteetista.

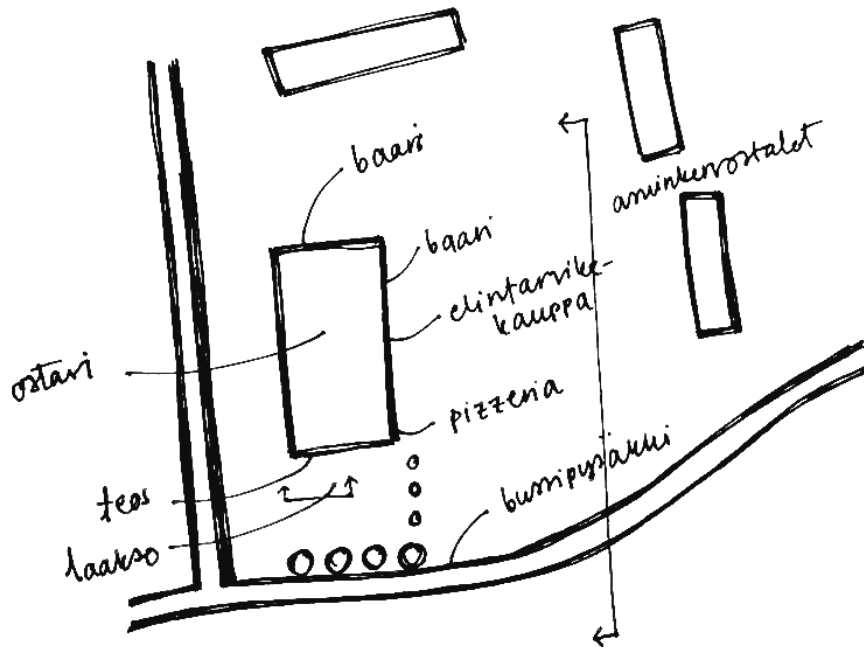
Olen matkalla kuulemaan erästä kaupunkilaistarinaa ja katsomaan laittoman taideteoksen pystytystä. Haluan tietää, millainen koti kaupunki on taiteilijalle, joka tökkii omilla interventioillaan katukuvaa ja rikkoo suunniteltua järjestystä.

Haluaisin olla varma siitä mitä tulen näkemään, kuulemaan ja kysymään. Olen asettanut raamit sille, missä aiheissa pitäydymme keskustelussamme, mutta mitä tarkempi olen, sitä enemmän rajaan ja ehkä jotain ennalta-arvaamatonta jää kuulematta tai kysymättä. Haluan haastattelijana mieluummin pysyä sensitiivisenä tutkimusmatkailijana, kuin jäsentää ajatuksiani liikaa ennalta tarjoten niitä keskustelukumppanilleni heti kättelyssä. Tämä tapaaminen on taiteilijan ja laittoman kaupunkitaiteen puheenvuoro, ei minun. Harjoittelen näitä haastatteluja tehdessä, samoin kun diplomityön edetessä samaa taitoa kuin suunnittelutyössä: yritän pysyä herkkänä yllättäville käännteille ja muutoksille. Luovuuden säilyttäminen ja uusien ratkaisujen oivaltaminen vaatii minulta avoimuutta ja kärsivällisyyttä olla lukkiutumatta omiin ennalta huomaamatta tekemiini päätöksiin.

Saavun tapaamispaikkaamme erään tamperelaisen lähiön liikekeskuksen edustalle. Rakennus on mahdollisesti vielä muutama kymmenen vuotta sitten ollut asuinalueella tärkeä kohtaamispaikka, mutta nykyisellään suuri osa liiketiloista on tyhjillään. Ehdin kiertää liikekeskuksen itsekseni ennen taiteilijan saapumista, ja teen havaintoja liiketilois-ta, jotka ovat vielä käytössä: Pizzeria, kaksi kapakkaa ja elintarvikekauppa. Rakennus sijaitsee 70-luvulla rakennettujen betonielementtikerrostalojen reunustaman aukion keskellä. Pitkänomaista yksikerroksista rakennusta kiertää pilareiden päällä lepäävä lipa. Lipan alla kulkee valaistu luhtikäytävä, jonka varrella tavallista korkeampien nauhaikkunoiden väliin jäävät liiketilojen sisäänkäynnit. Yksikerroksinen

rakennus muuttuu alarinteeseen viettävässä päädyssä kaksikerroksiseksi. Rakennuksen kaksikerroksinen pääty sijaitsee pienessä laaksossa, joka jää ostarilla tapahtuvan toiminnan katveeseen. Sinne taiteilija aikoo sijoittaa uuden teoksensa.

Tapaan taiteilijan ja siirrymme laaksoon. Vielä ei ole hämärää, ja teoksen sijoituspaikan ympärillä liikkuu jalankulkijoita. Edestä kulkee autotie, jonka varressa on bussipysäkki, johon muutama linja pysähtyy tiheästi. Ihmiset kulkevat aivan likeltä ohitsemme ostarin elintarvikekauppaa ja pizzerian ovi käy tiheästi. Vaikka pienen laakson ympärillä on paljon elämää, meidän toimintamme tuntuu jäävän ohikulkijoilta huomiotta. Laaksoa reunustavat puut, mutta niiden läpi näkisi vaivatta. Tämä pieni laakso on kuitenkin muille aivan merkityksetön. Ehkä muutama ohikulkija huomaa meidät ja huomiota herättävän välineistömme, muttei uhraa meihin sen suurempaa ajatusta. Taiteilija liisteröi maantasokerroksen tyhjän liiketilan ikkunalasin, ja kiinnittää siihen koko aukon peittävän suuren pyöreän julisteteoksen, jossa pikselöidyt hymynaamat venkoilevat keltaisella pohjalla. Hän kertoo, ettei teoksesta täällä ainakaan haittaa kenellekään ole.

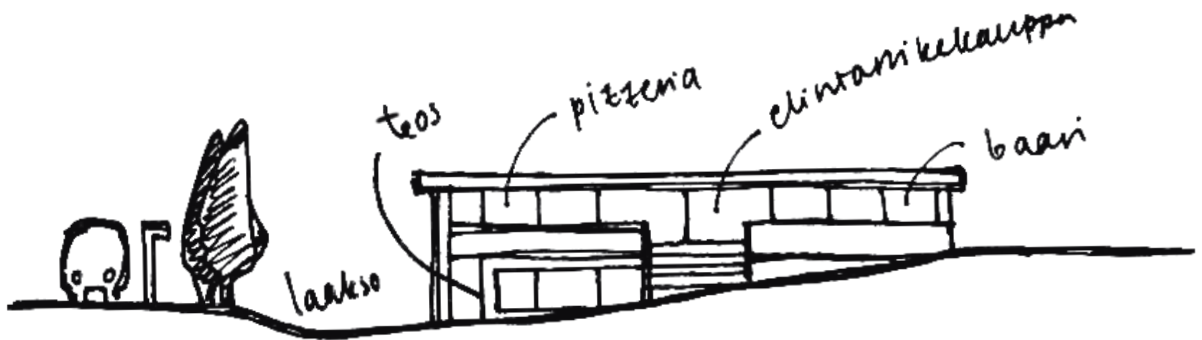
Kuva 26: Teoksen ympäristö.

Kiinnitysprosessia seurattessani ajattelen keskustelua, joka nousee esiin laittomasta taiteesta puhuttaessa. Yritykset dominoivat mainoksillaan katutilaa, mutta luvaton taide siivotaan järjestelmällisesti kaupungeista pois. Argumentilla kritisoidaan sitä, miten yritysten maksettu näkyvyys menee kaupunkilaisten näkemysten ja ruohonjuuritason vaikuttamisen edelle (Arhinmäki 2006; Kervinen 2020). Liikekeskuksen korkeaan näyteikkunaan liisteröitynä taideteos on kuin mainos. Tästä mainoksesta ei ole kuitenkaan maksettu, vaan se edustaa päivittäisesti tekemistä, jonka hyötyjä on taloudellisilla mittareilla vaikea perustella.

Laittomassa taiteessa määritellyn ja epämääräisen väliin jäävä harmaa alue on vahvasti läsnä. Tämä teos on nyt tässä, ilman selitystä tai käyttötarkoitusta ainakin ohikulkijoille, joille taiteilija ei ole vieressä vastaamassa teosta koskeviin kysymyksiin. Teos on nyt osa julkisivua ja katsoo kohti vilkasta kulkureittiä. Teos ei tarjoa paikkaa mihin istahtaa tai missä värjötellä, mutta se kohdistaa julkisivuun vilkaisevan ohikulkijan huomion teoksen veikeisiin ilmeisiin.

Taideteoksen edessä voisi kuvitella ottavansa itsestään kuvan. Niinhän ihmiset tekevät ladatessaan esimerkiksi graffititaustaisen potretin sosiaaliseen mediaan. Kuvittelen laatajan haluavan kertoa, että hän on ollut ainakin hetkellisesti osa niskoittelukulttuuria paikassa, jossa tehdään mitä halutaan. Ainakin kuvan julkaiseminen on osoitus siitä, että kaupunkilainen hyväksyy laittoman graffitikulttuurin ja osallistuu hyväksynnän tasolla rakennetun ympäristön laittomaan taiteiluun. Vaikka teosta ei voi suoranaisesti "käyttää" kuten rakennusta, siihen liitetään niin vahvoja mielikuvia ja merkityksiä, että siitä kuvan julkaiseminen on kannanotto, jota julkaisija voi käyttää tukeakseen tai korostaakseen identiteettiään.

Teosta ja sen ympäristöä tarkastellessani ajattelen, että teos rakennuksen kyljessä edustaa sitä lähielämää ja tunnelmointia, joka ostoskeskukseen vähenevissä määrin liittyy. Kun rakennuksen käyttöaste on hiipunut, sen olemassaololla on yhä vähemmän taloudellista merkitystä. Tämä taideteos puhalttaa ripauksen lisää elämää parhaat päivänsä nähneeseen rakennukseen. Teos on laastari rakennuksen kyljessä, jonka haava on vähenevä käyttöaste. Vastaus rapistumiseen ja paikan hiljenemiseen voisi olla sen purkaminen ja uuden rakentaminen tilalle, tai rakennuksen uudistaminen ja saneeraus. Taiteilijan vastaus on tulkita rakennusta aivan muuna kuin sille alun perin tarkoitettuna funktiona, ja käyttää sitä taidealustana. Katselen taideteoksen kasvoja, ja ajattelen, miten moni muu hymähtää samoille ilmeille bussin ikkunasta niitä katsoessaan. Teos voi olla minulle ote ennalta tuntemattoman kaupunkilaisen elämästä, joka liittyy minuun teoksen tarjoaman yhteisen kokemuksen kautta. Me katsoimme näitä samoja kasvoja tässä samassa kaupungissa ja hymähdimme yhdessä. Ehkä todella irrottauduimme

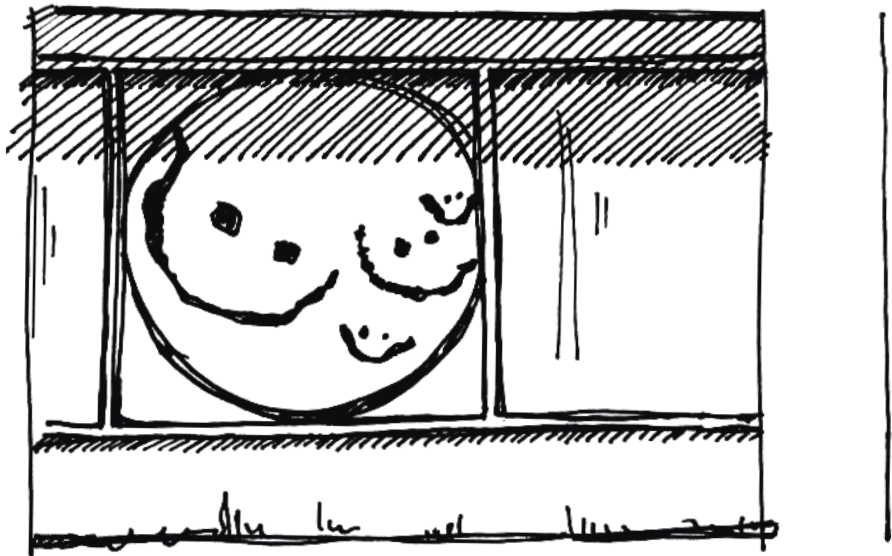

Kuva 27: Teoksen sijainti laakson katveessa.

molemmat hetkellisesti pois arkisista ajatuksistamme. Sellaisen reaktionhan Bengtsen (2018) analysoi luvattoman kaupunkitaiteen aiheuttavan.

Taiteilija kertoo olevansa "arkkitehtuurifani", ja ihastelleensa taidealustanaan toimivaa rakennusta jo pitkään. Tulkitsen hänen puheistaan, että rakennuksen valitseminen taideteoksen sijaintipaikaksi on häneltä kunnianosoitus hiljenevälle ostarille. Rakennus on jäämässä alueen tehokkaan uudisrakentamisen ja lähistön palveluiden jalkoihin, ja sen säilyminen voi olla tulevaisuudessa epävarmaa. Taideteos huomioi rakennuksen kertoen, että se on merkityksellinen, vaikka sen käyttö onkin vähentynyt. Taiteilijalle rakennus huokuu nostalgiaa, joka on itsessään arvokasta.

Taiteilija lähettää minulle seuraavana päivänä kuvan, jonka hän on ottanut teoksestaan kirkkaassa päivänvalossa. Liisteri on kuivunut ikkunalasiin julisteen ympärille sotkuisena. Katson kuvaa tarkemmin, enkä voi olla miettimättä, saako ikkunalasin tulevaisuudessa vielä putsattua, ja kuinka vaikeaa ja kallista se tulee olemaan. Mietin ikkunoiden alkuperäisyyttä ja sitä, onko ne tehty aikanaan mittatilauksena juuri tähän rakennukseen. En tiedä, onko taiteilija tullut ajatelleeksi asiaa. On kuitenkin mahdollista, ettei alakerran liiketilaan tule enää koskaan vuokralaista ja teos jää paikalleen siihen asti, kun rakennus joskus puretaan. Siinä tapauksessa lipan alla säältä suojassa sijaitseva yhden taideteoksen laitton galleria on osa julkisivua vielä pitkään, ja taideteoksella on enemmän merkitystä ohikulkijoille, kuin sillä saanko selville ikkunoiden alkuperäisyyttä.

Kuva 28: Teos peittää tyhjän liiketilan näyteikkunaa.

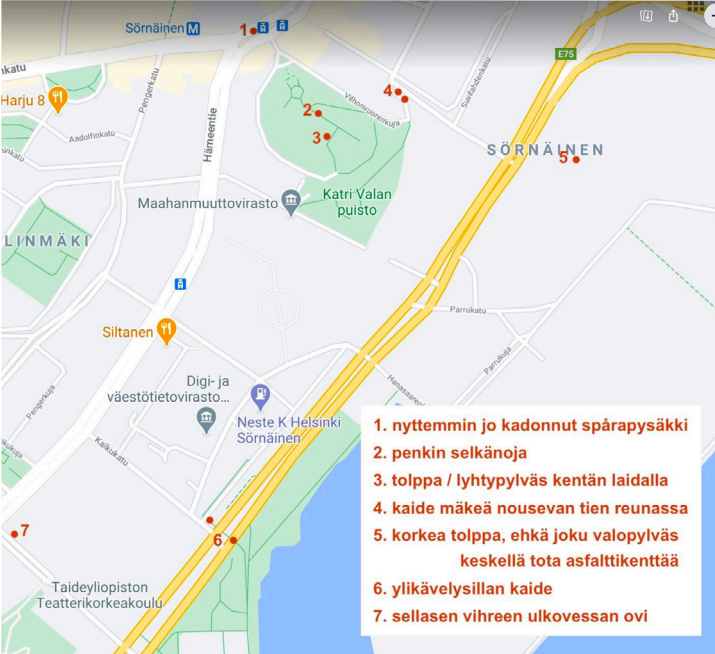
Vaikka ostarin julkisivuun liimattu teos toisaalta ilahduttaa minua, on vain sattumaa, että se istuu maisemaan ja että se kommentoi mielenkiintoisella tavalla rakennuksen nykyistä tunnelmaa. Koska taideteoksen matka taiteilijan ideasta konkreettiseksi toteutukseksi on ollut ainoastaan yhden henkilön motiivien varassa, lopputuote voisi olla mitä tahansa. Koska teos on laiton, sillä on yhtäläinen oikeus olla olemassa, kuin teoksella, joka esimerkiksi peittäisi yhden ikkunalasin sijasta kokonaisen julkisivun. Rakennukseen kiinteäksi osaksi liittyvän taideteoksen kanvaasi on olemassa oleva rakennus, jonka kohtalo on hetkellisesti sitä hyödyntävän taiteilijan arviointikyvyn varassa.

Tampereen kansiareenan yhteyteen rakennettujen asuinkerrostalojen kaupunkikuva-arkkitehtuurisuunnittelun on tehnyt yhdysvaltalainen arkkitehti Daniel Libeskind. (Tampereen keskustan kärkihankkeet 2016). Tuloksena on radikaali kaupunkivallinen muutos, jossa esimerkiksi rakennusten harjan viistetty muotokieli kyseisen kokoisissa rakennuksissa on sellainen, mitä Tampereella ei ole aikaisemmin totuttu näkemään. Vaikka Libeskindin tornit eivät suoranaisesti ole muotokieleltään sellaisia, jotka nykyisellään integroituisivat sulavasti ympäröivän kaupungin estetiikkaan, ne toimivat kommenttina siitä, mitä tamperelainen arkkitehtuuri voisi olla peilaamatta ainoastaan menneisyyteen. Samoin kuin maailmankuulun arkkitehdin suunnittelemat tornit suuressa mittakaavassa, ruohonjuuritasolla laiton taideteos epäsopivuudessaan rakennuksen kyljessä toimii kommenttina siitä, mitä kaupunkiympäristö yksittäisen tekijän näkökulmasta voi olla. Tekemisellään taiteilija ei tyydy olemassa olevaan kaupunkiympäristöön, vaan kantaaottavan suunnittelijan tavoin rohkenee ehdottaa totutusta poikkeavia lähestymistapoja kaupungin estetiikkaan.

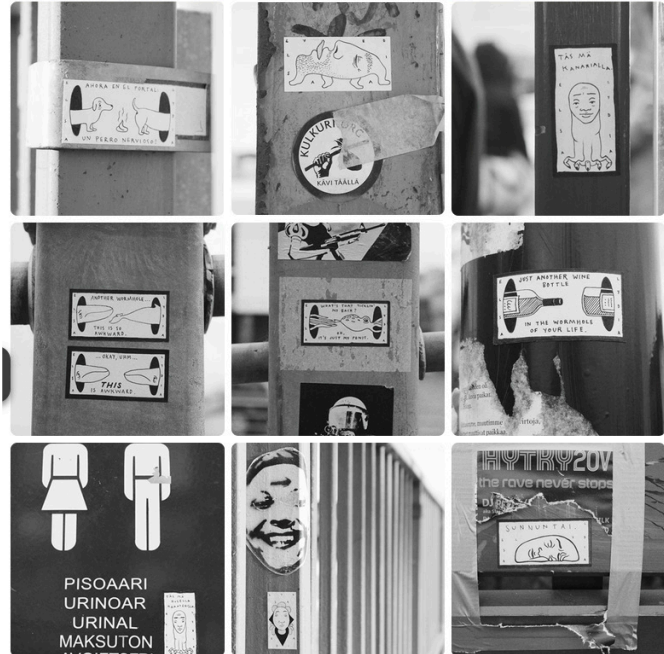
Havahduin ajattelemaan sitä, miten kaupunki ei koskaan valmistu. Arkkitehtisuunnittelijana voin ajatella saavani rakennusprojektin valmiiksi, mutta oikeastaan voin suunnitella vain välietapin. Vaikka tavoitteenani olisi parantaa kaupunkiympäristöä, en voi ajatella tekeväni lopullisia ratkaisuja, jotka olisivat parempia tai huonompia kuin edelliset. Taiteilijan teos ei tee rakennuksesta sen valmiimpaa kuin se olisi ilman sitä, mutta ei rakennuskaan tee kaupungista entistä lopullisempaa. Hyvässä tapauksessa ne voivat ratkaista jotain ratkaistavissa olevaa, mutta todennäköisesti ne sulautuvat yhdeksi soluksi muiden joukkoon kaupungin ihossa.

3.2.2 Myötäelämistä teräspilarissa

Sain toiselta haastattelevaltani taiteilijalta kartan, jota kulkemalla löydän otteita teos-sarjasta, joka on ripoteltu Helsingin Sörnäisiin, Suvilahteen ja Hakaniemeen. Taiteilijan lähettämä kartta on kuin mikä tahansa karttapalvelusta valittu ote, johon on merkitty

1. nyttemmin jo kadonnut späräpysäkki
2. penkin selkänoja
3. tolppa / lyhtypylväs kentän laidalla
4. kaide mäkeä nousevan tien reunassa
5. korkea tolppa, ehkä joku valopylväs keskellä tota asfalttikenttää
6. ylikävelysillan kaide
7. sellasen vihreen ulkovessan ovi

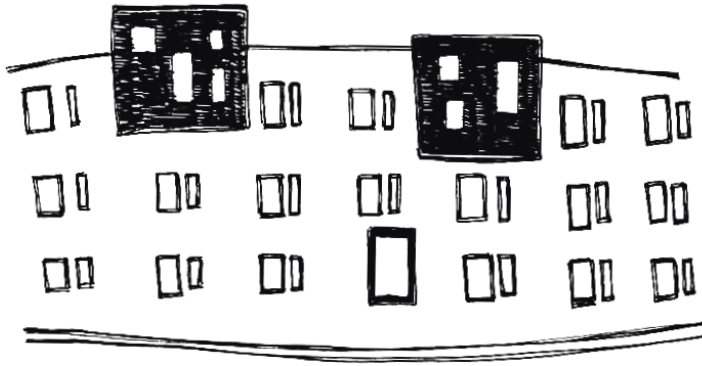

Kuvat 29-30: Taiteilijan lähettämät ohjeet tarrojen löytämiseksi.

hakuhetkellä esitettäväksi halutut tasot. Tämä karttataso pitää sisällään erityistä informaatiota taiteilijalle huomionarvoisista paikoista, jotka hän on merkinnyt liimaamalla kohteeseen käsin piirtämänsä tarran. Tulen fokusoimaan kaupunkiympäristön havainnoinnin itselleni aivan uudella näkökulmalla tutkien pieniä yksityiskohtia, jotka kokonaisuutena muodostavat kaupunkiympäristöön piiloutuvan teoskokonaisuuden. Tarrojen reitti on erään kaupunkilaisen arkisten kaupunkitilakokemusten merkistö. Taiteilija ei ole tyytynyt muiden hänelle kysymättä tarjoamaan lavasteeseen, vaan asetellut mieluisiaan koristeita kaupunkimatkinsa varrelle. Hän on tehnyt kuten muutkin kaupunkilaiset: sisustanut omaa vuokrahuoneistoaan. Hän on vain valinnut sisustaa hiukan muita laajemmin. Lähdän retkelle kädessäni aarrekartta, sekä harmaasävyiset lähikuvat kaupunkitilan yksityiskohdista, joihin teokset on sijoitettu.

Kartan kuvaamalle alueelle kävellessäni matkan varrella ohitan Konepajan asuinalueen, jonka punatiilisiä julkisivuja elävöittävät tehostevärein korostetut massat. En voi olla vertaamatta arkkitehdin kynästä rakennuksen julkisivuihin siirtyneitä väripilkkuja graffiteihin ja tageihin, joita olen tottunut näkemään betoni- ja tiilipinnoilla rikkomassa yhtenäistä väri- ja materiaali maailmaa. Molemmat rakennuksiin sisällytetyt väri- ja materiaali-tyylit ovat näkemyksiä siitä, miten kaupunkikuvaa elävöitetään ja miten laajoja yhtenäisiä pintoja kaupunkitilassa piristetään.

Tarrakartan seuraaminen on retkeni päätarkoitus, mutta sisällytän havaintoihini myös ajatuksia tageista ja tagaamisesta, sillä niillä on tarroittamisen kanssa yhtäläisiä piirteitä. Tekijöiden vaikutus kaupunkiympäristöön on suurempi, kuin yhden itsenäisen teoksen

Kuva 31: Konepajan asuinkerrostalojen yhtenäistä julkisivumuuria on rikottu värikkäillä massoilla.

liimaaminen tai tekeminen, sillä teos on tavallisesti moniosainen kokonaisuus, joka levittäytyy kaupunkiympäristöön pieninä ripauksina. Tarroittamisen ja tagaamisen volyyymi ei perustu yksittäisen teoksen kokoon, vaan teossarjan jakautumiseen tietylle alueelle. Yksittäinen tarra voi olla mitätön, mutta monen tekijän ja monen teoksen vaikutus katunäkymään voi olla jo silmiinpistävä.

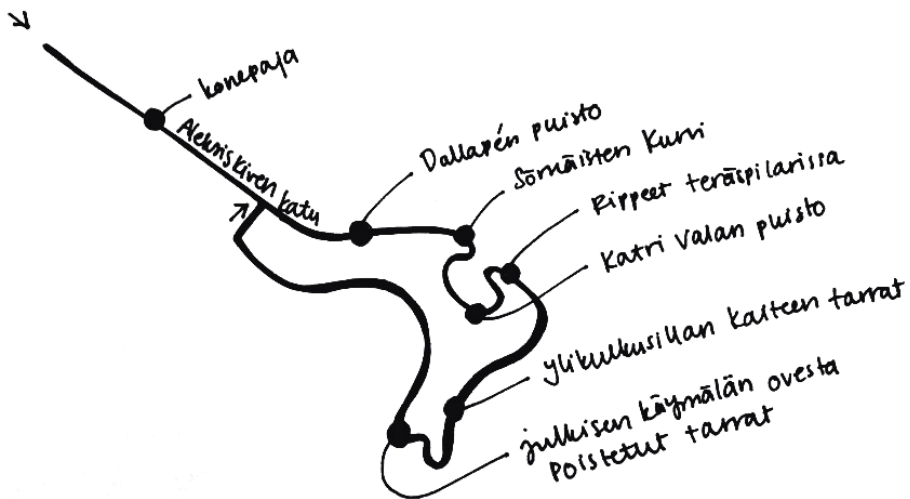
Diplomityöni kirjoittamisen ja tausta-aineiston tutkimisen edetessä näen kaupunkiympäristön jo eri tavalla kuin ennen. En kulje vain rakennetussa ympäristössä, vaan samanaikaisesti liikun tagatyssä, maalatussa ja tarroitetussa kaupunkitilassa. Seuraan kortteleita, näkymiä ja katuja, mutta lisäksi taideteoksia ja vandalismin piirteitä saavia merkkejä, jotka avaavat katutilaan erityisen kerrostuman. Olen tiedostanut laittoman taiteen katutilassa ennenkin, mutten ole aikaisemmin todella käyttänyt aikaa sen katsomiseen. Nyt katutilani rönsyilee luvattomia teoksia, sillä olen antanut niiden näyttäytyä minulle ajan kanssa. Tarroja ja tagejä on valtavasti, ja minun on vaikea edes ymmärtää tekijäjoukon suuruutta, kun havainnoin, miten paljon erilaisia käsialoja, tekniikoita ja kuvallisia tyylejä katukuvassa näkyy.

Pysähdyn Vallilassa seisautuen liikennevaloihin, ja samalla merkitsen katseellani paikat, jotka on tarroitettu tai tagattu. Näen teoksia sähkökaapissa ja puussa, sekä pölyyn kirjoitettuna liiketilan ikkunalasiin. Työmaa-aita on täyteen tagattu, ja liikennemerkkin taustaan on ahdettu kokoelma tarroja. Teokset lasketaan kymmenissä, vaikka tarkastelualueeni ulottuu vain kymmenen metrin säteelle. On mahdollista, että jos en olisi havainnoimassa luvattoman taiteen kaupunkiympäristöä, huomaisin teoksista vain muutaman, tai en

yhtäkään. Samalla, kun tarroittajat ja tagailijat ovat merkinneet teoksillaan merkityksettömiä katutilan elementtejä, minä olen aikaisemmin huomaamattani tehnyt teoksista merkityksettömiä itselleni. Siksi olen voinut kävellä laittoman taiteen kaupungissa kiinnittämättä huomiota sen olemassaoloon.

Merkityksettömien katutilan elementtien tagaamisella ja tarroittamisella tarkoitan havaintoa siitä, millaisiin paikkoihin teoksia eniten sijoitetaan. Tekemieni haastattelujen perusteella sijoituspaikat ovat sellaisia, jotka eivät ole tekijöiden tulkinnan mukaan merkityksellisiä tai arvokkaita, eikä teosten sijoittaminen siksi haittaa sijoituspintana toimivaa rakennetun ympäristön elementtiä. Esimerkiksi haastattelemani tarroittaja kertoo, että hän sijoittaa tarroja sellaisiin paikkoihin, jotka palvelevat lähinnä vain läpikulkua. Lisäksi taiteilija kertoo, että usein tarra löytää paikkansa muiden joukosta, ja siksi tarrat ja tagit keskittyvätkin herkästi sinne missä niitä jo on. (Haastateltava 3. 2021.)

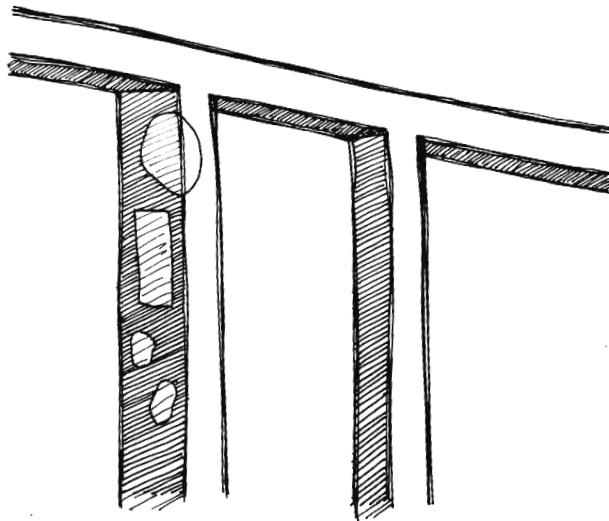
Aleksis Kiven kadun varrella tarroja ja tägejä on julkisivujen taloteknisissä asennuksissa, ovissa ja sokkeleissa. Rakennusten julkisivujen pääasiallinen materiaali on jätetty pitkälti koskemattomaksi. Esimerkiksi Dallarén puistossa sijaitseva Harjun nuorisoseuran talo, Arkkitehti Albert Nybergin suunnittelema Jugend rakennus, joka on valmistunut vuonna 1924 (Mun Stadi 2021) on muuten laittomalta taiteelta lähes koskematon, mutta pääsisäänkäynnin ovi on monen tekijän käsialalla tagattu ja tarroitettu. Vaikka rakennus nähtäisiin tagaajien silmin arvokkaana, sen ovi ei tagaysten perusteella lukeudu merkitykselliseen ja tageilta säästettävään kokonaisuuteen.

Kuva 32: Kulkemani reitti Pasilan suunnasta Sörnäisiin, Suvilahteen ja Kallioon.

Saavun Sörnäisten Kurviin ensimmäiseen tarroittajan karttaan merkitsemään kohteeseen, josta tiedän, etten tule löytämään etsimääni. Pysäkki, johon teos on liimattu, on poistettu ja teos on hävinnyt sen mukana. Havaitseen, että Sörnäisten Kurvi on mahdollisesti tiheimmin tagattu ja tarroitettu käytössä oleva kaupunkiympäristö, missä olen koskaan vierailut Suomessa. Yhtä paljon kuin Kurvissa on ihmisten kiireestä johtuvaa liikennettä ja hälinää, siellä on staattista visuaalista levottomuutta. Jokainen pinta ikkunalasta katukiveykseen on tagattu. Kurvi näyttää monella tapaa kulutetulta, sillä se on kaupunkilaisten kovassa käytössä. Pinnat repsottavat ja tarvitsisivat huoltoa, sillä käyttö on vaatinut veronsa. Pidän tagailyn huimaa määrää myös merkinä paikan korkeasta käyttöasteesta, sillä olenhan Suomen tiheimmin asutuimmalla alueella julkisen liikenteen solmukohdassa, johon kuuluu tahattoman kulumisen lisäksi myös tarkoituksellisia käyttämisen merkkejä. Tägit ja tarrat ovat käytön jälkiä siinä määrin, missä kaiteista läheneet pinnoitteet ja pilalle tumpattu roska-astiakin ovat. Täällä on kulumaa, sillä tätä paikkaa kulutetaan.

Jatkan hälyisestä Kurvista kukkulan laelle hiljaiseen Katri Valan puistoon todetakseni, että penkin selkänoja, johon taiteilija oli merkannut liimanneensa tarrat, on poistettu. Myös lyhtypylväät, jotka taiteilija oli merkinnyt, on putsattu. On ilmeistä, että luvattomat tarrat edustavat jotakin, mitä kaupungissa ei haluta nähdä. Mietin, halutaanko tagien ja tarrojen siivoamisella oikeastaan putsata näkymiä, vai tagien herättämiä mielikuvia kaupungin elämästä ja sen asukkaista. Kummat ovat kaupunkitilan todellisia "töhryjä," teokset, vai niiden herättämät mielleyhtymät?

Kuva 33: Haastateltava kertoo sijoittavansa teoksiaan muiden tarrojen läheisyyteen. Ylikulkusillalta löytämäni tarrat ovat yhdessä röykkiössä kaiteen suojaavan osan pystysuorissa rakenteissa.

Edetessäni taiteilijan osoittamalla reitillä, löysin taiteilijan teoksen rippeet ensin teräspilarista, ja sen jälkeen ylikulkusillan kaiteesta. Taiteilija on osoittanut teoksensa kaupunkitilan elementteihin, jotka palvelevat tarkasti tiettyä funktiota, mutta joiden estetiikalla ei ole erityistä annettavaa. Näin ovat tehneet myös muut tarroittajat, sillä teoksia pilkistää aina useita samasta paikasta. Ylikulkusillalla on tarrojen lisäksi muutakin luvatonta taidetta, esimerkiksi kehystettyjä valokuvia ja viirejä. Kaide on estetiikaltaan laimea ja mitätön, mutta katutaiteilijat ovat ottaneet sen varovaisesti taiteelliseksi ilmaisuväyläkseen. Ylikulkusilta on ympäröity autobaanaalla, viimalla ja metelillä, eikä paikkaa ole tehty pysähdykselle. Luvaton taide kuitenkin puhaltaa ankeaan ylikulkuun ripauksen mielenkiintoa.

Taiteilijan tarrojen teemoissa myötäeletään nuoren kaupunkilaisen kokemusmaailmaa. Tarrat kertovat mitättömyydestä, väsymyksestä ja juhlimisesta ja niitä on ripoteltu reitiksi taiteilijan käyttämään ympäristöön, joihin teosten aiheetkin todennäköisesti liittyvät. Kulkemani reitti, jonka haastattelemani taiteilija oli tarroittanut, sisälsi pylvään, kaiteita, raitiotiepysäkin, penkin, sekä julkisen käymälän esimerkkeinä kohteista, jotka ainakin haastattelemani taiteilijan, kuten monen muunkin tarroittajan ja tagaajan tulkinnan mukaan koristavat kaupunkiympäristöä paremmin teoksen kanssa, kuin ilman. Mitä huolellisemmin katsomani teos oli reitillä toteutettu, sen paremmin se inspiroi katsomaan yhteistä kaupunkitilaa tarkemmin. Kuitenkin kun luvattoman taiteen tekemisen on oltava luonteeltaan nopeaa ja huomaamatonta, oivaltavatkin teokset on toteutettava pikaisesti. Tähän tarkoitukseen tarrojen liimaaminen istuu hyvin.

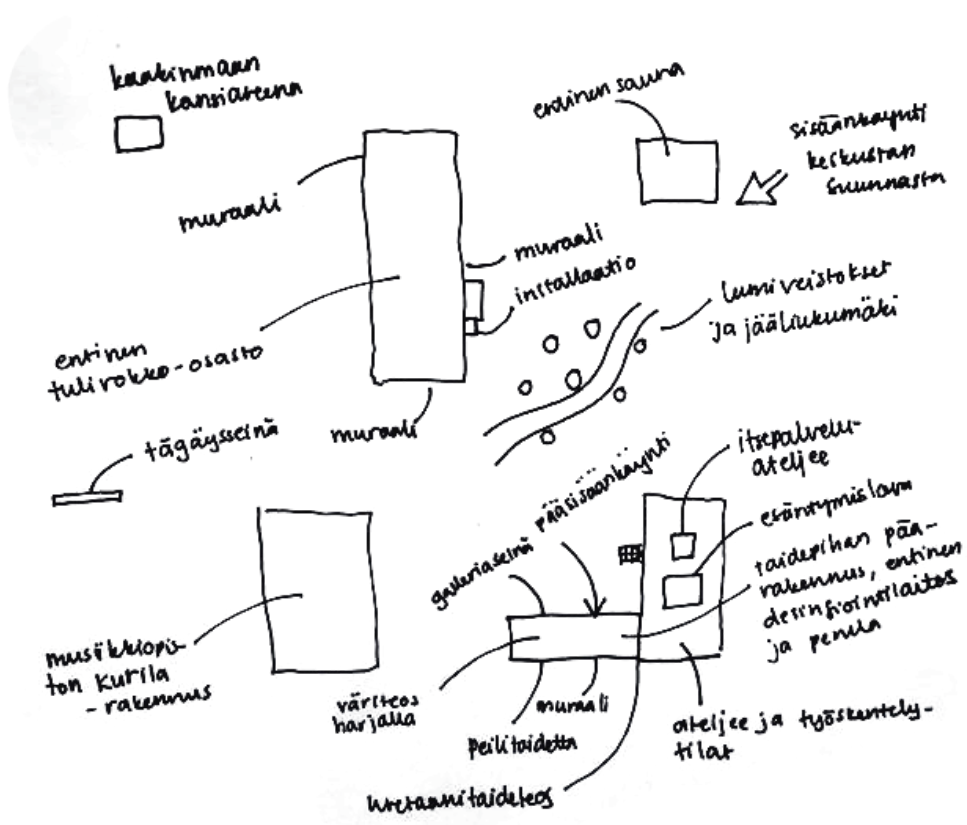
3.2.3 Luvatonta haravointia

Pohtiessani kaupunkilaisten lupaa taiteilla, ylläpitää ja korjata yhteistä toimintaympäristöä luin artikkeleita tapauksesta, jossa Alavuden Kätkönjoen kyläläiset täyttivät hiekkatien kuoppia talkootoin ilman lupaa parantaakseen tien kuntoa, mutta päätyivät saamaan huomautuksen Etelä-Pohjanmaan ELY-keskukselta ympäristön turvallisuuden vaarantamisesta. Taustalla on ristiriita yhteisen ympäristön parantamisesta suhteessa ympäristön laadun valvomiseen ja oikeaoppisen toteutuksen varmistamiseen. (Halonen, 2016; Pihlajamäki, 2020.)

Kävelen tapaamaan taiteilijaa, jonka työskentely on toimimista yllä mainitun ristiriidan ytimessä. Taiteilija Mika Pettissalo ylläpitää Tampereen Kurilankadun ja Papinkadun risteyksessä sijaitsevaa tonttia ja sen vajaanikäyttöisiä rakennuksia käytettävissään olevien resurssien ja mahdollisuuksien mukaan parhaalla katsomallaan tavalla. Tontin ylläpito on kokonaistaideteoksen rakentamista, jossa rapistumaan jäänyttä korttelia paikataan,

korjataan ja ehostetaan taiteella. Muutos- ja korjaustyöt eivät liity vain rakennusten konkreettisiin rakennusosiin ja pihajärjestelyihin, vaan Pettissalo määrittelee toimenpiteillään korttelin imagoa, tunnelmaa ja käyttötarkoitusta uudelleen. Pettissalolla ei ole virallista lupaa tehdä pihapiirissä ja rakennuksissa taiteellisia interventioita, mutta häntä ei ole myöskään häädetty. Pettissalon mukaan hänen toimintansa on oikeutettua, sillä kaupungin virkamiehet tunnustavat hänen huoltavan ja ylläpitävän otteensa taiteellisessa työskentelyssä, ja toimintaa ei olla kiellettykään.

Olen tehnyt viereiseen Klingendahlin kortteliin Kandidaatintutkielmani vuonna 2017. Tämän vuoksi alueen kiinteistöt ja kulttuurihistoriallisesti merkittävä rakennuskanta ovat minulle ennalta hyvinkin tuttuja. Taidekortteli, johon vierailuni suuntaa, käsittää entisen kulkutautisairaalan rakennuksia, jotka ovat kulttuurihistoriallisesti arvokkaita ja osa suojeltuja kohteita. Historiallinen kerrostuma on rakennettu vuosina 1892-1953. Taidepihan päärakennus on entisen sairaalan puinen desinfiointilaitos, joka myöhemmin muutettiin pesularakennukseksi. Siellä Pettissalolla on kaikille avoimia yhteiskäyttöisiä

Kuva 34: Taidepihan rakennusten ympäristö rönsyilee installaatioita, maalauksia ja tekemistä.

ateljee- ja työskentelytiloja. Pihan länsipuolella sijaitsevan entisen tulirokko-osaston julkisivuja peittävät muraalit. (Lyytinen 2009, 17, 20-22, 24, 27.) Arvokkaan korttelin ja taiteellisten interventioiden välinen ristiriita kiteytyy siinä, olisiko parempi jättää rapistuvat rakennukset ilman minkäänlaista ylläpitoa, vai antaa niille arvoa taiteellisena leikkikenttänä.

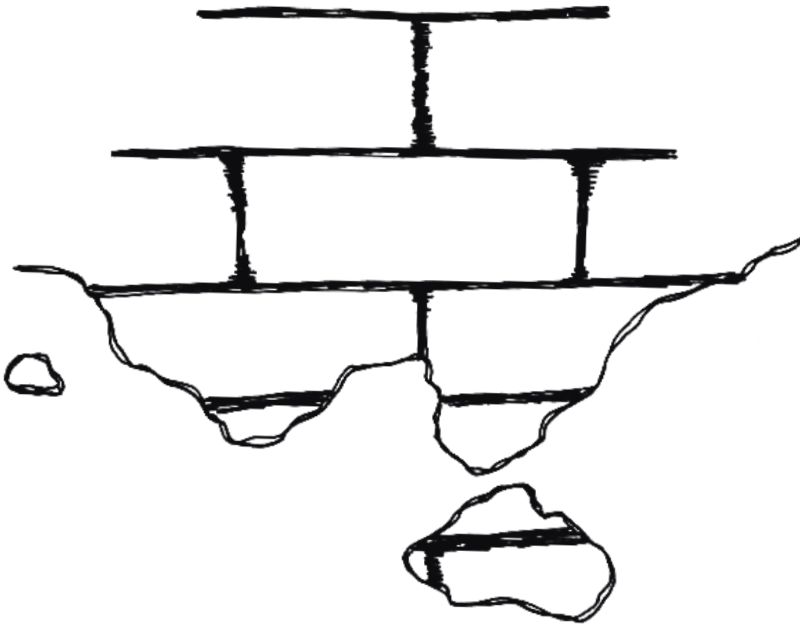
Saapuessani kohteeseen Pettissalo sahaa jääveistosta korttelipihalla, jossa minun on vaikea keskittää havainnointiani yksittäiseen elementtiin tai tapahtumaan. Olen ympäristössä, joka on täynnä väriä ja intoa, ja jossa on palasia kaupunkilaisten yhteisestä taiteesta. Alueella ei noudateta suunnitelmaa, kuten urbaanissa ympäristössä tavallisesti. Muutoksia ei ole tehty vuosikymmentä kestävien kaavoituksen ja kaupunkisuunnittelun toteutuskäytäntöjen mukaisesti, vaan ympäristö on saattanut muuttua radikaalisti ideasta toteutukseen yhdessä viikonlopussa. Avautuva näkymä on kooste impulsseja, jotka on pantu täytäntöön nopeasti vastaamaan sen hetkistä tarvetta tai ideaa. Toteutusta edeltäväksi perusteluksi on riittänyt halu muokata elinympäristöä, eikä siihen ole tarvittu erillistä selontekoa. Tällaisen impulssilähtöisen suunnittelun ja toteutuksen tuloksena on värikäs, lapsenomainen ja pirskahteleva korttelipiha. Pihalla on Pettissalon yhdessä kaupunkilaisten kanssa toteuttamia veistoksia, maalauksia ja rakennelmia ja installaatioita.

Pettissalo on ylläpitänyt ja haravoinut taidepihaa niin luvallisesti, kuin luvattomasti. Hän on toiminut korttelissa toimivan Pirkanmaan Musiikkiopiston talonmiehenä, jossa hän ylläpiti kiinteistöjä ja piha-alueita. Myöhemmin hän siirtyi taiteilemaan taidepihan ateljeehen ja kehittämään kaupunkilaisten yhteistä korttelipihaa. Työtehtäviin kuuluu kunnostustöitä, tapahtumien järjestämistä, tiedottamista, taiteen tekemistä ja korttelin taiteellisen ja toiminnallisen kehittämisen mahdollistamista ja koordinoimista. Pettissalo on tietoinen rakennusten kulttuurihistoriallisista arvoista ja tuntee rakennukseen liittyviä yksityiskohtia. Pettissalon mukaan pesulan kattorakenteiden kiskot ovat samoja kuin Klingendahlin korttelin rakennuksissa, ja ne on rakennettu entisistä rautatiekiskoista. Kiskojen välissä on tiilimuuratut kaariholvit, joita peittää paksu rappaus. Rappaus on erityinen ympäri rakennuksen, sillä laastikerros on huomattavan paksu. Sitä tehdessään rakentajat ovat Pettissalon mukaan kisailleet keskenään siitä, kuka onnistuu paksuimman laastikerroksen levittämisessä. Pettissalo ei ole kyennyt korjaamaan nykyisellään tipahdellutta ja murentunutta rappausta, mutta hän on koordinoinut revenneiden osuukien pinnoille taideteoksia.

Eteläpuistoon, jossa taidekorttelikin sijaitsee, on suunnitteilla sen täydennysrakentaminen asuin ja virkistysalueeksi. Asemakaavan laatiminen siirrettiin vuosien 2020-2024 käsittelystä myöhempään tulevaisuuteen. (Kaupunginhallituksen pöytäkirja 2019).

Vuonna 2014 järjestetyssä Eteläpuiston ehdotussuunnitelmakilpailussa kolmen parhaimman työn joukkoon sijoittuneiden ehdotusten asemapiirroksessa taidekorttelin rakennusten tilalle rakennettaisiin uusia asuinrakennuksia. On todennäköistä, että taidekortteli ja kulkutautisairaalan rakennukset suojeltuja rakennuksia lukuunottamatta katoavat asuinrakentamisen tieltä tulevien vuosikymmenten aikana. Taidekortteli tulee todennäköisesti olemaan väliaikainen, mikä selittänee kaupungin passiivista suhtautumista rakennusten taiteelliseen muokkaamiseen.

Kävelemme taidepihalla, kun Pettissalo pyytää minua maalaamaan tulevana kesänä muraalin entisen kulkutautisairaalan julkisivuun. Saisin itse valita paikan. Pettissalo ehdottaa muraalin sijainniksi riekaleisen rappauksen alta paljastuvaa muurausta. Vastaan myöntävästi, mutta sisäisesti irvistän. Minun on ensin tutkittava sitä, voinko oikeuttaa maalauksen rapistuneen, mutta komean historiallisesti merkittävän funkisrakennuksen julkisivuun.

Kuva 35: Kulkutautisairaalan julkisivun halkeilleen rappauksen alta pilkottaa tiilipinta, johon Pettissalo ehdottaa uutta muraalia.

Kulkutautisairaalaista tehdyn kuntoarvion mukaan rakennuksen käyttöönottoon tarvittaisiin täydellinen saneeraus, sillä rakennuksessa on kauttaaltaan esimerkiksi mikrobikasvustoa, rapautumista ja sen LVI-järjestelmä on käyttökelvoton. Rakennuksesta on mahdollista säilyttää alkuperäisenä osittain vain sen kantava runko. (Huura, 2015.) Vaikka rakennus tulevaisuudessa palautettaisiin sen alkuperäiseen tilaan käyttökelpoiseksi rakennukseksi, vaatisi se joka tapauksessa julkisivujen uusimisen. Jos taidepihan hyödyt muraalimaalauksesta yhteisölle ovat suuremmat kuin rakennuksen rapistuminen sellaisenaan, ei maalaustoiminnasta ole haitta rakennuksen säilymisen kannalta. Toteutan muraalin rakennuksen julkisivuun tulevana kesänä.

Taidepihan rakennusten sisätiloissa vallitsee tekemisen tunnelma, johon on helppo upota. Jos en itse kuvittele näpertäväni pienoismallia tai taideteosta tässä rönsyilevässä atmosfäärissä, visioin Pettissalon hääräämässä yhteisöprojektien ääressä toteuttamassa tilateoksia. Rakennus on vuorattu taideteoksilla sisä- ja ulkopinnoilta. Taidepiha toimii arkkitehtonisen tilan ja taidetilan synteessinä, jossa tunnelma on värikkään riehakas. Osa taiteesta on integroitu rakenteisiin ja toiset ovat rakennuksesta irrallisia siirreltäviä elementtejä. Maalausten ja muraalien lisäksi korttelin taidetta monipuolistavat kasvihuoneateljee, heijastava peilitaide, väliaikaiset lumipatsaat ja pysyvät veistokset, yhteiskäyttöinen pihakirjasto, sekä ”Kaakinmaan kansiareena”, joka on suunniteltu Pettissalon mukaan esiintymis- ja pysähtymispaikan lisäksi autotien mutkan näkyvyyden parannuksena autoilijoiden ja jalankulkijoiden turvallisuutta ajatellen.

Taide ja yhteisöllinen tekeminen ovat Pettissalon mukaan vähentäneet vajaakäyttöisten rakennusten ja korttelin lieveilmiöitä. Taideteosten ja yhteisöllisen taidetoiminnan lisääntyessä ennen turvattomina pidetyt hylätyt rakennukset ovat kirkastaneet korttelin tunnelmaa, eikä järjestyshäiriöitä ole ollut entiseen tapaan. Pettissalon mukaan paikalla on yhteisöllinen ja yhteinen omistajuus, ja kaikilla on lupa muokata taidepihaa. Moninainen ja osallistava taidetoiminta luo kunnioitusta muiden tekemistä, sekä yhteistä ympäristöä kohtaan.

3.3 Rakennetun ympäristön luvaton taideturismi

Urbex, eli urban exploration tarkoittaa vaikeapääsyisten paikkojen tutkimista hylätyissä tai vierailemiselta suljetuissa vajaakäyttöisessä rakennetussa ympäristössä (Kantanen 2012). Ilmiö on vahvasti yhteydessä laittomaan kaupunkitaiteeseen, sillä molemmat ruokkivat toisiaan. Urbaanit löytöretkeilijät tekevät taideteoksia vaikeapääsyisiin paikkoihin ja luvattomasti taiteillut rakennukset luovat jännittäviä tutkittavia ympäristöjä. Urbaaniin löytöretkeilyyn liittyy muitakin kaupunkiympäristön kanssa synergiaa nauttavia

taiteen muotoja, kuten vaikeapääsyisten kaupunkiympäristöjen valokuvausta ja videokuvausta, sekä niissä järjestettäviä musiikki- ja elokuvatapahtumia. Jotkut urbaanit löytöretkeilijät jättävät paikkoihin merkintöjä muille kävijöille yhteenkuuluvuuden ja jekkuilun merkeissä. Australialaisen urbex-ryhmän Cave Clanin pimeässä tunnelissa sijaitseva seinämaalaukset kehotti: "turn off your lights", ja jos tutkimusmatkailija oli tarpeeksi rohkea toimimaan kehotuksen mukaisesti, seinään paljastui pimeässä hohtavalla maalilla kirjailtu salaviesti rohkeille löytöretkeilijöille. (Kantanen 2012, 17-21). Urbex-kohteita löydetään sekä seikkailemalla, että alan blogeista ja kuvapalveluista, joissa jaetaan vinkkejä kohteisiin livahtamisesta ja arvotetaan, kuinka helppoa niihin on päästä huomaamattomasti (Ks. Urbanexninja; abandonedberlin). Kuuluisimpia urbex-tutkimuskohteita esimerkiksi Tampereella ovat olleet Pispalan Feimin lisäksi esimerkiksi Uittotunneli ja Hiedanranta ennen niiden avaamista, sekä Epilän hylätty kylpylä.

Olen itse harrastanut urbaania tutkimusmatkailua sekä Suomessa, että ulkomailla. Kun tietoisesti aloitin vuonna 2014, paikkoja löydettiin lähinnä internetistä alan foorumeilta ja blogeista. Nykyään alan sivustot ovat ammattimaisia ja järjestäytyneen joukon pyörittämiä, joissa esimerkiksi vuokrataan hylättyjä tiloja ja myydään oheistuotteita.

Kuvat 36-39: Urbex-retkellä vuonna 2016 berliiniläisessä hylätyssä kylpylässä.

Itselleni urbex-retket ovat olleet vaikuttavimpiin lukeutuneita arkkitehtuurikokemuksia, jolloin rakennus on olemassa sellaisenaan itsenäisesti ilman sinne suunniteltuja toimintoja. On vaikuttavaa nähdä, millainen ilmaisuvoima tyhjillään olevalla rakennuksella on, vaikka siellä ei olisi minkäänlaista elämää, vaan aika tuntuu pysähtyneen. Urbex-kohteiden taideteokset ovat läsnä muistuttamassa, että vaikka paikka on autio, täällä on muitakin ja rakennus elää ilman ylhäältä käsin kontrolloitua kaupallista toimintaa. Urbexin viehätyks perustuu väliaikaisuuteen ja lyhyeen aikaikkunaan, jossa rakennuksen käyttö on loppunut, mutta purkupäätös tai uusi koordinoitu kaupallinen toiminta ei ole saanut jalansijaa rapistuvassa kohteessa (Abandoned Berlin 2021).

Jo urbex-harrastuksen kasvava suosio kertoo, miten erityistä mielenkiintoa hylättyihin ja kauttaaltaan maalattuihin rakennettuihin ympäristöihin liittyy. Suoritin haun sosiaalisen median kuvapalvelu Instagramissa Pispalan Feimin maalausalueen paikkamerkinnällä "Vanha Tulitikkutehdas, Tampere". Ajattelin löytäväni kuvia taideteoksista, mutta huippujulkaisuissa poseeraavatkin videobloggaajat ja kehonrakentajat taustanaan kevyesti sumennetut värikkäät piissit. Selaan pidemmälle nähdäkseni, miten Tikkutehtaan lavasteissa poseeraavat uteliaat seikkailijat, ylioppilaat ja tanssijat. Henkilöt, jotka eivät ole kontribuoineet kyseisen urbaanin ympäristön kehitykseen ovat ottaneet valokuvaamalla ja vieraillemalla paikan omakseen. Uraanit tutkimusmatkailijat ovat monipuolinen joukko erilaisia kaupunkilaisia, joista suuri osa on tuskin kuullutkaan urbexista. Hylätyissä laittomissa taideympäristöissä on sellaisenaan potentiaalia, joka vetää puoleensa kokemuksellisista kaupunkiympäristöstä kiinnostuneita.

Laittomaan taiteeseen liittyvä turismi ei vaadi toteutuakseen hylättyjä rakennuskomplekseja, vaikka ne kokemuksellisesti ovatkin erityisen vaikuttavia. Laiton taide muodostaa jokapäiväiseen arkiympäristöönkin uuden kerrostuman, jota tutkiessa saattaa löytää itsensä turistina tutussa kaupungissa. São Paulossa nimimerkikkä OZI käyttävä katutaiteilija tiivistääkin, että graffiti on kaupungin toinen iho, joka on kauttaaltaan tatuoitu. Tämä kerrostuma on kaupungin todellinen samaistumispinta. (KET 2014.)

Laitonta ja laillista taidetta yhdistäviä taidekarttoja onkin julkaistu jo useassa kaupungissa. Niiden avulla sekä paikallisilla, että kaupungissa vieraillevilla on mahdollisuus tutustua kaupungin katutaidekerrostumaan. Los Angelesin katutaidekartan sivuston mukaan taidekartta on väylä yhdistää itsensä (engl. connect) taiteen sen myötä kaupungin kanssa. Kyseisessä ratkaisussa taiteilijat, turistit ja kaupunkilaiset voivat löytää kohteiden luo, tai lisätä karttaan löytämiään teoksia. (Ks. esim. muralmapLA 2021; findmasa 2021.) Konsepti säilyttää urbaanissa ympäristössä luvattomat taideinterventiot sellaisenaan, mikä säilyttää pitkälti niiden autenttisuuden kaupallistamatta niitä, mutta hyötyy autenttisesti vastakulttuurisesta taiteesta turismin ja kaupungin tunnettuuden myötä.

Dr D, Warning, London, England, 2012

Kuva 40: Tiedotteeksi naamioitu taideteos kommentoi katutaideturismista hyötymisen ja taiteen tekemisen laittomuuden ristiriitaa.

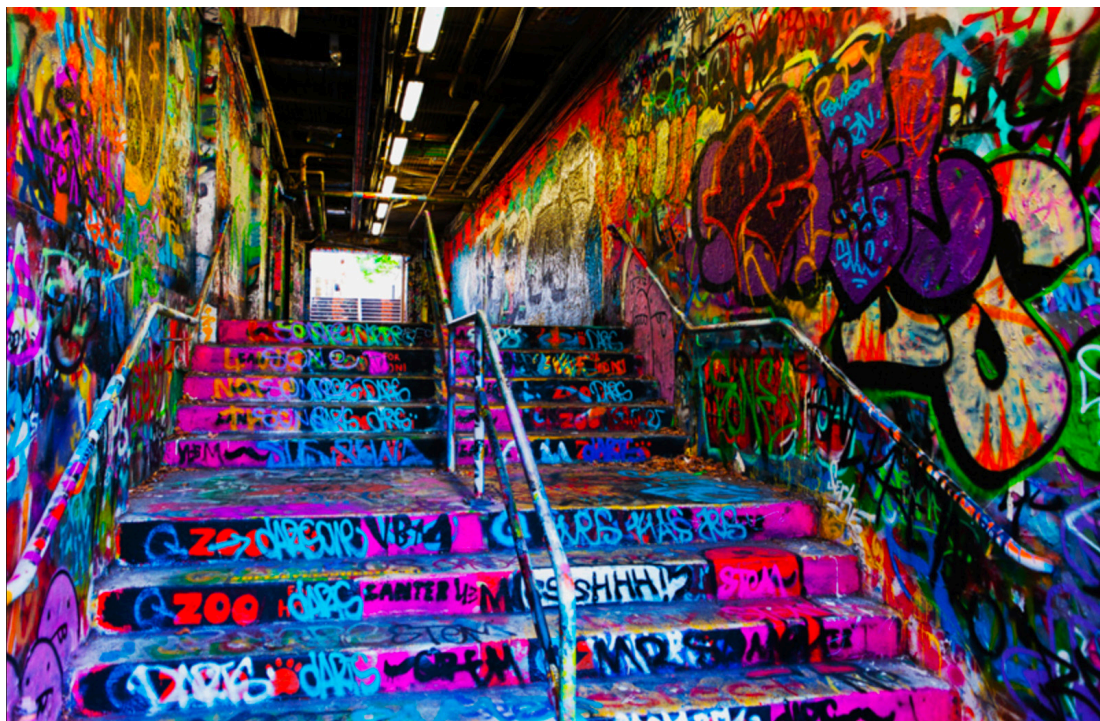
4. LAITON TAIDE

KAUPUNKISUUNNITTELUSSA

Niin haastatteluja tehdessä, kuin tutkimusaineistoni perusteella kaupunkitilaan tehdyt luvattomat, mutta laadukkaat interventiot mielletään kaupunkitilassa hyväksyttävimmäksi taiteeksi. (Haastatteluaineisto 2021; Ihalainen 2014). Laadukkaan teoksen määritelmä on kuitenkin subjektiivinen, joten säännöstöä toteutusten ohjaamiseksi on vaikea tehdä. Luvattomaan kaupunkitaiteeseen liittyy piirteitä sääntöjä vastaan toimimisesta, joten myöskään säännöstön määrittely olisi vaikea saada toteutumaan käytännössä. Laittoman taiteen ilmentymiseen kaupunkiympäristössä voidaan puuttua myöntämällä lupia, olla puuttumatta sen tekemiseen tai säilyttämällä ja kehittämällä taidetoimintaympäristöjä. On huomioitavaa, että jokaisessa toimintamallissa puututaan asteittain laittoman taiteen vastakulttuuriseen luonteeseen, joka on osa teosten ilmaisuvoimaa.

Jos laittoman taiteen katsotaan myötävaikuttavan paikan positiivista kehitystä, ja sen ilmentymiseen halutaan kannustaa myöntämällä tekemiselle lupia, on huomioitava, että tässä tapauksessa luvan määritelmä ei ole yksiselitteinen. Erilaisia luvallisia katutaiteen muotoja on useita, ja kaupunkisuunnittelun kannalta luvan määrittely voi vaikuttaa kaupunkiympäristöön paljonkin. Lupa voidaan määrittää esimerkiksi jakamalla se kahteen kategoriaan (Hannerz & Kimvall 2009, 398) antamalla lupa joko tekijälle, tai kohteelle. Tekijällä voi olla lupa tehdä taideteos esimerkiksi alikulkutunneliin, mutta toiselle tekijälle seinään maalaaminen olisi laitonta, sillä hänelle lupaa ei ole myönnetty. Toisaalta alikulkutunneli voi olla vapaa seinä (engl. open wall), johon kenellä tahansa on oikeus tehdä teoksia. Nämä kaksi lähtökohtaa tuottavat esteettisesti erilaisen lopputuloksen, sillä toinen seinistä on yhden taiteilijan näkemys, mutta toinen on kokonaisuus, johon moni tekijä on myötävaikuttanut. (Kuvat 29-30). Suomen ensimmäinen vapaa seinä pystytettiin Poriin jo vuonna 2004 ja ensimmäinen seinä Helsingin Suvilahteen vuonna 2009, joka on pystyssä edelleen ja yhä maalareiden aktiivisessa käytössä (Helin 2014, 56). Kävin tutkimassa aluetta diplomityötä tehdessäni. Aita on osittain väliaikaisen oloinen, sillä se muistuttaa huonokuntoista työmaa-aitaa. Vanerinen seinä on saanut Suvilahteen jatkoa betonisesta maalausseinästä.

Toteutusajankohdan määrittämisellä voidaan myös vaikuttaa luvan tyylin myötävaikuttamaan estetiikkaan ja toimintaympäristöön. Jos esimerkiksi alikulkutunnelin teoksen toteuttamiselle määritellään ajankohta, on aikaikkunan ulkopuolella samaan seinään

Kuva 41: Vapaa seinä -periaattella maalattava alikulku Sidneyyn yliopistoon johtavassa tunnelissa muuttuu jatkuvasti. Kuva 42: Helsingin kaupungin tilaama taideteos taiteilija Otto Majalta. Luvan määrittely vaikuttaa toteutuksen estetiikkaan ja kaupunkiympäristön atmosfääriin.

kajoaminen laitonta. Jos aikaikkunaa ei ole määritelty, seinä pysyy aktiivisena ja alati muuttuvana teoskokonaisuutena. Teosseinä voi olla toteutusajankohdan määrittelyn perusteella staattinen taideteos, tai aktiivinen harrastus- ja maalauspaikka. Aktiivisilla maalauspaikoilla tulee huomioida maalauksesta aiheutuvan jätteen, kuten pullojen, sutien ja purkkien kierrätysmahdollisuudet ja maalauspaikan ylläpito sekä valaistus (Ylinen 2015, 64.)

Edellä mainittua vapaa seinä -toimintaa voidaan harkita kaupunkisuunnittelussa tapauksissa, joissa aluetta halutaan aktivoida, ja jossa pyritään löytämään kaupunkitiilaan osallistavia ratkaisuja. Ennalta valitulta tekijältä tai tekijäjoukolta tilattava staattinen teos puolestaan vaikuttaa kaupunkikuvaan ilman osallistamisnäkökulmaa. Luvan määrittely vaikuttaa paljon siihen, millaista kaupunkikuvallista lopputulosta tavoitellaan. Luvan tyylillä voidaan vaikuttaa esimerkiksi teoksen pysyvyyteen, monipuolisuuteen ja siihen, miten vahva tilaajatahon kontrolli on lopputuloksen syntyyn. Lopputulokset eroavat pitkälti estetiikaltaan siinä, miten paljon teos muistuttaa laittomia tai luvallisia kaupunkitaidetoteutuksia.

Vapaa seinä -konsepti on etenkin Skandinaviassa paljolti käytetty laillinen versio ilmiöstä, joka on lähtöisin luvattomasta täysin itseohjautuvasta tavasta keskittää laitton maalaaminen tiettyyn paikkaan, esimerkiksi yhteen kortteliin tai rakennukseen. Nämä feimit (engl. Hall of fames) ovat laittoman taiteen keskittymiä rakennetussa ympäristössä, joissa tapahtuvaan maalaamiseen ei syystä tai toisesta puututa. Paikat ovat tavallisesti radanvarsien ja teollisuusmiljöiden yhteyteen syntyneitä laittomia, tai myöhemmin kulttuuriarvoiltaan tunnustettuja laillistettuja ja kuratoituja maalauspaikkoja. (Hannerz & Kimvall 2009, 398 ja 400). Luvan myöntäminen voi tässä tapauksessa olla näennäistä, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että luvatonta maalaamista ei huomioida.

Feimien kehityksessä näennäisen sallimisen jälkeen laittoman taiteen keskittymä on kaupunkisuunnittelun kannalta käännekohtassa. Tällöin kohde tavallisesti joko puretaan tai kunnostetaan uuteen käyttöön, tai tehdään päätös sen säilyttämisestä kulttuuri- ja turismikohteena. Koska feimien yhteyteen muodostuu herkästi aktiivista ruohonjuuritason kulttuurielämää, se voi edistää paikkaan kohdistuvaa kaupunkisuunnitelmallista intressiä kehittää ympäristöstä luovan taiteen ja kulttuurielämän keskus. (Ks esim. 5ptz. 2021; Siegrist & Thörn 2020) Itseohjautuvasti muodostuneiden feimien kehittämistä voidaan jatkaa kaupunkisuunnittelun kannalta hyvinkin erilaisiin suuntiin, joita käsitellään sekä tamperelaisten, että kansainvälisten esimerkkien kautta tulevissa luvuissa.

Kaupunkisuunnittelulla voidaan vaikuttaa luvattomiin teoksiin myös feimejä pienemmässä mittakaavassa miettien ratkaisuja yksittäisten kaupunkiympäristön elementtien,

kuten talo- ja kaupunkitekniikkaan kohdistuvien interventioiden osittaiseen koordinoimiseen. Kuten aikaisemmin todettu, luvattomat interventiot kohdistuvat pitkälti taiteilijoiden esteetikaltaan mitättömiksi tulkitsemiin kaupunkitilan elementteihin. Kyseisiä luonteeltaan harmaaksi leimautuvia kaupunkitilan rakennuspalasia voidaan elävöittää muuttamalla niitä taidealustaksi.

Esimerkiksi sähkökaappeja maalataan jo koordinoitusti osoittamalla niitä taiteiltavaksi. (Savin 2019.) Uskon sähkökaappien nauttivan esteettisiltä arvoiltaan kollektiivisesti melko mitätöntä mainetta, kun sähkökaapit on todettu luvattomasti toimivien maalaajien ja tarroittajien toimesta yhdeksi hyväksytyimmistä maalausaloista. Sähkökaappien luvallista maalaamista vastaavaa käytäntöä voisi olla mahdollista jatkaa muihinkin kaupunkitilan elementteihin, joita katutaiteilijat interventioillaan osoittavat kohennusta kaipaaviksi. Kyseiset elementit palvelevat funktiotaan yhtä hyvin siivottuina, kuin maalattuina.

Kaupunkiympäristössä toteutettavan taidetoiminnan paremmalla koordinoimisella taide voisi muotoitua töhryiksi viitatuista teoksista yhä miellyttävämpään ja antoisampaan suuntaan ja kohentaa yhteistä kaupunkiympäristöä. Koordinoitut taideinterventiot, kuten sähkökaappien maalaus ja teollisuusalueilla taiteilu on mahdollistettu omistajien, kuten sähköyhtiön tai kiinteistöjen omistajien luvalla (esim. Spnz 2021; Savin 2019.) Kaupunkisuunnittelun keinoin taidetoimintaa olisi mahdollista monipuolistaa nykyisistä irrallisista graffitiseinistä kaupunkiympäristön elementteihin kiinteämmin sidoksissa oleviin rakennusosasiin, kuten pylväisiin, kaiteisiin, julkisiin käymälöihin sekä harkitusti kaupunki- ja talotekniikkaan. Vaikka luvallisten maalausseinien määrä onkin lisääntynyt, myös muita toteutusmuotoja, kuin luvatonta graffitiä palvelevia lisäyksiä kaupunkiympäristöön voitaisiin harkita osana kaupunkisuunnittelua.

4.1 Case Hiedanranta

Kävin Hiedanrannan alueella ja tehdasrakennuksissa ystäväieni kanssa ensimmäistä kertaa vuonna 2015. Alueella ei tällöin ollut sallittua kulkea, eikä alueella tapahtuva maalaustoiminta ollut vielä koordinoitujen maalaustapahtumien tulos, kuten myöhemmin vuosina. Vaikka pääsy alueelle oli kielletty eikä sinne johtanut helppokulkuisia reittejä, törmäsin kuitenkin Hiedanrannassa usein ihmisiin. Paikan karaktääri viehätti jo silloin. Se oli alue, jonka atmosfäriä ja teoksia kävijöillä oli mielenkiintoa tutkia jo ennen suuria kansainvälisten taiteilijoiden sinne toteuttamia muraaleja. Laittomat teokset olivat pieniä suhteessa nykyisiin, mutta suhteessa silloiseen toimintaympäristöön ne vaikuttivat radikaaleilta. Radikaalius ei perustunut teosten kokoon, vaan luvattomuuteen.

Nykyään tehdasrakennusten julkisivuja peittävät kookkaat luvallisen taidetoiminnan myötä syntyneet muraalit. Niiden rinnalla takavuosien suuriksikin tulkitsemäni teokset jäisivät huomiotta.

Vuoden 2015 tagit ja piissit Hiedanrannassa olivat olennaisia merkintöjä siitä, että tääläkin on käyty ja täällä vietetään aikaa. Vaikka alueella ei saanut kulkea, uskon, että monille nuorille kaupunkilaisille paikka tuntui jollain tavalla omalta. Diplomityöni edetessä olen todennut, että laitton taide kohdistuu paikkoihin, jotka tuntuvat merkityksettömiltä, ja sellaisilta, joissa taideinterventio ei haittaa ketään. Moni epäilemättä ajatteli, ettei romahtava käytöstä poistunut teollisuusrakennus huonommaksi maalaamalla muutu. Teoksia oli ripoteltu ympäri hiljaista tehdasaluetta mitä vaikeapäysisempiin sisä- ja ulkotiloihin. Ne epäilemättä merkkasivat paikkoja, joihin oli uskallettu mennä kielloista ja vaaroista huolimatta.

Vuonna 2016 Tampereen kaupungin tukemana Hiedanrannassa järjestettiin ensimmäinen Spraycankontrol-tapahtuma, jossa taiteilijat maalasivat entisen tehdasrakennuksen julkisivuihin muraaleja. Tapahtumassa myös yleisöllä oli mahdollisuus kokeilla spraymaalausta julkisivuihin. Tavoitteena oli avata aiemmin suljettua aluetta yhteiseen käyttöön. Spraycankontrol muraalitapahtuma järjestettiin vuosina 2016 ja 2017, jota seurasi kansainvälisempi Meeting of Styles -muraalitapahtuma vuosina 2018 ja 2019. Tehdasrakennuksen julkisivuja peittävät muraalit käsittävät alueena jo 2000 m². (Karppi & Lankinen 2017; Jussila 2019).

Muraalitoiminta on osa hanketta nimeltä Väliaikainen Hiedanranta. Väliaikaisesta Hiedanrannasta tehdyssä raportissa todetaan Hiedanrannan elävöittämisen tavoitteena olevan alueen hyödyntäminen ennen tulevan asuinalueen rakentamisen alkamista ja sen aikana. Alueen toimintojen annettiin kehittyä mahdollisimman orgaanisesti kaupunkilaisten ja kulttuuritoimijoiden itsensä toimesta. Kehityksen annettiin tapahtua kaupungin puolesta sallivalla otteella, jossa on, kuten laittomissa taideinterventioissa, isossa osassa ruohonjuuritason, kulttuuritoimijoiden ja yhteisöjen toimita. Kokeilussa selvisi, että tehdasalueen itseohjautuva taidetoiminta luo innovatiivisesti uudenlaisia osallistamisen muotoja, elävää kaupunkitilaa sekä yhteisöllisyyttä. (Jussila, 2019).

Hiedanrannan kulttuurielämän väliaikaisuus ei kummunnut tekijöistä itsestään, vaan se oli kaupungin toimesta määritelty ominaisuus alueen toimijoille. Dwellers in Agile Cities (DAC) -tutkimusprojektin yhteydessä tehdyssä Pro Gradu -tutkielmassaan Veera Turku (2020) esittää, että alueen toimijat eivät ole keskenään yhtenäinen ryhmä, vaan heterogeeninen joukko kulttuurialalle sijoittuvia tekijöitä, jotka kokevat toimivansa itsenäisesti. Hiedanrannan luovien toimijoiden potentiaalia aliarvioidaan alueen

ruohonjuuritason kehittämässä, ja sen myötä mahdollisuuksia jää hyödyntämättä (Turku 2020, 91-92). Dwellers in Agile Cities (DAC) -tutkimusprojektin tutkijaryhmä koostuu arkkitehtuurin, asuntosuunnittelun, kaavoituksen, ympäristöpolitiikan, kaupunkikehittämisen, sosiaalipolitiikan ja ennakoinnin tutkijoista (DAC 2020).

Ruoppila ja Lehtovuori esittävät artikkelissaan Tilallisten innovaatioiden suojele kaupunki uudistuksessa (2019) kokoavasti väliaikaisen kulttuuritoiminnan vaikutuksen vajaakäytöllä olleiden alueiden kehitykseen ja siitä seuraavaan gentrifikaatioon. Kulttuuritoimijat toimivat alullepanijoina kaupunkikeskustojen läheisten vajaakäytölle jääneiden teollisuusalueiden merkityksellisyyden vahvistamisesta. Kulttuuritoimijat hakevat toiminnallisesti ja esteettisesti tarpeitaan vastaavia tiloja, joita he muovaavat toiminnallaan ja interventioillaan ja vajaakäyttöistä ympäristöstä elävöittämällä nostavat alueen kiinnostavuutta. Ruohonjuuritason maalaustoiminta oli käynnistynyt jo ennen alueen avaamista, ja jatkui kaupungin myötävaikuttamana Väliaikaisen Hiedanrannan aikana.

Ruoppilan ja Lehtovuoren mukaan tilapäinen käyttö usuttaa tekijöitä uuden kokeilemiseen, ideointiin ja innovointiin. Parhaassa tapauksessa kulttuuritoimintaperusteisen tilapäistoiminnan myötä syntyy pysyviä innovatiivisia kaupunkitiloja, jotka palvelevat entistä monipuolisempaa käyttäjäkuntaa. Oleellista on se, pystyvätkö alueen toimijat kehittämään alueen kehityksen mukana. (Ruoppila & Lehtovuori, 2019). Vuonna 2019 Hiedanrannassa on aloittanut kulttuurikoordinaattori, joka kehittää väliaikaisen toiminnan synnyttämiä ilmiöitä kohti pysyvää osaa tulevaa asuinalueetta, johon on rakenteilla asuntoja 25 000 asukkaalle ja työpaikkoja 10 000 tekijälle (Hiedanranta.fi 2021;

Kuvat 43-44: Hiedanrannan luvattomia teoksia vuodelta 2015.

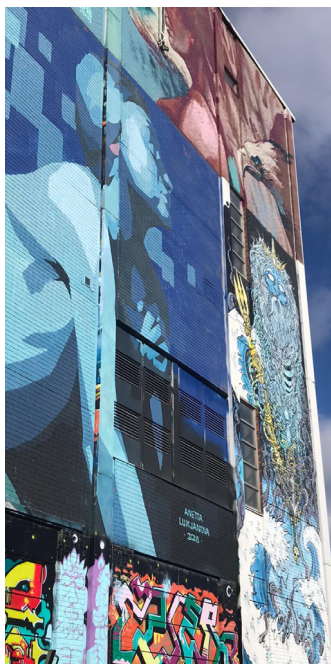

Jussila S. 2019). Hiedanrannan väliaikaista taidetoimintaa tukemalla on kehitetty alueen kiinnostavuutta, ja se on saanut jatkoa Tampereen kaupungin Muuntuva Hiedanranta-hankkeesta. Alueen kehityksessä itseorganisoitua taidetoimintaa on ainakin välietappi palvelu- ja asuinalueen kehityksessä. (Kervinen & Lampinen 2018.)

Tehdasalue ja sen ympäristö on jaettu asemakaavoituksen osalta alueisiin, jotka kaavoitetaan vaiheittain Kaupunginhallituksen 8.6.2020 hyväksymän Hiedanrannan yleissuunnitelman pohjalta. Lielahden kartanon ympäristö, sekä alueen maalatut tehdasrakennukset ovat suunnitellun uuden Hiedanrannan kaupunginosan ydin, jonka ympäristö täydentyy uudisrakentamisella. (8793-AA-01.) Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt (2016) aineistossa Lielahden kartano ja tehdasalue on määritelty maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi muun muassa alueen kerrostuneen asutus- ja rakennushistorian ja sen kulttuurihistorian nojalla. Lisäksi alueen arvoiksi ja ominaispiirteiksi mainitaan maamerkeiksi kuvaillut rakennukset, rakennusten arkkitehtuuri, sekä näkymät Näsijärvelle ja näkyminen valtatieltä.

Laittoman kaupunkitaiteen yhteydessä vallitsee niin tekijöiden keskuudessa, kuin julkisessa keskustelussa konsensus siitä, että arvotekijät tulisi säilyttää sellaisenaan (Haastatteluaineisto 2021, Ihalainen 2017). Hiedanrannan luvallinen maalaus kuitenkin todistaa, ettei kulttuurihistoriallisesti arvokas status välttämättä merkitse maalauksen kieltämistä. Hiedanrannan tehdasalueen kokonaisuus on niin kaavassa, kuin kulttuuriympäristöselvityksissä määritelty monipuolisesti arvokkaaksi kokonaisuudeksi ja kulttuuriympäristöksi, mutta se on kuitenkin luvanvaraisesti maalattu siten, että arvokkaaksi määritelty kokonaisuus on kokenut mittavan muutoksen.

Kuvat 45-48: Hiedanrannan muralifestivaaleilla syntyneiden murallien peittämiä julkisivuja vuonna 2021.

Vaikka perinteiseen julkishallinnon toteuttamaan kaupunkitaiteeseen verrattuna muraalijärjestön koordinoima taidekokonaisuus on prosessiltaan joustava ja nopea, vie toimintamenetelmä alkuperäistä katutaideä kauemmaksi itseohjautuvasta ja kanta-aottavasta kaupunkikulttuurin ilmiöstä, jossa toteuttajina toimivat pääsääntöisesti paikalliset taiteilijat. Pienimuotoinen luvaton taide alueella on vaihtunut luvalliseksi valtavaksi muraaligalleriaksi, josta vastaavat ruohonjuuritason tekijöiden sijasta Tampereen kaupunki ja Spraycankontrol. (Hiedanranta.fi 2021; Jussila S. 2019.) Maalaamisen ajankohta sijoittuu Väliaikaisen Hiedanrannan puolikoordinoituun toimintaan, jota ennen ja jonka jälkeen maalaaminen on luvattonta, sillä seinät eivät ole vapaita seiniä, vaan taiteilijat on valikoitu toteuttamaan teoksia tietyinä ajankohtana.

Hiedanrannan rakennetun ympäristön estetiikka on muuttunut maalausfestivaalien myötä hurjasti viimeisen viiden vuoden aikana. Lailliset toteutettujen teosten voidaan todeta olevan näyttävydessään arvokkaampia, kuin samaan paikkaan aikaisemmin laittomasti tehdyt teokset, mutta samalla on menetetty pala autenttista kaupunkikulttuuria. Itseohjautuvasti syntyvä laiton taide syntyy ja leviää koordinoituun muraalimaalaukseen nähden hitaammin, ja on alati muutoksessa estetiikan ja tyyliuuntien kehityksessä. Jää nähtäväksi, tuleeko alueen nykyinen koordinoitu ja nopeasti syntynyt maalauskanta uudistumaan, vai jäävätkö nykyiset maailmanluokan taiteilijoiden maalaamat teokset määrittelemään tamperelaisen innovatiivisen alueen estetiikkaa ja atmosfääriä vuosikymmeniksi eteenpäin. Koska Hiedanrannan tehdasalueen nykyiset luvallisesti maalatut teokset on maalattu tehtaan ja alueen historiaan suhteutettuna hyvin lyhyessä ajassa, on vielä epäselvää, kuinka ne tulevat ikääntymään kulttuurin ja ympärille rakennettavan asuinalueen muut-tuessa. Lehtovuoren et.al (2016, 10) mukaan Hiedanrannasta tavoitellaan näyteikkunaa tulevaisuuden uudenlaisesta kaupunginosasta, johon liittyvät tiiviisti myös itseohjautuvat toimijat ja uudistuminen ajassa.

4.2 Case Pispalan feimi

Tampereella tunnetuin laiton, mutta näennäisesti sallittu maalauspaikka on ollut Pispalan feimi, eli Santalahden entinen tehdasalue, jota Kai Ylinen (2010) käsittelee Pro gradu -työssään: "Feimit ovat alueita, tiloja tai ympäristöjä, joihin maalataan toistuvasti graffiteja. Ne ovat usein puoliluvallisia graffitipihoja, joihin kerääntyy paikallinen graffitikirjo. Puoliluvallisuudella tarkoitan, että luvaton maalaaminen alueella tiedostetaan, mutta siihen ei juuri puututa. Feimit syntyvät usein hylätyille alueille tai radanvarsiin." (Ylinen 2010, 2.) Pispalan feimin maalausalueeseen kuuluu useita rakennuksia, joista osa väistyy vuonna 2021 Santalahdelle rakennettavien asuinrakennusten tieltä. Osa rakennuksista on purettu tai puretaan kokonaan, ja osa rakennuksista säilytetään osittain. Tampereen

laittoman taiteen pääareenan säilytettävistä osista todennäköisesti hiekkapuhalletaan graffitit pois. (8048-AA-02; 8048-AA-03; Roth, 2021; Roth 2016, Harju 2019). Kimvallin (2007) mukaan teoksia poistettaessa joko rakennuksen mukana tai erikseen sen pinnoilta hävitetään teoksen lisäksi kulttuuriperintöä (Kimvall 2007, 99).

Jo Stop Töhyille! -hankkeen aikana vuodesta 1998 lähtien Pispalan Feimi houkutteli graffititaiteilijoita ympäri maailmaa. Se on ainutlaatuinen laittoman taiteen valtaama rakennetun ympäristön kokonaisuus, johon on kerrostunut teoksia kolmenkymmenen vuoden ajalta. (Kyrönviita 2018). Luvattomille maalaajille se on ollut paikka, jonne tullaan kauempaakin, sillä siellä on saanut maalata rauhassa, ja teokset ovat pysyneet seinillä suhteessa kauemmin kuin esimerkiksi Helsingissä. Pispalan feimissä tai "tulitikutehtaalla" ovat kohdanneet niin suomalaisten kuin ulkomaalaisten taiteilijoiden teokset. (Roth, 2016). Pispalan feimi on luvattomana taideympäristönä erityinen myös siksi, että siellä voi maalata sisätiloissa. Tämä on mahdollistanut myös paikalle rakennetut installaatiot, joita on tehty esimerkiksi rakennukseen kertyneistä tavarasta (Ylinen 2010, 87-89, 94 ja 98.)

Kuva 49: Pispalan Feimin kauttaaltaan maalattu etelän puoleinen julkisivu vuonna 2012.

Mikko Kyrönviita (2018) on raottanut Pispalan Feimiin liittyvää toimintaa ja ilmiöitä Dwellers in agile cities -hankkeen verkkosivuilla. Kyrönviidan mukaan Feimin rakennukset ja niiden ympäristö ovat olleet monipuolisessa ruohonjuuritason käytössä, ja talkoovoimin aluetta on kehitetty vastaamaan sen käyttäjien tarpeisiin. Alueella sijaitsee esimerkiksi betoninen talkoovoimin rakennettu skeittipuisto. Pispalan Feimillä on ollut suuri merkitys yhteisöille ja kulttuurielämälle, sillä se on tarjonnut mahdollisuuksia yhteiseen tekemiseen ja yhteiseen kaupunkiympäristöön vaikuttamiseen. Kyrönviidan mukaan kaupungeissa on niukasti mahdollisuuksia itseilmaisuuksiin ja toimimiseen ilman vaadittua kuluttamisen normia, mutta Pispalan Feimi on paikka, jossa on ollut tilaa luoda uudenlaista urbaania tilaa katveessa perinteisemmästä kaupunkiympäristöstä. (Kyrönviita, 2018). Ylisen (2015) mukaan alueen monimuotoinen toiminta näyttäytyy tapahtumissa, musiikkivideoissa, valokuvataiteessa, muotiblogeissa, harrastuksissa, kuten airsoftissa ja cosplayssa sekä elokuva- ja videotaiteessa. Alueella on jopa oma suullisena perintönä ja internetin keskustelupalstoilla kulkeva legenda Pekka Mäkisen, eli entisen kiinteistönomistajan aaveesta. (Ylinen 2015, 55). On ilmeistä, että Pispalan Feimillä on ollut oma merkityksensä tamperelaisessa ruohonjuuritason kulttuuri-

Kuva 50: Sisätiloihin langoista rakennettu installaatio Pispalan feimillä.

elämässä. Se on estetiikaltaan ja toiminnallisuudeltaan erityinen kaupunkiympäristö keskustan ja asutuksen läheisyydessä, eikä vastaavaa kokonaisuutta löydy Suomesta muualta.

Ylinen (2015) käsittelee Santalahden tehdasaluetta kulttuuriympäristön näkökulmasta ja laittoman taiteen tunnustamattomasta kulttuuriarvosta. Hänen mukaansa kulttuuriympäristöjen tulkinta ja niiden ymmärrys monimuotoistuvat ajan ja kaupunkien muuttuessa. Ilmiötä voi verrata siihen, ettei kaikkea rakennettua ympäristöä osata arvottaa ajassa, vaikka sen merkitys tunnustettaisiin myöhemmin. Ylisen mukaan Pispalan Feimin kulttuuriperintöön, eli laittomaan taiteeseen kohdistuvasta poistosta ei tehty tarpeeksi syväluotaavaa tietoon perustuvaa päätöstä Santalahden uutta asuinalueita suunniteltaessa, sillä alueen taide- ja kulttuuritoiminnan asema jäi uuden asuinalueen suunnittelussa vähäiseksi. Ylisen mukaan feimin ympäristö kulttuuri- ja taidetoiminnan perusteella täyttäisi ympäristöministeriön kulttuuriympäristön määritelmän. Kuitenkaan graffiti- ja tapahtumaympäristöä ei ole arvioitu rakennuksista tehdyissä selvityksissä lähes ollenkaan, kun selvityksiä tehtiin asemakaavoituksen eri vaiheissa. Ylinen vertaa kulttuuri- ja ympäristöministeriön määritelmää kulttuuriympäristöstä Santalahden alueella vallitseviin ilmiöihin, ja perustelee, miten vahva graffiti- ja katutaide ja ruohonjuuritason kulttuuritoiminta putoaisivat määritelmällisesti kulttuuriympäristöjen sateenvarjon alle. (Ylinen 2015, 3-4, 62 ja 63).

Vaikka aluetta on asemakaavaehdotuksen 8048 selostuksessa (2014) arvioitu kulttuuriympäristönä, aiheen rajaus on tehty niin, että se jättää nykykulttuurin arvotuksen ulkopuolelle painottaen ainoastaan rakennusten teollisuushistoriaan pohjaavaa arvoa. Suojelupäätöksen saaneista rakennuksista kerrotaan: "Vanhojen kerrostumien säilyttäminen tuo korttelialueisiin juurevuutta, paikan henkeä, kulttuurista sisältöä ja ajallista kerrostumaa." (8048-AA-01, 127.) Silti kuten rakennusten palauttavan restauroinnin ongelmaan tavallisesti kuuluu, uusin kulttuurinen kerrostuma kuoritaan autenttisen tunnelman lisäämiseksi arvottamalla vähiten kerroksellisuuden uusimpia lisäyksiä, vaikka ne kertoisivat jotain merkityksellistä vallitsevasta kaupunki- ja kulttuurielämästä tai estetiikasta. Kulttuuriperinnön suojelussa on kysymys kulttuuriarvojen vaalimisesta, mutta arvoja ei ole ilman yhteistä tahtoa, jolloin ei ole myöskään itressiä suojella (Vuojala 2014, 132). Kun itseohjautuva rakennukseen liittyvä taide- ja kulttuuritoiminta ei ole popularisoitunut niin, että ajateltaisiin tekijäjoukon kuuluvan "heidän" sijasta "meihin" (Kimvall 2007, 10), on ymmärrettävää, ettei vaalimiseen johtavia kulttuuriarvoja todeta.

Santalalahden alueen asemakaavaehdotuksen 8048 selostuksessa kuvaillaan: "Tavoitteena on saada koko alueelle vaihtelevaa, ilmavaa ja arkkitehtonisesti laadukasta asuntorakentamista, jossa on tilaa ja mahdollisuuksia monipuolisille muillekin

toiminnoille. (...) Tavoitteena on hyödyntää Särkänniemen, Onkiniemen ja Pispalan matkailullista vetovoimaa mahdollistamalla Santalahden kautta kulkeva taidetta ja matkailupalveluja tarjoava kulttuurireitti.” (8048-AA-01, 72-73). Aktiiviseen tapahtuma-, maalaus- ja kulttuuririkkaaseen nykytilaan ei viitata kokoavissa dokumenteissa, vaikka sen hyödyntämistä olisi voitu pohtia mainittuihin tavoitteisiin tähdäten. Asemakaava-suunnittelussa on vastattu Maankäyttö- ja rakennuslain 39§: Yleiskaavan sisältövaatimuksiin. Dokumentin mukaan mahdollisuuksiin turvalliseen terveellisestä ja eri väestöryhmien kannalta tasapainoiseen elinympäristöstä on vastattu monipuolisella selvityksiin perustuvalla suunnittelulla ottaen huomioon esimerkiksi esteettömyysvaatimukset, lähikulttuuriympäristöt ja Santalahden ominaisuudet. (8048-AA-01,108). Suhteellisen pienillä lisäyksillä oltaisiin voitu myös pohtia ja mahdollistaa nykykulttuurin erityispiirteitä jotka koskevat aluetta sellaisenaan käytäviä väestöryhmiä ja kulttuuria, jotka ovat jo nykyisellään itseohjautuvasti lisänneet alueen turismia, joka on myös selostuksessa nostettu yhdeksi kehitettävistä aiheista.

Asemakaava-suunnittelun dokumentteja tutkiessa piirtyy kuva entisestä teollisuuskompleksista, joka ei vastaa sitä todellisuutta, johon liittyy kulttuurielämää ja ruohonjuuritason aktiivista toimintaa ja katutaide-estetiikkaa. Kolmekymmenvuotinen maailmanlaajuista näkyvyyttä nauttinut ruohonjuuritason kulttuurielämä ei näy kaavanlaadinnassa. Vaikka alueen kulttuurielämän ja maalausten säilyttäminen olisi täysmittaisena ollut epätodennäköistä ja haasteellista, kaavanlaadinnassa olisi kuitenkin voinut olla tarpeellista esittää perusteluja aiheen sivuuttamiselle ja osoittaa, että asiaa on tutkittu.

Asemakaavaehdotuksen 8048 selostuksessa viitataan maalaustoimintaan ainoastaan näin: ”Santalahden alue koetaan epäsiistiksi ja paikoitellen turvattomaksi ja siellä esiintyy ilkeävaltaa. Santalahden sosiaalinen ympäristö paranee alueen siirtyessä aktiiviseen asuinkäyttöön. Asuntorakentamisen myötä alue siistyy ja pysyy elävänä läpi vuorokauden.” (8048-AA-01) Voidaan kuitenkin kyseenalaistaa, johtuuko turvattomuus täysin maalaustoiminnasta, vai liittyykö se heitteille jätettyyn kaupunkiympäristöön, jota ei ole ylläpidetty. Esimerkiksi Hiedanrantaa tuskin pidetään turvattomana, vaikka siellä on ruohonjuuritason aktiivista tapahtumatoimintaa ja julkisivut pursuilevat muraaleja. Kun muistelen viettämiäni hetkiä Tulitikkutehtaan ympäristössä, en koskaan pelännyt nähdessäni alueella toimintaa ja maalaajia, mutta jos paikka oli tyhjä ja hylätty, saatoinkin kokea sen uhkaavana.

Laittoman taiteen tekemisen luoma arvo on rakennuksen raunioiden valttikortti. Olen itsekin viettänyt aikaa Pispalan feimillä useasti tutustumalla paikalliseen taiteeseen ja rakennuksiin ja osallistumalla alueella järjestettäviin tapahtumiin. Paikan viehättävyys ei perustu järjestäytyneeseen toimintaan ja palveluiden tarjontaan, vaan epäilemättä

rakennetun ympäristön viehätykseen sellaisenaan taiteen peittämänä ja rapistuneena. Vaikka tällaisen ympäristön kaupallistamisella tai sen käytön julkishallinnollisella kehittämisellä menetettäisiinkin osa ympäristön autenttisuudesta, sitä voitaisiin tutkia tapauksissa, joissa alueelle tai kaupunkiin kohdistuvaa turismia ja vapaa-ajan palveluita haluttaisiin kehittää (aiheesta lisää seuraavissa luvuissa 5.4-5.4.3.) On tavallista, että feimit tulevat elämänsä päähän, kun alueelle rakennetaan uutta, eikä olemassaolevan säilyttämiseen löydy taloudellisia perusteita suhteessa esimerkiksi asuinrakentamiseen (Ks. 5ptz. 2021). Kaupunkisuunnittelulla voitaisiin kuitenkin huomioida erityisen merkityksellisiksi nousevia laittoman taiteen keskyttymiä, ja miettiä ratkaisuja, jotka hyödyntävät ja hyödyttävät jo olemassaolevia yhteisöjä. Olemassa-olevia laittoman taiteen ympäristöjä olisi mahdollista kehittää esimerkiksi turismia ja vapaa-ajan palveluita ajatellen.

Hiedanrannan ja Pispalan Feimin kohteet ovat entisiä teollisuuskomplekseja, jotka ovat jääneet vajaakäytölle. Taiteilijat ovat löytäneet käyttämättömiin teollisuusympäristöihin tiensä, ja ottaneet ne tapahtumien ja interventioden myötä omakseen myötävaikuttaen yhteisöllisten kaupunkiympäristöjen syntyyn. Pispalan feimin luvaton taidetoiminta pysähtyy uuden asuinalueen rakentamisen myötä, mutta Hiedanrannan maalaus- ja kulttuurielämä ovat jatkuneet järjestäytyneenä ja kaupungin tukemana. Laiton taide molemmissa kohteissa on väistynyt kaupunkikehityksen myötä, mutta Hiedanrannassa laittoman taiteen estetiikasta inspiroitunutta taidetta nähdään yhä rakennusten julkisivuilla.

4.3 Esimerkkejä maailmalta: luvattomasta taideympäristöstä kulttuurikohteeksi

Luvattomalla taidetoiminnalla on säilytetty ja kehitetty kaupunkiympäristöjä, jotka olisivat muuten todennäköisesti väistyneet kaupallisen toiminnan tieltä. Tässä luvussa käsitellään kolmea erilaista laittoman taiteen urbaania ympäristöä, joiden tarina on koko niiden elinajan ollut vaarassa loppua, sillä lupa niiden olemassaoloon on pysynyt epämääräisenä. Kaupungin kontrolli kyseisten ympäristöjen kehityksessä on ollut vähäinen, mikä on johtanut värikkäisiin ja niin esteettisesti kuin toiminnallisesti monipuolisiin urbaaneihin ympäristöihin, joissa osallistava taidetoiminta on ollut avainasemassa. Kaupunkisuunnittelun kannalta kyseisiin ympäristöihin on puututtu lähinnä niin, että niitä on pidetty kokeellisina ympäristöinä, joille on annettu tilaa kehittyä itsenäisesti. Kyseiset kulttuurikorttelit toimivat etenkin paikallisille nuorille osallistavina yhteisöllisinä vapaa-ajan kohtaamispaikkoina ja lisäksi ne houkuttelevat kävijöitä valtiorajojen ulkopuolelta asti lisäten kaupunkien matkailun vetovoimaisuutta. (Anapur 2016; Magacin cultural centre 2021; Musca 2017; Siegrist & Thörn 2020.)

4.3.1 Metelkova Mesto, Ljubljana

Metelkova on vaihtoehtoinen urbaani ympäristö, joka todistaa, että autonominen säännöistä vapaa taide- ja kulttuuriympäristö voi kukoistaa, jos sille antaa tilaa. Alue on kaupungin kulttuurin keskus täynnä taidetta, tapahtumia, yökerhoja, näyttelytiloja, ateljeita ja ravintolatoimintaa. Metelkova on yhtäaikaaisesti osa Ljubljanan luovan kaupungin brändiä, ja autonomisena alueena poliittisessa ristiriidassa kaupungin kanssa ainaisesti taistelemassa luvastaan olla olemassa. (Siegrist & Thörn 2020, 1 ja 17.)

Metelkovan kulttuurialue koostuu seitsemästä rakennuksesta, jotka toimivat ennen armeijan parakkeina. Alueesta muodostui alternatiivisen kaupunkikulttuurin korttelikonaisuus, kun kaupungin suunnitelma purkaa rakennukset onnistuttiin pysäyttämään vuonna 1993 valtaamalla rakennukset. Metelkovan rakennusten julkisivuja ja sisäpihoja peittävät vuosien kerrostumat muraaleista, veistoksista ja mosaikkitaiteesta. (Siegrist & Thörn 2020, 10-11).

Kuvat 51-52: Metelkovan veistoksia ja julkisivujen mosaikkitaidetta

4.3.2 5Poinz, New York

Graffitin juuret johtavat 5Poinziin, joka toimi maalauspaikkana ja taidegalleriana 40 vuotta ennen kun kaikki varoittamatta päättyi. Vuonna 2013 rakennuksen maalaukset peitettiin valkoisella maalilla yhden yön aikana. Epäillään, että maanomistaja eliminoi gallerian, jottei kohteen taide saisi virallista maamerkin statusta, sillä hän kaavaili entisen tehdasrakennuksen tilalle luksusasuntoja. Pällemaalauksen jälkeen rakennus lopulta purettiin ja paikalle rakennettiin kaksi teräksistä pilvenpiirtäjää, jotka kenties ironisti nimettiin entisen graffitimaamerkin mukaan nimellä 5Poinz. (Musca 2017.)

5Poinz oli yksi maailman ensimmäisistä kuuluisista feimeistä, johon taiteilijoita saapui ympäri maailmaa. Maalattu rakennus oli erityisen merkittävä, sillä New Yorkia pidetään graffitin alkuperäisenä synnyinpaikkana, jonne myös 5Poinz kehittyi graffitin alkuvuosien aikana. New Yorkissa 90-luvulla jopa kaupungin yrityksiä neuvottiin välttämään graffitiestetiikkaa mainonnassaan, sillä sen uskottiin lisäävän levottomuuksia. Kaupungin graffitiestetiikka pyrittiin häivyttämään kokonaan, mutta jostain syystä 5Poinz onnistui selviämään ajanjakson läpi ja ansaitsi myöhemmin arvonimen "urbaanin taiteen mekka". Kohteesta kehitettiin 2000-luvulla kuratoitu ja muuntuva graffitimuseo, joka sisäpuolelta muistutti pikemmin puunattua taidegalleriaa, kuin hylättyä teollisuusrakennusta. Rakennusta yritettiin suojella viimeiseen asti keräämällä kymmeniätuhansia nimiä adressiin tukemaan sen listaamista valtakunnallisten historiallisten kohteiden suojelure-

Kuva 53: entisen 5Poinzin sisäpiha.

kisteriin (engl. National Register of Historical Places). Rakennuksen mukana haihtui lopulta sen ympärille syntynyt yhteisö ja monikansallisesti kehittynyttä nuorisokulttuuria, johon liittyi tapahtumia, DJ-keikkoja ja breakdancen pioneereja. (Anapur 2016.)

4.3.3 Magacin cultural center, Belgrad

Magacin on taiteelle, kulttuurille ja sosiaaliselle toiminnalle omistettu kaupunkitila, joka koostuu piha-alueista ja sitä ympäröivistä rakennuksista. Muraalien peittämien rakennusten sisällä toimivat esimerkiksi "laiton elokuvateatteri" ja tanssihalli. Tilat toimivat "open calendar"-periaatteella, jossa kuka tahansa saa käyttää fasiliteetteja esimerkiksi konserttien tai taidenäyttelyiden järjestämiseen. Ehtona on, ettei aluetta saa järjestää kaupallisiin tarkoituksiin, eikä kävijöiltä saa vaatia pääsymaksuja.

Alun perin Magacin cultural centerin perusti joukko paikallisia näyttelijöitä yhdessä kaupungin toimijoiden kanssa. Tilan käytön luvallisuutta ei kuitenkaan ole vahvistettu, joten sen olemassa olo on jatkuvasti vaakalaudalla. Tähän asti kulttuurikeskuksen tila on saanut jatkua vuodesta 2007 asti onnistuneen aktivismitoiminnan ja yhteisöllisen tilan kehittämisen vuoksi, vaikka lupa taidetoiminnan jatkamiseen liikkuu yhä harmaalla alueella.

Kuva 54: "Industrial looking place, really raw, and it hosts art that is raw as well, cultural place for young, urban artist. Underground, in every single way." (Google arvio Magacinin paikkamerkinällä. 2021).

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Nimimerkillä urbexninja urbaania löytöretkeily sivustoa ylläpitävä tekijä kirjoittaa Instagram-kuvapalvelussa laittoman taiteen peittämistä hylätystä teollisuusrakennuksesta kuvaamansa videon kuvauksessa: "Parhaimmat toteutukset tulevat, kun ne päätetään vain toteuttaa. Anteeksi voi pyydellä myöhemmin. Lupia kysymällä saadaan usein aikaan asioita, jotka eivät maistu miltään ja joista jokainen erilaisuutta korostava rosoinen kulma on hiottu turvallisen tasaiseksi." (Urbanexninja 2020).

Laitonta taidetta katutilaan tekevät henkilöt ovat monipuolinen joukko taiteen ammattilaisista alan opiskelijoihin ja harrastajiin. Tämän vuoksi myös teosten toteutustyyli katutilassa vaihtelee taiteilijasta ja taiteilijaryhmästä riippuen, ja tekemiseen käytetään erilaisia materiaaleja ja välineitä. Katutaiteen kirjoon kuuluu spray- ja maalausteosten lisäksi installaatioita, veistoksia, osalistavaa taidetta, julisteita ja tarroja. Katutaiteen tekeminen saattaa yhtäaikaaisesti näyttäytyä sotkettuna kaupunkiympäristönä tai taiteena, jonka arvo tunnustetaan viihtyisyytenä ja elämyksellisyytenä katutilassa, joka lisää paikan kokemuksellisuutta, tunnettuutta ja kiinnostavuutta. Suhtautumisesta ja teoksesta riippuen se voi kohentaa kokemusta arkisen rakennetun ympäristön merkityksellisyydestä, tai viestiä uhkaavuutta edustaessaan esimerkiksi sosiaalista eriarvoisuutta. Suhtautuminen Kimvallin (2007) mukaan riippuu siitä, miten katutaide alueellisesti popularisoituu. Kun tekijäjoukko laajenee ja teosten aiheet käsittelevät monipuolisempaa aiheistoa, mielikuva katutaiteilijoista siirtyy yhä enemmän "heistä" "meihin". Muutoksen myötä laittoman kaupunkitaideteoksen luoma atmosfääri ei ole uhkaava, vaan yhteisöllinen, kun tekijät ja kaupunkilaiset ovat niin sanotusti samalla puolella. (Kimvall 2007, 120-121.)

Jos luvattomia taideinterventioita ei olisi, yksittäisen henkilön näkemyksen perusteella toteutettu muutos julkiseen kaupunkitilaan olisi harvinainen ilmiö. Kaupunkisuunnittelua monialaisen asiantuntijajoukon kanssa tehtäessä kompromisseilla tähdätään suurta joukkoa palveleviin optimaalisiin ratkaisuihin, minkä tuloksena on ihmisten yhteisiä ympäristöjä palvelevia toteutuksia. Tähän toimintamalliin nähden yhden taiteilijan vaikuttaminen kaupunkikuvaan on ilmiönä erityinen. Toteutus ei ole kompromissi, mistä luonnollisesti seuraa, että toista kaupunkiympäristön kokijaa se hivelee ja toista hiertää. Laittomia teoksia ei aina suunnitella palvelemaan suurta ihmisjoukkoa, vaikka ne vaikuttaisivat satojen ihmisten päivittäiseen kaupunkitilakokemukseen. Yhden kaupunkilaisen taiteellisen näkemyksen toteuttaminen urbaaniin ympäristöön on radikaali, mutta mahdollisesti myös tarvittava ehdotus siitä, mitä kaupunkitila on, kuka sen omistaa ja miten sitä käytetään. Luvattomien taideinterventioiden syntyprosessit

ovat luvallisiin kaupunkiin tehtäviin muutoksiin nähden prosesseiltaan nopeita, minkä vuoksi laittomien interventoiden estetiikka ja tyylit ovat monipuolisia ja alituisessa muutoksessa.

Jokainen luvaton taideinterventio on tekijän näkemys klinistä ympäristöä mielenkiintoisemmasta katukuvasta. Laiton kaupunkitaide on rakennetussa ympäristössä soljuva ja alati muuntuva osa kaupungin kerroksellisuutta, joka voi pysäyttää katsojan havainnoimaan arkisia kaupunkitiloja uudella tavalla. Luvattomat teokset voivat olla väylä nähdä kaupunkitilaa ja rakennuksia uusin silmin jopa arkisessa ja tutussa kaupunkiympäristössä. Tavallisesti huomioimme arkisia asioita tilanteissa, joissa ne eivät ole olemassa olettamallamme tavalla. Esimerkiksi materiaaleiltaan ja väritykseltään neutraalin julkisivun esteettinen arvo sellaisenaan kaupunkiympäristössä mitataan silloin, kun se ei ole enää entisensä, kun maalauksen ilmestyttyä siihen puhtaan seinän menetetty arvo mietityttää. Kun arkiset asiat kaupunkiympäristössä herkästi häviävät ihmisten huomion piiristä, havainnoimattomuuden voi rikkoa esteettinen lisäys, joka sisältää vieraan esiin tulemisen muuten tavanomaisessa ympäristössä. (Haapala 2015, 136-137.) Luvaton taide urbaanissa ympäristössä voi muuttaa tavanomaisen kaupunkitilan "tutkiskelun paikaksi" (engl. site of exploration), kun katsoja kohtaa tilaan sopimattoman teoksen. Odottamaton lisäys voi toimia pysähdyksenä, joka vetää katsojan pois arjesta ja havahduttaa ympäristön tietoiseen kokemiseen. Yllätykselliset muutokset kaupunkitilassa voivat edesauttaa totutun tarkastelukulman muuttamista, kun katutaideteosten rajoja on vaikea määritellä niiden laajentuessa teoksen fyysisiä ulottuvuuksia suuremmalle alueelle vuorovaikutukseen urbaanin ympäristön kanssa. (Bengtson 2018, 126-127 ja 134).

Luvaton teos on kaupunkitilassa vuorovaikutuksessa paikan kanssa, johon se lisää symbolista merkitystä tai kommentoi sen käyttöä toimien sekä fyysisenä, että metaforisena esityksenä. Luvattomat kaupunkitilaan kohdistuvat interventiot lainaavat alustakseen rakennettua ympäristöä olematta arkkitehtuuria itsessään. Esimerkiksi seinämaalaukset ja rakennettuihin kaupunkitilan elementteihin liimattavat teokset ovat tällaisia aksiomaattisia teoksia (engl. axiomatic structures). Samanaikaisesti voidaan kuitenkin tarkastella niiden suhdetta maisemaan, ja sitä, miten ympäristö tai katsojan kokemus kaupunkiympäristöstä muuttuu teoksen myötä. Tällöin teokset saavat paikka-rakennelmien ja merkittyjen paikkojen piirteitä (engl. site construction, marked sites), jolloin niiden ilmaisuvoima korostuu suhteessa ympäröivään urbaaniin ympäristöön. (Krauss 1979.)

Laittomilla taideinterventioilla kommentoidaan erilaisten kaupunkitilojen arvoa ja niiden merkityksellisyyttä, kun teoksia sijoitetaan paikkoihin joissa taiteilijat kokevat, etteivät ne huononna jo ennalta väheksytyjä ympäristöjä ja kaupunkitilan elementtejä. Tällais-

sa tapauksissa laittomat teokset voivat kohentaa paikkojen atmosfääriä, kun vajaakäytölle tai vähäiselle suunnittelulle jääneihin kaupunkiympäristön elementteihin lisätään taidetta. Laittomalla taiteella on kyky tehdä paikoista kokemuksellisempia, ja luvattoman taiteen keskittymät eli feimit ovatkin suosittuja epävirallisia kohteita taiteilijoiden lisäksi epäviralliselle turismille eli urbexille. Urbaanit löytöretkeilijät tekevät taideteoksia vaikeapääsyisiin paikkoihin ja luvattomasti taiteillut rakennukset luovat jännittäviä tutkittavia ympäristöjä. Urbaaniin löytöretkeilyyn liittyy muitakin kaupunkiympäristön kanssa synergiaa nauttavia taiteen muotoja, kuten vaikeapääsyisten kaupunkiympäristöjen valokuvausta ja videokuvausta, sekä niissä järjestettäviä musiikki- ja elokuvatapahtumia. (Kantanen 2012.) Hylätyissä laittomissa taideympäristöissä on sellaisenaan potentiaalia, joka vetää puoleensa kokemuksellisista kaupunkiympäristöstä kiinnostuneita.

Luvaton maalaus ja kaupunkisuunnittelu kohtaavat keskusteluissa sen sallimisesta, rajoittamisesta ja kieltämisestä puhuttaessa, sekä tilanteissa, joissa päätetään feimeiksi muodostuneiden maalauspaikkojen kohtalosta. Merkittävien luvattomien taideympäristöjen yhteyteen kehittyä tavallisesti monipuolista ruohonjuuritason osallistavaa kulttuuritoimintaa, jota on mahdollista kehittää tai säilyttää, jättää elämään sellaisenaan tai tehdä päätös alueen taidetoiminnan lopettamisesta ja kiinteistön tai alueen uudistamisesta. Luvattomien ruohonjuuritason kulttuurikeskuksien, kuten Magacin cultural centerin (Belgrad) ja Metelkova Meston (Ljubljana) on annettu kehittyä itsenäisesti, mutta jättäen virallisen luvan taidetoiminnalle myöntämättä. Laittomien taidekeskusten päätyneisiin tarinoin lukeutuvat New Yorkin 5Pointz, sekä tamperelainen Pispalan Feimi, jonka kulttuuri- ja taidetoiminta jäi lähes huomiotta alueen kaavoitusprosessissa tehdyissä selvityksissä ja johtopäätöksissä.

Pispalan Feimillä on ollut suuri merkitys yhteisöille ja kulttuurielämälle, sillä se on tarjonnut mahdollisuuksia yhteiseen tekemiseen ja yhteiseen kaupunkiympäristöön vaikuttamiseen. Kyrönviidan (2018) mukaan kaupungeissa on niukasti mahdollisuuksia itseilmaisuun ja toimimiseen ilman vaadittua kuluttamisen normia, mutta Pispalan Feimillä on ollut tilaa luoda uudenlaista urbaania tilaa katveessa perinteisemmästä kaupunkiympäristöstä. Ylisen (2015) mukaan alueen monimuotoinen toiminta näyttäytyy tapahtumissa, musiikkivideoissa, valokuvataiteessa, muotiblogeissa ja harrastuksissa. Vaikka aluetta on asemakaavaehdotuksen 8048 selostuksessa (2014) arvioitu kulttuuriympäristönä, aiheen rajausta on tehty niin, että se jättää nykykulttuurin arvotuksen ulkopuolelle painottaen ainoastaan rakennusten teollisuushistoriaan pohjaavaa arvoa.

Merkittäviä maalauskeskittymiä pienemmässä mittakaavassa luvattomaan taidetoimintaan on vaikutettu kaupunkiin sijoitettavilla luvallisilla maalauspaikoilla, eli vapailta seinillä. On kuitenkin huomioitava, että luvan myöntämisellä vaikutetaan aina luvattoman

taiteen autenttisuuteen ja sen vastakulttuuriseen luonteeseen. Jos taiteen tekemiseen kuitenkin vapautetaan pintoja kaupunkiympäristöstä, suunnittelussa tulee ottaa huomioon teosten toteuttamiseen annetun luvan tyyli, sillä kaupunkiympäristön elävöittämiseen ja estetiikkaan vaikuttavat esimerkiksi se, onko maalauslupa väliaikainen vai ikuinen, ja kenelle tai keille lupa myönnetään. Luvan määrittelyllä voidaan vaikuttaa siihen, miten lähellä toteutunut teos on laittoman taiteen estetiikkaa, tai vaihtoehtoisesti julkishallinnollisesti toteutettua kaupunkitaideteosta. Alati muuttuva maalausseinä aktivoittaa kaupunkiympäristöä ja luo estetiikaltaan rönsyileviä pintoja, kun taas tietynä ajankohtana tietyille joukolla myönnetty lupa tuottaa staattisia teoksia. Maalauspaikkoja suunniteltaessa tulee huomioida maalauksesta aiheutuvan jätteen, kuten pullojen, sutiin ja purkkien kierrätysmahdollisuudet ja maalauspaikan ylläpito sekä valaistus (Ylinen 2015, 64.)

Laittoman maalaustaiteen toteuttamiseen optimaalisimpia alustoja ovat betoniset pystypinnat, mutta nykyiset luvalliset seinät kaupunkiympäristössä ovat suurimmilta osin väliaikaisia vanerisermejä. Seinät voivat nykyisellään vastata osittain maalaajien tarpeisiin, mutta vähemmän muihin laittoman kaupunkitaideteen ilmenemismuotoihin. Vapaita seiniä on mahdollista sisällyttää nykyistä enemmän rakennetun ympäristön välittömään yhteyteen integroiden niitä paremmin rakennuksiin ja kaupungin rakenneosasiin, sillä nykyisellään maalausseinät ovat pitkälti kaupunkiympäristöstä erillisiä elementtejä. Eniten laittomia taideinterventioita esiintyy merkityksettömiksi koetuissa vajaakäyttöisissä kaupunkitiloissa ja estetiikaltaan vaisuissa kaupunkiympäristön elementeissä, kuten valopylväissä, muuntajissa, huolto-ovissa, sokkeleissa, yleisissä käymälöissä ja aidoissa. Näitä elementtejä voitaisiin osittain hyödyntää nykyistä enemmän vapaina seininä aktivoiden kaupunkitilaa ja vastaamalla ruohonjuuritasolla syntyvien taidetoteutusten tarpeeseen olla olemassa kaupunkiympäristössä. Jatkotutkimuksen aiheena olisi hedelmällistä ideoida, miten luvatonta taidetta voitaisiin sen monipuolisuudessa integroida kaupunkiympäristöön siten, että se tyydyttäisi luvattomien teosten tekijöiden tarpeita kommentoida kaupunkitilaa vahingoittamatta yhteiskäyttöistä kaupunkiympäristöä.

Kuten Juhani Pallasmaa toteaa esseessään Yksinkertaisuuden kompleksisuus (2010-2013, 73): "Asioiden analysoimisen ja erottelemisen sijaan taiteessa on pohjimmiltaan kysymys vastakohtien sekoittamisesta ja sulauttamisesta." Tähän tehtävään laitton taide ristiriitaisuudessaan vastaa erinomaisesti. Laitton taide rakennetussa ympäristössä saavuttaa suurimmat merkityksensä pisteessä, jossa se on samanaikaisesti näennäisesti hyväksyttyä, mutta rangaistava vandalistinen teko. Se näkyy ja tuntuu kaupunkiympäristössä, ja kaikki kaupunkia käyttävät ovat sen vaikutuspiirissä. Keskustelu laittomasta taiteesta kaupunkiympäristössä käy yhä, eikä lopullisia toimintamalleja tai vastauksia sen suhteesta ja vaikutuksesta kaupunkiympäristön laatuun vieläkään ole osattu yksiselittei-

sesti määritellä. Laiton taide kaupunkiympäristössä on konkreettisten teosten ohessa idea, joka on olemassa, vaikuttaa, tarjoaa kommentteja ja kysymyksiä, muttei anna vastauksia. Monipuolistamalla keskustelua siitä, mitä ja millaista katutaide on, tekijöiden joukko voi olla entistä inklusiivisempi ja monipuolisempi, ja sen myötä kaupunkitaide voi kirjavoitua ja kehittyä herättäen yhä moninaisempia kaupunkitilakokemuksia.

6. LÄHTEET

- Abandoned Berlin. 2021. Abandoned Berlin -yhteisön verkkosivut. <<https://www.abandonedberlin.com/>>. Käytetty 3/2021
- Anderson, I. Borg, K. Ohlsson, S. 2007. Playground Sweden. Svenstrup: Dokument Förlag & Distribution.
- Anapur, E. 2016. The legendary 5Pointz – History and Legacy. Widewalls-sivuston verkkojulkaisu. <<https://www.widewalls.ch/magazine/5-pointz>>. Käytetty 4/2021
- Arhinmäki, P. 2006. Taide, josta tuli rikos. Taide-lehti, 1/06. Luettu 07.2.2021. Saatavilla: <http://www.taidelehti.fi/arkisto/taide_1-06/artikkelit_1-06/taide_josta_tuli_rikos>.
- Benesch, K. & Specq, F. 2016 Walking and the Aesthetics of Modernity: Pedestrian Mobility in Literature and the Arts. New York: Palgrave Macmillan US.
- Bengtson, P. 2020. Luento: Tracing KEGR - a conversation about the project. The 2020 Lisbon Street Art & Urban Creativity Conference. Saatavilla 11.2.2021: <Tracing KEGR - a conversation about the project>.
- Bengtson, P. 2013. Site Specificity and Street Art, teoksessa J. Elkins, K. McGuire, M. Burns, A. Chester, J. Kuennen (toim.). 2013. Theorizing Visual Studies: Writing Through the Discipline. New York: Routledge.
- Bengtson, P. 2017. The myth of the “street artist”: a brief note on terminology. Street Art & Urban Creativity Scientific Journal, 3(1). <https://www.academia.edu/35459972/Bengtson_P_2017_The_myth_of_the_street_artist_a_brief_note_on_terminology>.
- Bengtson, P. 2018. Street art and the nature of the city, teoksessa P. Bengtson, M. Liljefors, M. Petersén (toim.). 2018. Bild och natur: Tio konstvetenskapliga be-traktelser, vol 16. Lund: Lund Studies in Arts and Cultural Sciences.
- Cement Eclipses. 2021. Cement Eclipses -teossarjan verkkosivut. <<http://cementeclipses.com/portfolio/>>. Käytetty 2/2021.
- DAC. 2020. Dwellersin Agile Cities -tutkimushankkeen verkkosivut. <<https://www.agilecities.fi/>> Käytetty 2/2021.
- Granö, P. 2013. Visuaalisuus kokemuksena ja tietämisenä paikan tutkimuksessa. Te-oksessa P. Granö, A. Keskitalo, S. Ronkainen (toim.). 2013. Visuaalisen koke-mus – johdatus moniaistilliseen analyysiin. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Haapala, A. 1995. Arjen arkisuus ja esteettisyys. Teoksessa: A. Haapala, M. Honkanen ja V. Rantala (toim.): Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka (2006). 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Haastateltava 1. 2021. Julistetaiteilija. Haastattelu Tampereella 4.2.2021.

- Haastateltava 2. 2021. Mika Pettissalo. Kaakinmaan taidepihaa koordinoiva ja ylläpitävä taiteilija.
Haastattelu Tampereella 18.2.2021.
- Haastateltava 3. 2021 Tarroittaja ja kuvataiteen opiskelija. Videohaastattelu etäyhteydellä 19.2.2021.
- HAM. 2015. Miten graffiti museoidaan? – HAM:ille ainutlaatuinen lahjoitus. HAM:in verk-kosivut.
<<https://www.hamhelsinki.fi/2015/09/03/graffiti-museoidaan-hamille-ainutlaatuinen-lahjoitus/>>.
Käytetty 2/2021.
- HAM. 2018. Graffiti. HAM:in verkkosivut. <<https://www.hamhelsinki.fi/exhibition/graffiti/>> Käytetty 2/2021.
- Halonen, A. 2016 Tämä on Suomi: Kyläläiset kunnostivat itse soratien, ELY-keskus jy-rähti. Iltalehti.
Luettu 25.2.2021. Saatavilla: <<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000001171309.html>>.
- Halonen, E. 2020. Tampereen vanhan kulkutautisairaalan piha heräsi pandemian aikana eloon – kaikille avoin ” urbaani kesanto” kutsuu maalamaan tai vaikkapa kuopsut-telemaan maata. Aamulehden Moro-liite.
Luettu 25.2.2021. Saatavilla: <<https://www.aamulehti.fi/moro/art-2000007567129.html>>.
- Hannerz, E & Kimvall, J. 2019. “Keep fighting Malmö” – Graffiti and the negotiations of interests and control at open walls. Teoksessa: P. Brunström ja R. Claesson. (2019) Creating the City. Identity, Memory and Participation. Malmö: Malmön yliopisto.
- Harju, J. 2019. Tampere rakentaa veden ja ilkvallan tuhoamasta tulitikkutehtaasta päi-väkodin. Helsingin sanomat.
Luettu 4.3.2021. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005996197.html>>.
- Helin, M. 2014. Luvallinen graffiti Helsingissä. “Meidän juttu, kun pääsee tekee...”. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Hiedanranta. 2021. Hiedanrannan kehitys OY:n verkkosivut. <<https://hiedanranta.fi/>> Käytetty 2/2021.
- Hiedanrannan historia (2019). Alueen historian kuvaus. Tampereen kaupungin verkko-sivut.
<<https://www.tampere.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaupunkisuunnittelu-ja-rakentamishankkeet/hiedanranta/info/historia.html>>. Käytetty 2/2021
- Hirvi-Ijäs, M. & Sokka S. 2019. Suomen taide- ja taiteilijapolitiikka 2019. Helsinki: Kulttuuripoliitiikan tutkimuskeskus Cupore. Saatavilla: <https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2019/cupore_stt_tietovihko_web.pdf>.
- Ihalainen, P. 2017. Graffitit monimerkityksellisinä kaupunkitilan rakentajina – Graffitikes-kustelun kolme vaihetta Helsingin Sanomissa 1990-2017. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän Yliopisto, yhteiskuntapolitiikka. Saatavilla:<<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/57962>>.
- Instagram-kuvapalvelu. 2021. Suosituimmat julkaisut paikkamerkinnällä “Vanha Tulitikkutehdas, Tampere”
<<https://www.instagram.com/explore/locations/259905295/vanha-tulitikkutehdas-tampere/>>.
Käytetty 2/2021.

- Jussila, J. 2020. Muraalit kaupunkimaisemassa. Diplomityö. Aalto-yliopisto, maisema-arkkitehtuurin koulutusohjelma. Saatavilla: <<https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/97375>>.
- Jussila, S. 2019. Yhdessä tehty kaupunki. Raportti Väliaikaisen Hiedanrannan kokeilusta. Tampere: Tampereen kaupunki. Saatavilla: <https://www.tampere.fi/tiedostot/h/9OsdVH639/Yhdessa_tehty_kaupunki_-_Raportti_Valiaikaisen_Hiedanrannan_kokeilusta.pdf>.
- Kantanen, E. 2012. Visuaalinen viestintä urbaanissa tutkimusmatkailussa. Diplomityö. Aalto-yliopisto, graafinen suunnittelu. Saatavilla: <<https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/6295>>.
- Karppi, L.& Lankinen, M. 2017. Hiedanrantaan uusia, näyttäviä muraaleja. Tampereen kaupungin verkkosivut. <https://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2017/07/27072017_1.html>. Käytetty 2/2021.
- Karppinen, K. 2016. Julkinen taide kaupunkimaisemassa: Seinämaalausten merkitykset Lappeenrannassa ja Porissa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, ympäris-tötieteet ja aluepolitiikka. Saatavilla: <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201603091304>>.
- Kervinen, H & Lampinen, M. Väliaikaisesta muuntuvaan hiedanrantaan. Tampere: Tampereen kaupunki. Saatavilla: < https://hiedanranta.fi/wp-content/uploads/Hiedanrannan_Kasikirja_matkalle_tulevaisuuden_kaupunginosaan.pdf>.
- Kervinen, J. 2020. Kuka Valitsee taiteen kaduillemme? Voima 1/2020. Luettu 7.2.2021. Saatavilla: <<https://voima.fi/artikkeli/2020/kuka-valitsee-taiteen-kaduillemme/>>.
- KET. 2014. Planet Banksy unauthorized. Lontoo: Michael O'Mara Books Limited.
- Kimvall, J. 2007. Graffiti in the public realms. Teoksessa: H. Nilsson (Toim.). 2012. Placing Art In the Public Realm. Södertörn Academic Studies. Huddinge: Söder-törns högskola. Saatavilla: <<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-16260>>.
- Kimvall, J. 2016. Design or Vandalism? Remarks on the research of graffiti through album covers. Teoksessa: M. Tjader-Knight. 2016 Katalogiessee. Cover Art - Elä-köön vinyyli!. Vantaa: Vantaan taidemuseo Artisi. Saatavilla: <https://www.academia.edu/29953065/Kimvall_2016_Design_or_Vandalism_Remarks_on_the_research_of_graffiti_through_album_covers>.
- Keso, J. 2021. Vietin viikon graffitimaalareiden kanssa. YLE-kioski. Saatavilla: <<https://areena.yle.fi/1-50733258>>.
- Konttinen, L. & Laajoki, L. 2000. Taiteen sanakirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Kordic, A. 2015. Mural – The history and meaning. Widewalls magazininen verkkosivut. Saatavilla: <<https://www.widewalls.ch/magazine/what-is-a-mural-the-history-and-meaning>>. Käytetty 4/2021.
- Krauss, R. 1979. Sculpture in the Expanded Field. Teoksessa: D. Preziosi (Toim.). 2009. The Art of Art History: A Critical Anthology. Oxford: Oxford University Press.

- Kyrönviita, M. (2018) Urbaanit kesannot ja kaupunkitilan haltuunotto. Dwellers of agile cities -hankkeen verkkosivut. Saatavilla: <<https://www.agilecities.fi/2018/04/09/urbaanit-kesannot-ja-kaupunkitilan-haltuunotto/>>. Käytetty 2/2021.
- Köykkä, J. 2015. Graffiti ja katutaide nykytaiteen kentällä. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu, kuvataiteen koulutusohjelma. Saatavilla: <<https://www.theseus.fi/handle/10024/94028>>.
- Kwon, M. 2002. One place after another. Site specific art and locational identity. Cam-bridge: The MIT press.
- Laine, N. 2009. ”Seinät ovat meidän viestintäkanavamme!” - Tutkimus Latinalaisen Amerikan graffiteista viestintänä. Gro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, sosio-logia. Saatavilla: <<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/80561>>.
- Lehtovuori, P., Edelman, H., Rintala, J., Jokinen, A., Rantanen, A., Särkilähti, M. ja Joensuu, T. 2016. Hiedanran-
nan kehittämissuunnitelma: Tiivis ja intensiivisesti vihreä Tampere City West. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Magacin cultural centre. 2021. Magacin cultural centerin verkkosivut. <<https://kcmagacin.org/en/in-short/>>. Käytetty 3/2021
- Mun Stadi. 2021. Helsingin kaupungin nuorisopalvelujen verkkosivut. <<https://harju.munstadi.fi/tietoa-meista/historia/>>. Käytetty 3/2021.
- Musca, T. 2017. How developers turned graffiti into a Trojan horse for gentrification. Archdailyn verkkojulkaisu. Saatavilla: <<https://www.archdaily.com/871531/5-pointz-how-developers-turned-graffiti-into-a-trojan-horse-for-gentrification>>.
- Noémie, J. 2016. French artist builds illegal secret installations beneath Paris. Luettu 31.3.2021. Saatavilla: <<https://www.vice.com/en/article/9anj3a/illegal-secret-installations-below-paris>>.
- Pihlajamäki, H. 2020. Työporukka kyllästyi monttuisiin teihin, ottaa nyt kantaa hausalla kuvakoosteella. Satakunnan kansa. Luettu 25.2.2021. Saatavilla: <<https://www.satakunnankansa.fi/kotimaa/art-2000007067259.html>>.
- Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016. 2016. Pirkanmaan liitto. Saatavilla: <<https://maakuntakaava2040.pirkanmaa.fi/kulttuuriymparistot>>.
- Rendell, J. 2006. Art and architecture: a place between. London: IB Tauris
- Roth, R. 2016. Suomi onkin Graffitiin luvattu maa, Ruotsi paljon tiukempi – Pispalan Feimi yli 25-vuotias. Aamulehti. Luettu 23.2.2021. Saatavilla: <<https://www.aamulehti.fi/kotimaa/art-2000007534317.html>>.
- Roth, R. 2021. Vanhoista tehtaista jää vain rippeet Tampereen Santalahdessa – Maa-kuntamuseon tutkija arvostelee rajusti kaupunkia ja rakennusliikkeitä. Aamulehti. Luettu 27.2.2021. Saatavilla: <<https://www.aamulehti.fi/tampere/art-2000007732252.html>>.

- Ruoppila, S. & Lehtovuori, P. 2019 ”Tilallisten innovaatioiden suojele kaupunki uudistuksessa”, *Yhdyskuntasuunnittelu*, 57(4).
- Savin, A. 2019. 100 sähkökaappia saa iloisen ilmeen Tampereella. *Aamulehti*. Luettu 4.4.2021. Saatavilla: <<https://yle.fi/uutiset/3-10772434>>.
- Seliger, M. 2008. *Katujen galleriat. Ulkomainonnan visuaalista retoriikkaa Helsingissä vuosina 2004–2005*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Seliger, M. 2013. Kaupunkiympäristön visuaalisuus tutkimuskohteena. Teoksessa P. Granö, A. Keskitalo, S. Ronkainen (toim.). 2013. *Visuaalisen kokemus – johdatus moniaistilliseen analyysiin*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Siegrist, N. & Thörn, H. 2020. Metelkova as Autonomous Heterotopia. *Antipode*, 52:6.
- Siurala, L. 1994. Nuorisotoimenjohtaja ja graffitisti Mirja Pyykön haastattelussa. *YLE elävä arkisto*. Luettu 11.2.2021. Saatavilla: <<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/09/19/graffitistit-jarjestyksen-kourissa>>.
- Syrjänen, P. 1999. ”Graffiti ei ole taidetta, se on rikos”. Graffitikonfliktin yhteiskunnallisia määreitä. Pro Gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, sosiologia. Saatavilla: <<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/82168>>.
- Tampereen keskustan kärkihankkeet 2016. 2016. Tampereen kaupungin verkkosivut. <<https://www.tampere.fi/tiedostot/aLN6xmW4h/JSSuomi.pdf>>. Käytetty 3/2021.
- Thorsby, T. 2008. The concentric circles model of the cultural industries. *Cultural trends journal*. 9/2008. <https://www.researchgate.net/publication/248952696_The_concentric_circles_model_of_the_cultural_industries>.
- Toiskallio, J. 2020. *Graffiti. Wraitlerin Käsikirja*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Turku, V. 2018. Tampere Underground juhannus –toinen vuosi Hiedanrannassa. *Dwellers in Agile Cities -tutkimushankkeen verkkosivut*. <<https://www.agilecities.fi/2018/06/29/tampere-underground-juhannus-toinen-vuosi-hiedanrannassa/>>. Käytetty 2/2021.
- Turku, V. 2020. ”Jos täällä ei tapahdu mitään kiinnostavaa, ei millään oo merkitystä”: Tampereen Hiedanrannan luovien toimijoiden kiinnittyminen väliaikaiseen paikkaan ja keinot vahvistaa jatkuvuutta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen Yliopisto, ympäristöpolitiikka ja aluetiede. Saatavilla: <<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/120300>>.
- Uimonen, L. 2010. *Taidetta suunnitteluun: taidehankkeet ja taidetoiveet suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa*. Aalto-yliopisto: Taideteollinen korkeakoulu.

- Uosukainen, S. 2021. Brittitaiteilija Banksyn koronateos myytiin ennätyshintaan. YLE. Luettu 26.3.2021.
Saataavilla: <<https://yle.fi/uutiset/3-11852227>>.
- Urbanexninja. 2020. Instagram-kuvapalvelu. Saataavilla: <<https://www.instagram.com/urbanexninja/?hl=fi>>.
Käytetty 4/2021
- Urbanex ninja. 2021. Suomalaisen urbaanin löytöretkeilyn verkkosivusto <<https://urbanex.ninja>>.
Käytetty 3/2021
- Vuojala, P. 2014. Paradokseja. Ajatuksia arvosta ja arvojen arvotuksesta restauroinnissa. Teoksessa: K. Kovanen, M. Ehrström, M. Häyrynen, M. Vepsä ja A. Kivilaakso (Toim.). 2014. Rakennussuojelu ajassa. Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta. Porvoo: ICOMOSin Suomen osasto ry.
- Wilkins, G. 2020. Could a radically open architecture school help graduates invent jobs?.
ArchitectureAU:n verkkosivut. <<https://architectureau.com/articles/could-a-radically-open-architecture-school-help-graduates-invent-jobs/>>. Käytetty 2/2021.
- Ylinen, K. 2015. Pispalan feimi – Turvaton maisematahra vai kulttuuriympäristö. Pro gradu -tutkielma.
Jyväskylän yliopisto, taidehistoria. Saataavilla: <<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/45879>>.
- 5ptz. 2021. 5 poinz- feimin arkistoitu verkkosivu. <<https://web.archive.org/web/20131121000248/http://5ptz.com/news/>>. Käytetty 2/2021.

Asiakirja-aineisto

Kaava 8048:

- [8048-AA-01] Asemakaavaehdotuksen selostus. 2014.
[8048-AA-02] Asemakaava. 2019.
[8048-AA-03] Rakennustapaohje: Kortteliohje. 2019.

Kaava 8793:

- [8793-AA-01] Asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelma. 2021.

Kaava 8581:

- [8581-AA-01] Lyytinen, H. 2009. Tampereen kulkutautisairaalan rakennushistoriaselvi-tys.
[8581-AA-02] Hinnerichen, M. 2016. Rakennusinventointi: De Gamlas Hem.
[8581-AA-02] Huura, J. 2015. Pynynkiin Sairaala: Rakennus- ja LVI-tekniikan kuntoarvio.

Kuvalähteet

Kuvat 1-4: Kangaspeska, S. 2021

Kuva 5: Cohen, P. 2007, teoksessa: I, Andersen. K, Borg, S, Ohlsson. 2007. Play-ground Sweden. Svenstrup: Dokument forlag & distribution.

Kuva 6: Nimimerkki It's street art!. 2017. Flickr-kuvapalvelu. <<https://www.flickr.com/photos/hatsheput/>>. Käytetty 4/2021

Kuva 7: Ohlsson, S. 2007. Teoksessa: I, Andersen. K, Borg, S, Ohlsson. 2007. Play-ground Sweden. Svenstrup: Dokument forlag & distribution

Kuva 8: Nimimerkki Neppanen. 2012. Graffitigradu oikeudessa. Flickr-kuvapalvelu. Käytetty 2/2021

Kuvat 9-14: Haastateltava 1. 2021

Kuva 15: Thorsby, T. 2008. The concentric circles model of the cultural industries. Cultural trends journal. 9/2008. <https://www.researchgate.net/publication/248952696_The_concentric_circles_model_of_the_cultural_industries>. Käytetty 2/2021

Kuva 16: Krauss, R. 1979. Sculpture in the Expanded Field. Teoksessa: D. Preziosi (Toim.). 2009. The Art of Art History: A Critical Anthology. Oxford: Oxford University Press.

Kuva 17-18: Zeghidour, R. 2015. VICE:n verkkojulkaisu. <<https://www.vice.com/en/article/9anj3a/illegal-secret-installations-below-paris>>. Käytetty 3/2021. Käytetty 3/2021

Kuva 19: FRZ. 2012. Teoksessa: KET. 2014. Planet Banksy unauthorized. Lontoo: Michael O'Mara Books Limited.

Kuva 20: Dyson, J. 2011. Teoksessa: KET. 2014. Planet Banksy unauthorized. Lontoo: Michael O'Mara Books Limited.

Kuva 21: Banksy. 2008. Teoksessa: KET. 2014. Planet Banksy unauthorized. Lontoo: Michael O'Mara Books Limited.

Kuva 22: Hi Fructose magazinen verkkojulkaisu. <<https://hifructose.com/2016/07/06/tape-master-buff-diss-unique-take-on-street-art/>>. Käytetty 3/2021.

Kuva 23: Coen Cagli, G. Hi Fructose Magazinen verkkojulkaisu. <<http://hifructose.com/2014/04/14/on-view-aakash-nihalanis-vantage-at-wunderkammern/>>. Käytetty 3/2021.

Kuva 24: Alkuperäinen lähde tuntematon. Saatavilla esim. <<https://bit.ly/3dksBfh>>. Käytetty 4/2021

Kuva 25: Cordal, I. 2016. Isolated in the modern outdoors. Flickr-kuvapalvelu. <<https://www.flickr.com/photos/isaacordal/>>. Käytetty 2/2021.

Kuvat 26-28: Kangaspeska, S. 2021.

Kuvat 29-30: Haastateltava 3. 2021 Tarroittaja ja kuvataiteen opiskelija.

Kuvat 31-35: Kangaspeska, S. 2021.

Kuvat 36 ja 38: Blob: Van Kersavond, B. 2016. Urbex in waterpark blub, Berlin Britz. Urbanpresents-sivuston verkkojulkaisu. Saatavilla <<https://www.urbanpresents.net/en/2016/01/urbex-in-waterpark-blub-berlin-britz/>>. Käytetty 4/2021

Kuvat 37 ja 39: Airola, A. 2016.

Kuva 40: Dr D. 2012. Teoksessa: KET. 2014. Planet Banksy unauthorized. Lontoo: Michael O'Mara Books Limited.

Kuva 41: Kumar, T. 2014. Unexpected graffiti masterpieces and murals. Weekendnotes-verkkosivut. Saatavilla: <<https://www.weekendnotes.com/sydney-street-art/>>. Käytetty 3/2021

Kuva 42: Otto Maja: Helsingin kaupunki. 2019. Otto maja leikittelee huonon ihmisen teemalla Pasilan kaupunkitaidekeskuksessa. Helsingin kaupungin verkkosivut. Saatavilla <<https://www.hel.fi/uutiset/fi/helsinki/otto-maja-pasilan+kaupunkitaidekeskuksessa>>. Käytetty 3/2021

Kuvat 43-44: Wahlström, E. 2015.

Kuvat 45-48: Kangaspeska, S. 2021

Kuva 49: Putkonen, M. 2012. Wikimedia Commons. <<https://commons.wikimedia.org/wiki/User:MethodGallery>>. Käytetty 4/2021.

Kuva 50: Nimimerkki © Pomo. 2007-2012, teoksessa: Pispalan feimi – Turvaton maise-matahra vai kulttuuriympäristö.

Kuvat 51-52: Kangaspeska, S. 2018.

Kuva 53: Nimimerkki iamNigelMorris. Flickr-kuvapalvelu. <<https://bit.ly/3tHLoYW>>. Käytetty 3/2021.

Kuva 54: Magacin: Magacin taidekeskuksen verkkosivut. Saatavilla: <<https://kcmagacin.org/ukratko/>>. Käytetty 4/2021.

7. LIITTEET

Ennalta lähetetyt haastattelukysymykset:

- Miksi teos/teokset ovat juuri täällä?
- Mitä teos/teokset sinulle edustavat?
- Miten teos muuttuu vuorokauden/vuodenajan mukaan? Onko teos väliaikainen?
- Missä tässä teoksessa taide alkaa ja arkkitehtuuri loppuu? Olisiko teos sama, jos se olisi jossain toisessa ympäristössä?
- Koetko kaupunkitilaan sijoitetulla taiteella puuttuvasi enemmän rakennetun ympäristön konkreettisiin elementteihin, vai tunnelmaan? Miksi? / Miten?
- Minkälaisissa paikoissa tarvitaan laittomia taideinstallaatioita ja miksi?

Haastattelun ja teoksen tarkastelun yhteydessä esiin nousseet kysymykset:

- Miten teoksen suuri tai pieni koko vaikuttaa tähän paikkaan?
- Missä suhteessa tämä on tärkeää sinulle itsellesi vs. kaupunkiympäristölle?
- Miten huomioit teoksen suunnittelutyössä sijoituspaikan kaupunkiympäristöön?
- Kenellä on oikeus kajota yhteiseen kaupunkiympäristöön? Vrt. taiteilija ja arkkitehti.
- Tekisitkö kaupunkitaidetta, jos sinulla olisi siihen lupa? Miten laillisuus vaikuttaisi tekemiseesi?
- Minkälaista kaupunkitilaa itse arvostat ja missä viihdyt?
- Mihin kiinnität huomiosi kaupunkitilassa?
- Mihin luvattonta taidetta saa mielestäsi tehdä?
- Miten teet paikan analyysia ennen teoksen sijoittamista? Valoisuus, vartiointi yms.
- Teetkö analyysia huomaamatta vai tietoisesti?
- Ovatko luvattomat teokset kaupunkiympäristössä taidetta vai vandalismia?

Laittoman taiteen kaupunki
Luvaton taide kaupunkikokemuksessa
ja kaupunkisuunnittelussa

Sandra Kangaspeska
Arkkitehtuurin diplomityö
Tampereen yliopisto 2021